मासिक

भक्तपुर

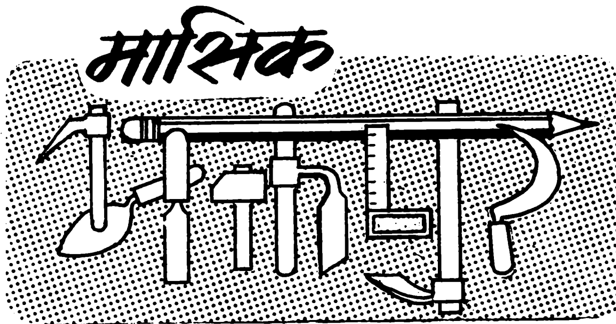
रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

रवि शाक्य, इखाछैं, यल

जि.का.द.सं.(१९/०३९/४०

श्रद्धाञ्जली अंक

बर्ष ११ ✱ ने.सं. १११२-१३ / बि.सं. २०४९ / AD 1992 ✱ अंक १२

सम्पादक:
लक्ष्मण जोशी
सह-सम्पादक एवं व्यवस्थापक:
योगेन्द्र प्रधानाङ्ग
विज्ञापन सङ्कलक:
रामेश्वर बोहरा
वितरण सहयोगी:
काशीलाल प्रजापति

मुद्रक:
डायरी प्रिन्टर्स, थँहिती डबली
काठमाडौं निमित्त
स्वीफ्ट अफसेट प्रेस
न्यूरोड, काठमाडौं
फोन नं. २२७७९९
आवरण डिजाइनर:
दामोदर सुवाल
कम्पोज डिजाइनर:
विश्व नारायण श्रेष्ठ
विज्ञापन डिजाइनर:
सुश्री सुमिता दत्त

प्रकाशक:
भक्तपुर नगरपालिका
लायकु, भक्तपुर
फोन नं. ६१०३१०, ६१००७६, ६१००९६

विषय सूची

पेज

साथमा मा. जगत सुन्दर मल्लको वंशावली, शब्दकोश, डायरी, रिहाइ पत्र, परिवारको तस्वीर र प्रतिमाका कलाकार रविन्द्र ज्यापूको चिनारी।

मूल्य रु. १०/-

सम्पादकीय

श्रद्धाञ्जली

"नेपाली जनताया सांस्कृतिक धरोहर, शिक्षा प्रचारक, समाज सुधारक राणा शासन विरोधी, नेपाल भाषाया छग थाँ माष्टर जगत सुन्दर मल्लया प्रतिमा पलिस्था निरंकुश पञ्चायत तं याके मब्यू । व प्रतिमा स-सम्मान हाकनं पलिस्था याय्गु ।"

नेपाल मजदुर किसान पार्टी भक्तपुर नगरपालिका या चुनाव हाँ पिकगु अपिलय् बीउगु व वचं थौं, नकतिनि पुवांगु दः । ध्व कुतः नं पञ्चायती राज्यस्तरं यागु भक्तपुर काण्ड या छगू कारक खः ।

शिक्षा मरे कं देश विकास जुइ मखु धाय्गु अठोटं शिक्षाया जः होम्हा माष्टर जगत सुन्दर मल्ल, राष्ट्रियताता क्वातुकेता विजातीय इहिपाया नायखिं च्वेकम्हा राष्ट्रवादी जगत सुन्दर मल्ल, निरंकुश शासनया हःने झुके मजुम्हा निडर जगत सुन्दर मल्ल, देशं पिनेयागु साहित्य भाय् हिइक नेपाःयागु साहित्य धुकु थानिम्हा साहित्यप्रेमी जगत सुन्दर मल्ल, ह्यूपाः या निंतिं जन चेतना थाकाय्ता कुतः याम्हा प्रजातन्त्र या संवाहक जगत सुन्दर मल्लता श्रद्धाञ्जली कार्थं ध्व ल्याखय् वय्कया विषलय् थीः थीः च्वसुत, अकि ने.सं. ११०५ य् प्राप्त जुगु नं दुथ्याकागु दः ।

ध्व ल्याः या निंतिं भाजु हिरण्यजीत मल्ल, भाजु केशरलाल श्रेष्ठ, भाजु दिनेश भुजू, च्वमि भाजुपुं, अनुवादक वसन्त विज्ञापन बियो दिइपुं व भिंम्हालिपुं पाखें दःगु ग्वहालीया निंतिं सुभाय् देछाय् च्वङा ।

"नेपाली जनताको साँस्कृतिक धरोहर, शिक्षा प्रचारक, समाज सुधारक, राणा शासन विरोधी, नेपाल भाषाका एक खम्वा माष्टर जगत सुन्दर मल्लको प्रतिमा स्थापना गर्न निरंकुश पञ्चायतले दिएको थिएन । त्यस प्रतिमालाई स-सम्मान पुनः स्थापना गर्ने ।"

नेपाल मजदुर किसान पार्टीले भक्तपुर नगरपालिकाको चुनाव अघि प्रकाशित अपिलको उपरोक्त वचन आज, भर्खरै पूरा गरेको छ । यो प्रयास पनि पञ्चायती राज्य स्तरबाट रचिएको भक्तपुर काण्डको एक कारक थियो ।

शिक्षा विना देश विकास नहुने अठोटले शिक्षाको ज्योति फैलाउने, माष्टर जगत सुन्दर मल्ल, राष्ट्रियतालाई सुदृढ गर्न विजातीय वैवाहिक सम्बन्धको विगुल फुक्के राष्ट्रवादी जगत सुन्दर मल्ल, निरंकुश शासन सामु नझुक्ने निडर जगत सुन्दर मल्ल, विदेशी साहित्य अनुवाद गरी नेपालको साहित्य भण्डार भर्ने साहित्यप्रेमी जगत सुन्दर मल्ल, परिवर्तन निम्ति जनतामा जन चेतना सञ्चार गर्ने शिक्षा प्रचारमा लागीपर्ने प्रजातन्त्रका संवाहक जगत सुन्दर मल्लमा श्रद्धाञ्जली स्वरुप यस अङ्कमा उहाँबारे विविध सामग्रीहरु जसमध्ये २०४२ मै प्राप्त रचनालाई समेत समावेश गरेका छौं ।

यस अङ्क निम्ति सर्वश्री हिरण्यजीत मल्ल, केशरलाल श्रेष्ठ, दिनेश भुजू, लेखक महानुभावहरु, अनुवादक बसन्त विज्ञापनदाताहरु तथा शुभचिन्तकहरुबाट प्राप्त विविध सहयोग निम्ति हामी कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं ।

शिक्षा प्रचारक व समाज सुधारक

मास्टर जगत सुन्दर मल्ल यात

श्र
द्धा
ञ्ज
ली

भक्तपुर नगरपालिका

(परिवार)

नेपालको शिक्षा विकासमा

माष्टर जगत सुन्दर मल्लको योगदान

✱ माधवलाल कर्माचार्य ✱

मूखँ – सर्वसाधारण जनतायात शिक्षाया अवसर हे मदुगु राणा शासनया इलय् राष्ट्रिय शिक्षाया न्यंकभनं प्रचार प्रसार व शिक्षाया माध्यमं जनतायाके चेतना थनेगु निंतिं मां भासं आखः ब्वंकेगु मास्टर जगत सुन्दर मल्लया साहसिक पलाः तसकं च्वछाय् बहजु। शिक्षाप्रतिया अगाध विश्वास व उच्च शिक्षाया निंतिं कलकत्ता भ्काइधुबले अन दनावैच्वंगु राष्ट्रिय जागरणया प्रभावं वयकयात थुगु लँय् वनेत बः ब्युगु जुयेमाः। थःगु आजुइ थ्येंकेया निंतिं मूख्यतया स्वंगू ज्याय् वयकलं थःत केन्द्रित यानादिल – मां भासं हे त्वालय् त्वालय् आखः ब्वंकेगु, उत्कृष्ट विदेशी साहित्य व शब्दकोषया अनुवाद यायेगु, अले थःगु सर्वय् हे पानाजुसां थः मस्तयत उच्च शिक्षा बिइकेगु।

माष्टर जगत सुन्दर मल्ल १९५९ सालमा स्कटिश चर्च स्कूलबाट "इन्ट्रेन्स" (आजकालको एस.एल.सी. तह) गर्नको लागि कलकत्ता गई फर्कदा काठमाडौंमा त्रि-चन्द्र कलेज (आजकालको त्रि-चन्द्र क्याम्पस) खुल्न अझ १६ वर्ष बाँकी नै थियो। माध्यमिक विद्यालयको नाममा त्यो बेला दरबार स्कूल (अहिलेको भानुभक्त माध्यमिक विद्यालय) एउटा मात्र थियो जहाँ उनी १० वर्षको उमेरमा भक्तपुरबाट आई भर्ना भै अन्तिम कक्षासम्म पढेका थिए।१/

अंग्रेजी पद्धतिमा शिक्षा दिने सो "दरबार स्कूल" को स्थापना बि.सं. १९१० सालमा जङ्ग बहादुरले बेलायतबाट फर्केपछि आफ्ना कुल कुटुम्व तथा प्रि-कम्याण्डरका भाइ छोराको लागि गरेका हुन्, तापनि त्यसमा भर्ना भै पढ्न पाउने गरी त्यसलाई दुनियाँका छोराहरुका लागि पनि खुला गरि दिने काम बि.सं. १९५८ सालमा सत्तामा आएका देव शम्शेरले गरि दिएका थिए।२/

देशका प्रत्येक नागरिकले शिक्षा हासिल गर्न पाउन् भनी देव शम्शेरले देशका विभिन्न ठाउँमा खोलि दिएका १५० ओटा जति प्राथमिक पाठशालाहरुमध्ये कतिपय उनको शेषपछि बन्द हुँदै३/ गए पनि देशको जनमानसमा शिक्षा प्रति अभिरुचि बढ्न थालि सकेको थियो र "दरबार स्कूल" मा पढ्न सकिए पछि विदेशमा गई उच्च शिक्षा हासिल गरी फर्केकाहरुमा राष्ट्रिय भावना जागृत हुन गई राष्ट्रिय शिक्षाको जग बसाल्नमा उनीहरु प्रवृत्त हुन जानु स्वाभाविक पनि हो।

जगत सुन्दर मल्ल यस्तै मध्येका थिए र आफू भन्दा २१ वर्ष अघि जन्मेका रवीन्द्र नाथ ठाकुर लगायतले "आफ्नो भाषा, आफ्नो भेष, आफ्नो संस्कृति, आफ्नो देश" को नारा गुन्जाइ राखेको बङ्गालको केन्द्रस्थान कलकत्तामा४/ उच्च शिक्षाको लागि गई केही समय बिताएर आउने उनमा पनि राष्ट्रिय भावना तथा राष्ट्रिय शिक्षा प्रति चासो जाग्नु अस्वाभाविक थिएन।

उसमाथि देशमा जुन पद्धतिको शिक्षा प्रचलनमा आउन लागेको थियो त्यो देशको जीवन सुहाउँदो, देशको खाँचो पूर्ति गर्ने खालको थिएन। त्यो त अंग्रेज उपनिवेशवादीले आफ्नो स्वार्थ पूर्तिको लागि भारतमा चलाएको शिक्षाको सस्तो पद्धतिको सरासर नक्कल थियो। मैकलियन पद्धतिको नामले इतिहासमा प्रख्यात यस पद्धतिको मूल उद्देश्य उपनिवेशवादी अंग्रेज सरकारको उपयोगको लागि सस्तो कारिन्दा र "टाइपिष्ट" हरुको उत्पादन गर्नु थियो जुन पद्धतिको मूलभूत तात्पर्यको उल्लेख गर्दै त्यसका प्रवर्तक मैकलेले सन् १८९२ मा नै स्पष्ट शब्दमा "हाम्रो प्रयास, रंग र रगतमा भारतीय भए पनि, विवेक, विचार, रुचि तथा मनोवृत्तिमा अंग्रेज भएका मानिसहरुको जमात तयार गर्ने हुनु पर्छ" भनी लेखेका थिए।

यसप्रकार आयात गरिएको शिक्षा पद्धति तत्कालीन प्रशासनको लागि अनुकूलै सम्झिए पनि, राष्ट्रको उत्थानको लागि, राष्ट्रका व्यक्ति-व्यक्तिको उत्थानका लागि जगत सुन्दर मल्ल जस्ता "विद्या नजान्नेले यो ब्रम्हाण्डको सुख भोग गर्न

१/ चित्रधर "हृदय" - झीगु साहित्य - नेपाल भाषा परिषद, काठमाडौं १०७४, पृष्ठ ७४।
२/ केदारनाथ श्रेष्ठ - डेभेलप्मेन्ट अफ एजुकेशन अण्डर राणा रेजीन - एजुकेशन क्वाटर्ली, वर्ष १ अंक ११, जून १९६७, पृष्ठ २५।
३/ रेकर्डस् अफ द सेकेण्ड जनरल एसेम्बली - नेपाल नेशनल कमिशन फर यूनेस्को, काठमाडौं, १९६६, पृष्ठ १४।
४/ रवीन्द्रनाथ ठाकुर - जीवन स्मृति - रोयल नेपाल एकेडेमी, काठमाडौं, बि.सं. २०२२।

सक्तैन"५/ भन्ने दृढ धारणा भएका व्यक्तिको दृष्टिमा, अनुकूल नसम्भिइनु आश्चर्यको कुरा थिएन ।

मुख्य कुरो त त्यो बेला शिक्षाको माध्यम अंग्रेजी थियो र पाठ्यपुस्तकहरु पनि अंग्रेजीमा बाहेक अरु भाषामा उपलब्ध थिएनन् । स्वदेशलाई उपयुक्त शिक्षा पद्धतिको प्रचलनको आवश्यकता नै राष्ट्रिय स्तरमा महसूस हुन बाँकी रहेको समयमा (जुन कुरा जय पृथ्वी बहादुर सिंहबाट प्रस्तुत भाषा पाठशालाहरु खोल्ने योजना अनुसार देव शम्शेरबाट लागू गरिएको राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको केही पछि खारेज जस्तै गरिएबाट प्रमाणित हुन्छ)६/ शिक्षाको माध्यम स्वभाषा हुनुपर्ने र पाठ्यपुस्तक पनि स्वभाषा कै प्रचलित हुनुपर्ने भन्ने सोचाइ नै पनि - "समय नआउँदैको" हुनु स्वाभाविक थियो । अर्को शब्दमा भन्ने हो भने, यो सोचाइ नै त्यो बेलाको लागि क्रान्तिकारी थियो र चानचुने आँट र चानचुने उत्सर्गको भावनाले परिपोषित हुने कुरा थिएन ।

जगत सुन्दर मल्ल यही नै सोचाइ लिएर, त्यो पनि एक्लै मैदानमा उत्रे र यो सोचाइलाई त्यो बेलाको परिस्थिति मिल्दो तीन विभिन्न धारामा कार्यान्वित गर्न व्यस्त भए । पहिलो कुरा त, "जुन जातिको जुन भाषा छ त्यही भाषामा ज्ञान दिने गरे त्यो ज्ञान चाँडै बुझिने हुनुको साथै एउटाको अर्को अर्थ लाग्न जाने संभव हुँदैन"७/ भनी स्पष्ट उद्घोष गर्दै नेपाल भाषा बोल्ने जातिका केटाकेटीलाई नेपाल भाषाकै माध्यमबाट शिक्षा दिने परम्पराको श्री गणेश गर्ने पहिलो व्यक्ति शायद उनी नै थिए । शुरुमा उनले आफ्नो कुलघर खौमा टोल भक्तपुरमा केटाकेटीहरु जम्मा गरी नेपाल भाषाको माध्यमबाट अंग्रेजी शिक्षा दिने गरेका हुन्, पछि काठमाडौं असनमा सरेपछि पनि उनले यही प्रकृया जारी गरे८/ र कुनै स्कूलमा कार्यरत नभए पनि "माष्टर" दर्जाले लोकप्रिय भए । यो परम्परा उनका कतिपय शिष्यहरुले पछिसम्म चालु राखे र यसबाट काठमाडौं र भक्तपुरका धेरै व्यक्तिहरु योग्य र शिक्षित भए ।

दोस्रो तथा यसैको पुरक स्वरुप उनको दृढ धारणा के पनि थियो भने "केटाकेटीको आफ्नै भाषाका पुस्तकको अभावले उनीहरुको शिक्षा पछि पर्न गएको छ । यूरोप वा अरु पूर्व कै भाषाको भए पनि चाहिने कुरा ज्ञान नै हो । अरु भाषा जान्नु धेरैलाई मौका नपर्ने हुनाले आफ्नै भाषामा अरु विभिन्न बुद्धिवन्त जातिको ज्ञानले युक्त पुस्तकहरु उपलब्ध भएमा धेरैलाई सजिलो हुनुको साथै उनीहरुको समयको पनि बचत हुन जाने हुन्छ ।"९/ यसै विचारको अनुरुप उनले नेपाल भाषा-भाषीका लागि <u>ईशपका नीति कथाहरु</u> नेपाल भाषामा अनुवाद गरी छपाई प्रचार गरे, रोमको ऐतिहासिक कथा <u>पीटर पार्ली</u> र अंग्रेजी भाषाको <u>च्याम्बर्स डिक्सनरी</u>को पनि नेपाल भाषामा अनुवाद गरे र अंग्रेजीमा अर्थ भएको नेपाल भाषाको शब्दकोष पनि बनाउने कार्य शुरु गरे जुन बीच-बीचमा केही शब्दहरुको अर्थ लेख्न बाँकी राखिएको बाहेक१०/ अरु सम्पन्न भएको देखिएको छ । त्यस्तै नेपाली (त्यो बेला "गोरखाली" वा "पर्बतिया" भन्ने चलन थियो) भाषा-भाषीका लागि "ईंगलिश ग्रामर इन् पर्वतिया" नामको व्याकरणको रचना गरी प्रकाशित गरे । सो व्याकरणको पछाडिको गातामा विज्ञापित भए अनुसार उनले नेपाल भाषामा "अंग्रेजी फष्ट बूक" लेख्नुको साथै नेपालीमा "सुगम बोध गणित" नामक गणितको पुस्तक, "गोरखाली अंग्रेजी फष्ट बूक" नामक वर्णमालाको पुस्तक र "गोरखाली भाषाको ईशपका कथाहरु" नामक अनुवादको पुस्तक पनि रचना गरेका थिए ।११/

तेस्रो, उच्च शिक्षाको लागि १० वर्षको अवस्थादेखि घर-बार त्याग गरी भक्तपुरबाट काठमाडौं आइ काठमाडौंबाट पनि कलकत्ता गई उनले दु:ख कष्ट झेलेका मात्र होइनन् आफ्ना भाइहरुलाई पनि मिहेनतसाथ पढाई देश-विदेश पठाइ मातृदेश तथा मातृदेशका वासिन्दाको सेवाको लागि योग्य प्रशिक्षित तुल्याउनमा ज्वलन्त उदाहरण बने । त्यसको कथा, जुन मार्मिक छ, छुट्टै नै छ ।१२/ त्यो बेलाको स्थिति-परिस्थिति हेरी त्यो कम साहसको र कम क्रान्ति तुल्य कार्य थिएन । अनुमान गर्न सकिन्छ - शिक्षा विकासमा अलिकति पनि चासो राख्नेको लागि त्यो कम प्रेरणादायी पनि थिएन होला ।

अहिलेको परिप्रेक्ष्यमा हेर्दा माष्टर जगत सुन्दर मल्लका यी त्रिविध कदमहरु सरल र साधारणै देखिए पनि त्यो बेला (निरंकुश राणा शासन - सं.)को संकुचित र अनुदार स्थितिको सन्दर्भमा निश्चय नै प्रभावकारी र दूरगामी परिणामदायी थिए र यिनैको आधारमा देशको शिक्षा विकासको क्रममा उनले गरेका योगदानको अङ्कन गर्न सकिन्छ । (२०४१/६/१७) ■

५/ जगत सुन्दर मल्ल - ईशपं दयका तगु बाखँ - मुनासः जः, काठमाडौं, ने.सं. १०९२, हशना, पृष्ठ १ ।
६/ केदारनाथ श्रेष्ठ - माथिकै - पृष्ठ २५-२७ ।
७/ जगत सुन्दर मल्ल - माथिकै - पृष्ठ १ ।
८/ चित्रधर "हृदय" - माथिकै - पृष्ठ ७४ र ७५ ।
९/ जगत सुन्दर मल्ल - माथिकै - पृष्ठ १ ।
१०/ श्रोत हिरण्यजीत मल्ल ।
११/ चित्रधर "हृदय" - माथिकै - पृष्ठ ७८ ।
१२/ सूर्य बहादुर पिवा र मल्ल के. सुन्दर - जगत सुन्दर मल्ल: वयक:या छुं विचार - नेपाल भाषा परिषद, ने.सं. ११०४, पृष्ठ ३-५ ।

जगत सुन्दर, मार्साब !

✱ पूर्ण बहादुर वैद्य ✱

खाली वोरा छ्पा:लाया
खिउँगु लँ सिथय्
शिक्षा ज: होला
न्ह्यावलें सूइतं पिया च्वनिम्ह
मार्साब ।
थौं जि छिगु सफु न्यावइच्वना ।

महिता व पक्षपातया कोर्दा
घा:घा: जुम्ह
जिगु मां भाय् कावइच्वना,
जिगु कला संस्कृति थुइक वइच्वना,
थ:हे मस्त पाखें मांया हेलाया
छिं मिपूगु विद्रोहय्
जि दना वइच्वना ।

मार्साब ।
छिं कना थकूगु
ईसपया बाखं
थौ नं जिगु यथार्थ तिनि ।
थन छम्ह सिंहया पुस्तां हे
दको जातिया सुन्दर पशुत
छम्ह छम्ह याना नयाहेच्वन तिनि
थन आतकनं व निदर व प्रखर बुद्धिया
खराचा पिहाँ मवनि
दुर्भाग्य ध्व देया
खराचा ख्वा:पा: पुया:
केवल धुर्त धोंत जक पिहाँ वयाच्वन
निखें थ्याक, सिंहया चाकरी चतुरपिं
वया हत्यां ल्यंगु-क्वँय् छेंगु चुचुप्याइपिं
ध्वहेला देशया हत्या ख: धका
हालिम्ह छ
शिक्षाया सचेत मत थें
मिखा च्याम्ह
मार्साब ।
थौं जि छिगु स: या सत्यतां
ध्वयावइच्वना ।

थगु माँ भासं ब्वनेमा: धाम्ह छन्त
सुदि मदुम्ह नेवा: धापिं सु ?
छन्त वैं धका लायूबुपिं सु ?
जनताया श्रद्धां थंगु
छंगु झ्वातातक लिना वां छोयूत स्वपिं सु ?
थौं जिं छम्ह छम्ह म्हसिइक वइच्वना
ल्या: खायेत वइच्वना ।

मार्साब ।
थ:गुहे जातियात न्हुया
थ:जक त:जायेत स्वइपिनिगु हुलय्
थ:गुहे भाय् त्व:ता
त:धं छुइपिं
दासताया ध्व प्रवृतितयगु न्ह्योने
थौं हानं छंगु सफू न्यावइ च्वना
थौं हानं छंगु झ्वातां थँवइच्वना
छगु किपा: ब्व: वइच्वना ।

भज्यंक स्यनावना च्वंगु
थ:गु ध्व जगत सुन्दर यायेत
शैक्षिक चेतनाया पुसा त: वम्ह
मार्साब ।
हेला व असहयोगया
विषाक्त कुँ घुतिका
सत्यया मि ल्होया थकुम्ह
मार्साब ।
छिगु जीवन सार्थकताया
व सुन्दरता
थौं जि छिके त्यावइच्वना ।
मथां आख: सयेकेगु
छिगु व उक्ति हानं न्यँवइच्वना
ध्व बज्र ख्वाँयेतय दथ्वी
छिगु हे स: जुया:
थौं जि न: न्यावइच्वना ।

(६ कौलागा ११११२)

छगू संस्मरण

❋ माष्टर पशुपति भक्त धौभारी ❋

सारांश **– मास्टर जगत सुन्दर मल्लका शिष्यहरुमध्ये एकजना गणेशकृत रामायणका रचयिता गणेश बहादुर कर्माचार्य पनि हुनुहुन्थ्यो । उहाँका अनुसार मा. जगत सुन्दर जातीय स्वाभिमान भएका र देशको रुग्ण स्थितिप्रति ज्यादै चिन्तित चेतनशील व्यक्ति हुनुहुन्थ्यो ।**

"मथां आख सयकेसा मां भाषां आख ब्वङ दिसं" धका छगू अमर वाणी न्ह्यथना दीम्ह भ्कीगु भाषा देग:या प्येंग थामे छग: लुँ थां सरह जुया दीम्ह प्रात: स्मरणीय स्व. मा. जगत सुन्दर मल्लयागु ने.सं. १०९२ स ८९ दँ क्यंगु लसताय् यें मुनास: संस्थां वयक यागु वुदिं हनेगु ग्वसा ग्वगु जुया च्वन । सायद जिनं स्व. मा. जगंत सुन्दर मल्लया छम्ह शिष्य मचा जुइ भा:पा: मुनास:या निम्ह पासापिं माष्टर साहेबया छुं खँ सीकेत जिथाय् भ्काल । "जिला माष्टर साहेवया खास शिष्य मचामखु वरु जिमि दाजुपिं ख: । अथे धका माष्टर साहेवयात मखनागु नं मखु । जिं नं खं । जिं माष्टर साहेवयात जिमि रामबहादुर दाजुया दुरु पसले बरोबर दुरु न्या भ्काइगु खं । उगु बखते जिं माष्टर साहेवयात छुं तंम्हथें, छुं लोमंम्हथें तस्सकं विक्षिप्त अवस्थाय् भुनु-भुनु हाला ज्वीम्ह मनू या रुपे खना । अथेसां वयकया बारे छुं खँ सीकेगु जिं नं कुत: याय् धका मुनास: या पासापिंत वचन वियागुलिं वय्कया शिष्य मचात यक्व द:सां आपाथें ध्व संसारं विदा कया वने धुंकुगुलिं उगुवखते ल्यना च्वंम्ह छम्ह श्री गणेश कृत रामायणया च्वमि श्री गणेश बहादुर कर्माचार्यजु (खिछें महाजनया नामं जाम्ह) या थाय् वना वयक मा. जगत सुन्दर मल्लजु या बारे छुं खँ सीकेगु कुत: याना । खला वयकया जीवनी बारे श्री कर्माचार्यजु याकेनं आगथे पत्र पत्रिका पुस्तिकाय् पिहाँ वयें हे जक सिउगु तागु जुया च्वन अथेसां वय्कयागु विवरणे खास स्वंगु खँ जिं ल्यया कया उपिं थथ्य ख: -

१) जगत सुन्दर माष्टर साहेव साप हे जातीय स्वाभिमान दुम्ह मनू ख: । खासयाना उब्लेया परिप्रेक्षय् सरकारं नेवा जातियात क्वत्यलात:गुलिं ध्व जातिया उत्थान जुइगु ज्याय् वयक साप हे तत्पर जुया दिइगु ।

२) माष्ट साहेव थ: शिष्य मचातयृत आख: ब्वंके सिधय्का बहनि च्वनिगु ईले भ्कीगु नेपा:या इतिहास कनिगु हँ, इतिहास कं कं हे माष्टर साहेवला धरधर ख्वया हइगु हँ ।

३) माष्टर साहेवया थ:गु जन्मभूमि ख्वप देशे छें छखा दय्केगु त:धंगु इच्छा हँ । तर ध्व गुवलेसंहे पूवंके मफत हँ ।

ध्वहे स्वंगु खँ ज्वना जि मुनास:लं हंगु माष्टर साहेवया वुदिं समारोह शान्ति निकुञ्जया लुमन्ति ख्यले उपस्थित जुया दीपिं सज्जनवृन्द पिंत न्यंका माष्टर साहेवयात दु नुग:लं लिसें श्रद्धाञ्जली अर्पण याना ।

ने.सं. ११०५ कछलागा ११

माष्टर जगत सुन्दर मल्ल : ह:पा कायेगु छुं खँ

❋ पद्म रत्न तुलाधर ❋

_सारांश_ – नेपाल विविध भाषा-भाषीहरुको देश हो। नेपालको राष्ट्रियताको जग यिनै भाषा-भाषीहरुको सम्वर्द्धनमा निर्भर रहनेछ। भाषिक चेतना जागरण र भाषालाई राजनैतिक एवं सामाजिक चेतना उठाउने एक प्रभावकारी माध्यमको रुपमा उपयोग गर्ने सन्दर्भमा माष्टर जगत सुन्दर मल्लले थाल्नु भएको अभियान अझै समय सापेक्ष छ। मातृभाषाबाट शिक्षा दिइनु पर्दछ भन्ने उहाँको विचार नेपालका सबै जनजातिहरुकालागि, लोप हुन लागेको आ-आफ्ना भाषा, साहित्य र संस्कृति जोगाउन प्रेरणादायी हुनेछ।

मा. जगत सुन्दर मल्लयात नेपाल भाषाया प्यंग थां मध्ये छ्गः थां कथं हनात:गु दु। राणातय् निरंकुश शासनं ध्व भाषायात न्हंका छ्वयेगु कुतः यानाच्वंगु इलय् नेपाल भाषा वा साहित्यय् पुनर्जागरणया नाय्खिं पुयाः नेपालया छगू महत्वपूर्ण जनभाषाया रक्षा यायेगु व जनताया भाषिक अधिकारया रक्षा यायेगु ज्याय् वय्क:या योगदानयात थुइकाः हे उकथं हनेगु ज्या जूगु धायेमाः। मस्तय्त थ:गु मां भासं शिक्षा बीमाः धइगु वय्क:या बिचाः थौं नं तसकं नालेबह:गु जूगुलिं थौं नं भ्मीसं वय्क:पाखें यक्व ह:पा काये मानि। उकिं वय्कलं थ:गु जीवन कालय् गुलि त्याग व तपस्या यानाः भाषा सेवा याना दीगु खः उकिया कदरकथं जक मखु जनताया नुगलय् भाषिक चेतना थनेत नं वय्क:या बिचा:यात जनताया न्ह्य:ने तया बीगु ज्या जुइ मानि। ध्व ज्वलय ख्वपया नगर पालिका पाखें वय्क:या प्रतिमा स्थापना जुइत्यंगु व वय्क:या जीवनी व योगदान सम्बन्धय् छ्गु लुमन्ति-पौ पिदनेत्यंगु तसकं बांला:गु व लुदनेबह:गु खँ धायेमाः। ध्वया लिसे लिसें वय्कलं गुगु उद्देश्य तयाः भाषा क्षेत्रय् थ:गु योगदान बियादीगु खः व बांला:गु उद्देश्य पूवंकेपाखे नं सकलें जानाः कुतः जूसा भाषिक रुपं उपेक्षित जुयाच्वंपिं नेपालया बहुसंख्यक जनताया छ्ता आकांक्षा पूवनीगु खइ। थथे जुगुलिं मा. जगत सुन्दर मल्लयात नेपाल भाषा ख्यलय्जक लिमकुंसे राष्ट्रिय रुपय् हे छम्ह प्रेरणाया स्रोतकथं न्ह्यब्वयेपाखे नं बिचाः जुइमाः।

नेपालया थीथी जनजातिया थ:थ:गु भाषा दुसां सरकारया गलत भाषा नीतिया कारणं यानाः गुलिं भाय् न्हना वनीगु अवस्थाय् थ्यना च्वनसा, गुलिं भाय् मा:गु अवसर व सहयोगया अभावय् ब्वलने मफयाच्वन। हानं गुलिंगुलिं सिनं मछिंगु अवस्थाया कारणं करंम्यनाः थ:गु भाय् त्व:तुत्व:तुं बने मालाच्वंगु दु। न्ह्यागुकथं जुइमा थुज्व:गु प्रवृति ब्वलना व:लिसे भाषाया अस्तित्व रक्षा यायेगु तकं तधंगु समस्या जू वनी। थथे जुइबलय् नेपालया थीथी जनभाषा न्हना वनाः नेपालया सम्पदाकथं दुगु भाय् मदया वनीगु छ्खे राष्ट्रयात तधंगु क्षति जुइसा मेखे नेपालया राष्ट्रियताया आधार जुयाच्वंगु थीथी जनजातिया थीथी भाषा, साहित्य, संस्कृति आदि छुं हे मदया वन धा:सा नेपाली राष्ट्रियता हे नं कमजोर जुया वनेफु। उकिं जनताया नुगलय् जातीय व राष्ट्रिय भावना ब्वलंकेत व क्वातुकेत नं जनताया थ:थ:गु मूलभूत आधार मध्ये भाषा, संस्कृति आदिया संरक्षण, सम्बर्द्धन व उन्नति नं मजुसे मगाः। गुगुं नं भाषाया महत्व व भाषा जनतां ल्हाइगु व जनतां थूगुलिं दइगु खः। नेपाली जनताय् चेतना थनेगु, नेपाली जनताया बिचाः थुइकेगु, न्यनेगु, शिक्षाया प्रचार-प्रसार यायेगु वा जनताया दथुइ राजनीति यंकेगु थें न्ह्यागु खँय् नं मदयेक मगा:गु माध्यम भाषा खः अले व भाषा जनतां थूगु जनताया हे भाषा जुइमाः। नेपालया सन्दर्भय् ध्व खँ न्ह्यथनेबलय् नेपालया बहुसंख्यक जनता किसान व मजदुर जूगुलिं व उपिं अप्वलं अशिक्षित जूगुलिं नेपाली जनताया दथुइ माध्यमकथं छ्यलेगु भाय् उमिगु दे थ:थ:गु मां भाय् जुइमाः। उमिसं मथूगु भाषं न्ह्याथेहे बांला:गु खँ उमित न्यंकूसां उमिसं उकियात बांलाक थुइके फइमखु। ध्व खँय् सुयां नं निगु मत जुइ मखु। ध्व खँयात हे वाः चायेकाः मा. जगत सुन्दर मल्लं मां भाषं शिक्षा बी मा:गु खँय् ब:बियाः थम्हं फुकथंया आन्दोलनयात न्ह्यज्याका बीगु जुइमाः।

थौंया अवस्थाय् नं नेपालय् भाषा समस्या अबलय् स्वयाः मपा:निगुलिं मा. जगत सुन्दर मल्लं छुना दीगु आन्दोलनयात राष्ट्रिय स्तरय् हे व्यापक रुपं न्ह्यज्याके मा:गु आवश्यकता

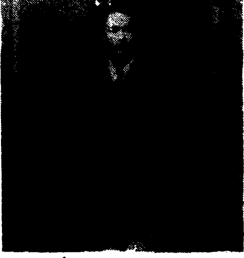
दनि । ध्व खँय् भाषा क्षेत्रया कार्यकर्तातजक मखु सामाजिक व राजनीतिक क्षेत्रया जिम्मेदार मनूतय् नं ध्यान वनेमा: । ध्व खँय् दकलय् न्हापां भक्तपुर नगर पालिकां गुगुं कथं न्ह्यलुचा: जुया ब्यूगु दु । ध्व तसकं हे च्वछायेबह:गु खँ ख: ।

नेपाल भाषाया खँ ल्हायेगु जुसां थौंतक भाषा आन्दोलनया नामय् गुलि नं ज्या जुयाच्वन उकिं छुं छुं उपलब्धि हासिल या:गु दयेफुसां मूल रुपं भाषाया रक्षा जुइगु व बहुसंख्यक किसान - मजदुर जनताया हित जुइकथंया ज्या जुइ फुगु मदुनि हे धायेमा: । छाय्धा:सा मस्तयुत मां भाषं खँ स्यनेगु व मस्तयुत कमसेकम प्राथमिक शिक्षातक निं मातृभासं शिक्षा बीगु व्यवस्था मजुतले भाषाया रक्षा याइगु जनशक्ति भविष्यय् तयार दइमखु । ध्व छता तसकं बिचा: यायेमा:गु आधारभूत खँ ख:सा थुकिया हे कारणं किसान मजदुर जनतां थम्हं बांलाक थूगु थ:गु मां भाषं छुं ब्वने न्यने मखना: छगूकथं पंगु जुइमा:गु व मेकथं प्रगतिशील व जनपक्षीय धा:पिं नं उमिपाखें तापाना वंगु स्थिति खने दयाच्वंगु दु । राजनैतिक व वैचारिक खँय् प्रगतिशीलतायात नाला: नं भाषाया खँय् प्रगतिशील व जनवादी दृष्टिकोण तयेमफुपिसं थुकथंया स्थितिया सामना याये मालीगु ख: । थीथी जनजाति व उमि थीथी भाषा दूगु देशय् नं "छगू भाषा छगू देश" धइगु जनविरोधी प्रतिक्रियावादीतय् नीतियात हे नाला: जनभाषाया अनादर याइपिसं भाषाया खँय्जक मखु मेमेगु खँय् नं जनहितयात न्ह्याके फइमखु । जनभाषाया कदर याये मस:पिं जनतालिसे सती फइमखु, जनतालिसे भ्यलय् पुने फइमखु । छाय्धा:सा जनताया सतिक वनेगु, जनतालिसे खँलाबला यायेगु, उमित थुइकेगु निंतिं मा:गु मू माध्यम भाषा हे उमिके मदइगु जुल । थुकथं स्वल धा:सां मा. जगत सुन्दर मल्लं मां भाय्या महत्व थुइके बीगु निंतिं याना दीगु कुत: तसकं तधंगु खँ ख: । थौं नं व कुत:जुइ हे मानि । उकिं ध्व खँय् मा. जगत सुन्दर मल्लयात छम्ह न्ह्यलुवा: व छग: धिसिला:गु थांकथं नाला: जन भाषाया आदर व कदर यायेगु, उकिया संरक्षण व सम्वर्द्धन यायेगु, जनताया भाषिक अधिकारया रक्षा यायेगु, आदि खँय् वय्क:पाखें ह:पा कया: भाषा क्षेत्रय् इलंह्वा:गु व जनतां आकांक्षा तयाच्वंगु कथंया गतिविधि न्ह्यज्याकावं यंकेत रचनात्मक व क्रियाशील कुत: याकनं याये फयेके मा:गु दु । जनताया भाषिक अधिकार प्राप्तिया निंतिं जुइगु भाषा आन्दोलन नं जन आन्दोलनया छगु अंग जूगुलिं जन आन्दोलनय् विश्वास तइपिसं भाषा आन्दोलनयात संकुचित दृष्टिं मस्वसे वरु उकियात सहि दिशा बीगु निंतिं थ:थ:गु थासं थ:गु जिम्मेदारी पूवंके फयेकेमा: । उकथंया जिम्मेदारी पूवंकेगु ज्या विशेष याना: जिम्मेदार राजनीतिक क्षेत्रपाखें मजुल धा:सा दकलय् मदयेक मगा:गु भाषा हे दकलय् उपेक्षित जू वना: मेमेगु खँय् नापं जनतायात सचेत याये मफइगु स्थिति जुयाच्वनी । थथे जुयाच्वनीगु धइगु देश व जनताया हितया अ:ख: ख: । उकिं देश व जनताया भिं तुनीपिसं भाषा नं छगू आधारभूत रुपं महत्वपूर्ण खँ ख: धइगु चायेका: थुखे नं आवश्यक ध्यान बी हे मा: । थुकिया निंतिं नं मा. जगत सुन्दर मल्ल सकसिया निंतिं प्रेरणाया थां जुइफु ।

मां भाषं शिक्षा बीगु या:गु, मां भाय्या महत्वया प्रचार या:गु, तन मन धन सकतां बिया: जनताय् भाषिक चेतना थनेत थ:त पा:गु खना: बलय्या समाजया छगु ब्वं वय्क:यात वैंय् धाल, छुं तधंगु उद्देश्य मदुम्ह धाल, थ:कत: सकसिनं हिबाय्चबाय् यात । अथे जूसां गुबले वय्क:या वहे ज्या नेपाली जनतां सिया वइ, थुया वइ वय्क:यात नेपाली जनताया छम्ह हितैषी कथं सकसिनं ययेका हइ, सकसिनं हना बना तया हइ । थयागु क्रम न्ह्याना हे च्वनी ।

> विद्या मसम्हसिं थो ब्रम्हांड या छुं सुख भोग याए फै मखु ।
>
> – मा. जगत सुन्दर मल्ल

मदया नं ल्यना:च्वंम्ह जगत सुन्दर मल्ल

❋ तेजेश्वर वावु ग्वंग: ❋

_सारांश_ – मातृभाषाले शिक्षा दिंदा सचेत नागरिक तयार गर्नमा गति आउँछ र चेतनशील नागरिकले प्रजातन्त्रको घाम ल्याउँछ भन्नु हुने नेपालका सपुत जगत सुन्दर मल्लको दूरगामी विचार प्रवाहले उहाँलाई बहुला पनि भनियो। श्री ३ को जयगान नगर्ने वौद्धिक व्यक्तित्वहरुले त्यसबेला जेल जीवन विताउनु पर्ने वास्तविकता थियो। त्यसबेलाको प्रजातन्त्र विरोधी राज्य–नीतिले मल्लको प्रतिभा दबाउने मात्र काम गऱ्यो।

जगत सुन्दर मल्ल छम्ह काये मचा खौमा, ख्वप:या। दकसिवे न्हापां खौमा त्वा: यात गौरब विल - जगत सुन्दर मल्लया सुनाम धन्य ज्यां। अनंलि ख्वप: देया वासिन्दा तय्त गौरब विल जगत सुन्दर मल्लया कीर्ति याना। जगत सुन्दर मल्ल खौमा, ख्वप:या छम्ह मनू जुयानं नेपा: देया छम्ह सपूत जुया विई। नेपा: देया राष्ट्रिय भाषात मध्ये छगू भाषा नेपाल भाषाया धुकु थनेगु ज्या:स वय्कलं याना दिउगु योगदानं याना वय्क नेपालया छम्ह सपूत जुल। देया भाषा - साहित्यया धुकु जाल धा:सा देशादेछिसिया न्हाय् त:पुई। नेवा: भाय्यात जक मखु भाषाया माध्यमं शिक्षा दीक्षा विल धा:सा शिक्षित सचेत नागरिक दयेकेगु ज्याय् याकनं तेज वइ, गति लुई धयागु वय्क:या नुग:चु जुया विउगु जुल। थ्व खँयात कुत्तुकुला स्वय्बेले बांलाक सिई दइ कि शिक्षित व चेतनशील नागरिकतय् जमात खाका येंकल धा:सा तिनी प्रजातंत्रया नि:भा लुई धयागु सार्वभौम सत्ययात जगत सुन्दर मल्लजुं नेपा:या राणा प्रधानमंत्री (श्री ३ महाराज) चन्द्र शम्शेर जङ्ग बहादुर राणा सरकार इले उला दिल।

राणा शासनकाले जन चेतना लुइकिगु शिक्षा-दीक्षा विइगु खँ ल्हाइपिं देशद्रोहीतय् धलपति जाई। ख:गु खँ कँना, मंका खँ न्हिथना देशद्रोही जुइ माल धा:सा मजुइ मा:गु छु दु धयागु वय्क:या थ:गु दृढ धारणा जुया विउगु दु। मां भाषं शिक्षा-दीक्षा विइबेले मस्तेसें बांलाक याकनं थुइगु, सइगु खँ तप्यंक सत्य। थ्व तप्यंगु सत्य जिगु जक सत्य मखु, छिगु नं सत्य ख:। छि स्वनिग:या नेवा:। जि स्वनिगया नं पिने च्वंम्ह: नेवा:। वय्क: स्व:निग: दुनेया क्षेत्री। क्षेत्रीतय्त क्षेत्री भाषां शिक्षा-दीक्षा विइ बेले याकनं थुइगु, सइगु नं उलि हे सत्य। मैथिल समाजया मस्तेत मैथिली भाषं विइगु शिक्षा-दीक्षां ति मेगुलिं वोधगम्य मजुइगु सरासर सत्य। सरासर सत्य-शाश्वत सत्य:। शाश्वत सत्यया उजं दय्कुम्ह जगत सुन्दर मल्ल जगतया हे वांलाम्ह सुन्दर आत्मा।

जगत सुन्दर म्वातलेया असुन्दर आत्माथें जुया च्वने मा:म्ह छम्ह ख्वप:या काय्मचा। चन्द्र शम्शेरया पालाय् वय्कलं किजा पद्म सुन्दर मल्लयात अमेरिकाय् विद्युत अभियन्ता (Electrical Engineer) कोर्स ब्वंके छ्वया दिइगु देशया हितं जूगु दु। अबले वय्कलं थ किजायात अमेरिकाय् ब्वंके छ्वय्त पीदो दामं मौजा मिया दिउगु खँ न्हिथने बह:जू। पीदो दामं मौजामिया पद्म सुन्दर मल्लजुयात Electrical Engineering ब्वंके छ्व:गुलि देश विद्युत तरंगं फ:फ: धाय्केगु मन्तुना दुविना च्वंगु दु। नेपा:या दुधन विद्युत शक्ति क्षमता युक्त खुसि धयागु वय्क:या चैतन्य जुया विउगु दु। थन्यागु खँ न्हिथनिगु वय्क:या पह: दुनं पिज्वईगु दूरगामी बिचार प्रवाहं याना वय्क:यात आपा: स्यानं ब्वना वैं जूम्ह धाइगु नं तक: मछिं नेना तयागु खँ सुचुके फइमखु। प्रखर चेतनां दूरगामी लँपु लुइकि। धनाद्य मस्तिकं ता:पागु लँपु ज्वनी। जगत सुन्दर मल्लजुं ता:पा:गु लँपु लिना दिल।

मल्लजुं उजं दयेकिगु ख त:सकं भावुक जलपं मोलम्वा जुया च्वनी। तप्यंक मधाय्गु वानी वय्क:या प्रखर मस्तिस्कया पह:। चन्द्र शम्शेरया शासन इले जय श्वान मयाइपिं वौद्धिक मनूत वैंपहलं ब्वमलंकुसें मगाना च्वनी। सकस्यानं मथुइगु न्वचु वाय्गु वय्क:या पहलं थ:यात वैं पह: दुम्ह धाय्केइ। वैं पह: पिंमदंकुसा जेल जीवन व्यतीत याय् मालिगु वास्तविकता अन भोलाना च्वंगु उबेलेया अराजनैतिक समाजं थुइ हे गथे? सार्वजनिक खँल्हाइपिं मनूत सकलें उवेले राजनैतिक रंग किना च्वंपि जुइगु खँ वय्कलं भावावेसे च्वाक्क न्हिथना दिइ।

सामुहिकताया सरोकार कथं जगत सुन्दर मल्ल सकस्यां मंकाम्ह वांलाक सुन्दरम्ह योद्धा मल्ल जुया च्वंगु दु। प्रतिभायात तहस नहस याय्गु राज्यनीति प्रजातंत्र विरोधि नीति जूगुलिं उवेले जगत सुन्दर मल्लया प्रतिभायात क्वतेलेगु वाहेक मेगु छुंनं मजूल। देयात थकायत देशे च्वंपिं, देशे बूपिं

नागरिक तय्त थ:थ:गु सिर्जनशीलता पिदंकेगु, पिब्वय्गु अवसर प्राप्त जुइमा: सकलें देशवासी तयुसें थ:थ:गु नैसर्गिक सिर्जनायात सकस्यां न्ह्योने ब्वय् दइगु अवसर मानव अधिकार ख: । म्वा:तले जगत सुन्दर मल्लजुं थ्व अवसरयात थ:गु अधिकार कथं छ्यूले मखन धा:सा जगत सुन्दर मल्ल म्वातलेया तिरस्कृत आत्मा जुया विल ।

म्वा:तलेया तिरस्कृत आत्मा - जगत सुन्दर मल्ल सी धुंकाया समाजया, देशया छ्वापं जुया विउगु दु । मनू म्वा:तले तिरस्कृत जुलं छुं पाइमखु । थ:गु सुकीर्ति याना सिनालिं नं फ:फ: धाय्क: थिना च्वनी धयागु दसु थौं वय्क:या नामे जुया च्वंगु कदर प्रजातांत्रिक समाजया देन जुया विइ । पद्म सुन्दर मल्लयात अमेरिकाय् सुला सुला छ्वया ब्वंके छ्वइम्ह मनू - जगत सुन्दर मल्ल देया छम्ह काय् मचा जुया विई । नेवा: समाज दुने वूम्ह, ब्वलंम्ह मनू जगत सुन्दर मातृ भाषां शिक्षा विइगु ति प्रभावकारी मेगु भाषां जुइ थाकुइ धयागु उजं सार्वभौम जुई । थ्व खँयात नकार याय्मा:गु पह: गनं नं पिज्वय् मा:गु दइ मखु । राष्ट्रिय दृष्टिकोणं स्वय्बेले सरकारया ग्वसा, ज्याभो, खँपूत व्याक्क भाषं कने दत धा:सा समाजया सकल भाषा - भाषितय् नुगले थुंदिक लाइगु स्वाभाविक । स्वाभाविक खँयात सरल नकसां थ:थ:गु मांभाषं कने दत धा:सा देशादेछित भिं जुइ ।

छन्हूया खँ । जगत सुन्दर मल्लजु तता मंगलादेवी मल्ल नाप खँल्हा बल्हा जूगुया स्वापू । जुद्ध शम्शेर जङ्ग बहादुर राणा प्रधानमंत्री श्री ३ महाराज । श्री ३ यात विदेशी सरकारं तकमा प्रदान याना विभूषित यागु घटना । विदेशी दूततेत ख्वप:दे चाहिइके हइगु ज्या भो लुना त:गु । मंगलादेवी मल्ल (जिमि अजि) जगत सुन्दर मल्लयाके न्ह्यस: त:गु । "ए जगत, तकमा विई धयागु छु हैं ?" "मंगला तता छिं मसियाला तकमा विइगु धयागु ?", जगत सुन्दरं धयादिल । "मसिया, जगत, मसिया । छु ?" "मंगला तता, तकमा विइगु धयागु तक लिकया विइगु तिसा का ।" "छु धयागु छं, जगत ? छंगू खँ छंजक थू । जिं मथुया ! छु धयागु, जगत" मंगला अजिं नेना दियागु हैं । वय्कलं जित कना दिउगु थौंथें च्वंनि ।

याउंक, काचाक्क ध्वाथुइके मजिइक न्ववाय्गु पह:लं जगत सुन्दर दुने छम्ह दुर्बोध्य मल्ल दुविना च्वनि । उकिं, जगत सुन्दर मल्लयात आपास्यानं वैं पह:चा मनू धाइ । सुनानं धा:थें यातकि दइगु तकमा थ:गु तक लिकया विइगु छ्वापं वाहेक मेगु छु जुई ? थुकथं जगत सुन्दर मल्लजुया धापुकथं थ:गु अस्तित्वयात त्व:पुइत तिइकिगु वस: तकमा जुया विइ । थ:गु अस्तित्वया चिं न्हंकेत छ्वाय् पिइगु छ्वापं जुया विई तकमा । दूरगामी विचालं थ:यात क:घाका सुनानं थ:यात हाना: मदेक सिना नं म्वाना च्वंम्ह जगत सुन्दर मल्ल उदार विश्लेषणया छगू प्रभावशाली आत्माया प्रतीक ।

जगत सुन्दर मल्लया कोटया कलर मदु । लँ सुरुवा:, गवलें कमीच सुरुवा: जगत सुन्दरया तिव: । छपू तुतां वय्क:या पासा । वुलुहुं बुलुहुं तुतांचुया असन बालकुमारी त्वालं भोटाहिटी तक भाया विज्ञान बहादुर मल्लया पस: तक भाइगु आपार्थे याना । गुवलें गुवलें टुंडिख्य: लैमरी थ्यो चाहिलिगु वय्क:या सायम भ्रमण । विज्ञान पाजुया पसले दिना नेनादिइ, "ए विज्ञान, ए विज्ञान छंत म्हसुक द:ला ? गाहागिहा गेच्वं थौंकन्हे ? अमृत वजार पत्रिका वला कि मव: थौंकन्हे ?" थुकथं अन्तर्राष्ट्रिय समाचार ब्वनेगुलि, सिइकेगुलि वय्क मल्लजुया निरन्तर सौंख । थ्व खँ आ:यागु मखु । उवेलेयागु गुवले नेपाले प्रजातंत्र शब्द उच्चारण याय्गु अपराध जुया च्वन । लुमंति थ्व उवेलेया लगभग २००४ साल पाखेया । थुकथं जगत सुन्दर मल्ल छगू मदया नं ल्यना च्वंगु स्यल्लाक्क दुग्यगु म्वाना च्वंगु सजीव लुमंति । समाजयात छगू त्व:मफिइगु प्रेरणा श्रोत ।

न्हिनस्या ४.००
२०४९ आश्विन २४ गते,
सिपाडोल गा.वि.स., ख्वप: ।

माष्टरं जगत सुन्दर मल्लया नां तल

❋ कृष्णचन्द्र सिंह प्रधान ❋

_सारांश_ – व्यक्तिलाई उनको नामले चिनिन्छ र नामलाई उपाधिले । नामले मानिसको विशेषतालाई संस्मरण गराइदिन्छ । माष्टरहरु धेरै भए पनि "माष्टर" ले जगत सुन्दर मल्ललाई नै चिनाइरहेको छ । माष्टर व्यक्तिलाई होइन पेशालाई संकेत गरीरहेको छ र माष्टर पेशामा मात्र जीवित रहन्छ ।

मनू न्हापांला छम्ह व्यक्ति ख: । व्यक्तिया रुपे थ:त प्रतिष्ठापित यायेत वइत समाजमा:, समाजयात नां । नांया मेगु नांहे व्यक्ति ख: । नां तये मफुतले व नांया व्यक्ति म्हमसिइगु जुया च्वन, व्यक्तिया नांया मनूया नं मू मदइगु जुयाच्वन । थुकथं व्यक्तियात वइगु नामं म्हसिकी, नांयात उपाधिं । व्यक्तिइ म्वाना च्वंगु योग्यता व नां सिवे छुं मखु थें ज्याम्ह मनुया ध्व लागायात समाज धया:- थुकी भ्की ला:, भ्कीगु परिमितता नं । व्यक्तित्व भा:पा ध्वइत न्ह्याकु हे त:ब्या, त: फाँट विइत स्वसां थम्हं स्वीकार याना तइगु भ्कीगु हे लागाय् कैद भ्कीगु मान्यताया छगु छगु सिख: मखा ख: नां, उपाधि त धइगु ?

तर थते धया: प्रचलनं पिहाँ वने मफुपिं भ्की-भ्कीगु आजुला व्यावहारिकता हाँचां गायेगु मखुत । थौं नं ध्वइत क:ज्याये मफुगु सत्यं पराजित लागायात भ्कीसं सत्य धया: खालि विरोध याना च्वना, विरोधया स: ध्वय्का च्वना । व्यक्तिइ परिणत जुइत मा:गु म्हसिका मदुपिं, अधिकारं वञ्चित भ्कीसं अकिं नां तयत स्वयेमाल, नां विइत स्वये माल उपाधिं म्हसिइकेत स्वय्माल । धात्थेंला थज्यागु नां, व्यक्ति, समाज, मनु उपाधि हे ख: नि भ्कीगु नं संसार ध्वइत हे सर्ग: भा:पा ब्वयेत ल्हा: तुती संका च्वना, ध्वइत हे देग: भा:पा ल:ल्हाय्त चा:हिला च्वना । इच्छाया ध्व इलाकाय् म्वायेत नं गुलि थाकु । माष्टर जगत सुन्दर मल्लया संसार नं थ:ज्यागु हे मखा जुइ - गुलि इताथिता मदुगु, भज्यंख्वा । नामं त्यला म्हसिकेत स्वइम्ह मल्ल समाज मखु, व्यक्ति भा:पा नामं म्हसिइकेत स्वत । वास्तवे नां छता सिवे वइके दुहे छु ?

नामं मनू तयेगु विशेषतायात लुमंका विइगु जुया च्वन, उपाधिं इमिगु नांयात थनथाय् चेगुवारा यात न्ह्यथने । वइगु नां कायेगु मात्रं हे व नांया ल्युनेया व्याक्कं क्रान्तिकारिता झ्वातां दैं वई । उकथं हे उपाधि जुइधुंकुगु "भ्की कविं छम्ह चित्रधर हृदय यात न्ह्यथना विई । नेपाली महाकवि त आपलं दु तर व उपाधिं मेपिन्त मखु छध्वलं लक्ष्मी प्रसाद देवकोटायात लुमंका विई, नेतां सुभास चन्द्र वोसयात लुमंका व्यू" ।

द्वलंद्व माष्टर द:सां नं माष्टर धइम्ह व्यक्ति हे जक दु व ख: जगत सुन्दर मल्ल । जगत सुन्दर व माष्टर छम्ह व्यक्तिया निगू नां मखया निगू खँग्वया छगू नां जुयाविल । अर्थात् तमाम आख: स्यनेपिं गुरुवर तय्त म्हसिकेत प्रयोग याइगु आदर - सूचक खँग्व ख: माष्टर । थन माष्टरं सुं छम्हेसित मखु व पेशाया हरेक व्यक्तियात संकेत याइ । तर सुं व्यक्ति विशेषयात हे फलाना धका तप्यंक म्हसिका विइगु अथं ध्व हे खँ ग्व: उपाधि थें व्यक्तिवाचक नांया रुपे लक्षित व्यक्तिया म्हसिका जुया विई । अकिं माष्टर जगत सुन्दर मल्लयात अले जगत सुन्दर मल्लं माष्टरयात न्ह्थना निगुलिं निम्हेसिया पर्यायवाची जुयाविल ।

नां जुया स्वा:गु ध्व माष्टर - व्यक्तित्वं माष्टरया पेशायात मखु, जगत सुन्दर मल्लया सम्पूर्ण महत्वाकांक्षायात न्ह्यथना व्युगु ताया, वइगु व्याक्कं जीवनादर्शयात म्हसिका व्युगु ताया, वइगु लक्ष्य यात क्व: छिना व्यगु ताया । थन माष्टरयात शब्दं बिइगु कोशया अभिधार्थय् स्वये मज्यू । ध्व परम्परा ला पेशाय् जक म्वाइ । मल्ल ला अर्थ पिहाँ वना अर्थ मालेगु ज्याये थ:त हे देछाया उपाधिवाचक नांयात व्यक्तिवाचक संज्ञाय् हिला विल । जातिय उद्‌बोधनया मन्त्रं स्वाँ पुया सामाजिक जागरणया नी तइविल । ध्वइतला स्वाँ थें राष्ट्रियताय् हना छम जुइत थ:थ: हे दनेमा धका तिब: विल ।

अकिं जगत सुन्दर मल्लया माष्टर ला लाता मेंयात न्वाकेत न्हापां न्हापां पिदंगु हा:स: ख: । गुलि नं च्वये ब्वनेया निंतिं थगु हे भाषा छ्यलेगु ज्याय् न्ह्यचिला च्वन थुकी मल्लया म्हगस हइच्वंगु ताया ।

मल्ल नां जुया म्हसिया व्यु थें वइम्ह माष्टरं नं जगत सुन्दर यात म्हसिका विल । नत्र वया व्यक्तिया ध्व अस्तित्व, ध्व म्हसिका दुर्लभ हे जुइगु । अकिं भ्की छगू नां ख:, छगू छगू उपाधि ख: धइगु । समाजयात ल:ल्हाय् न्ह्यो थ:त म्हसिका विइगु नां या सृष्टियाना जगत सुन्दर जुइ ।

प्रजातन्त्र वगु दु हुँ

✱ चन्द्र बहादुर उलक ✱

ल्हा पुत्तु पुइका
छ्यँनं क्वात्तु क्वाना,
थ: जक सुन्दर मजुसें
जगतहे सुन्दर याय्गु ग्वसा ग्वग्वं
छेँ - बजार, बजारं - छेँ
गवलें गवलें इरुथिरु जुइवले
धात्थे, मनूतसें छंत वँय् हे धाल ।
मथां आख: सय्केगु खसा
माँ भाषं आख: ब्वनेमा,
राष्ट्रियता क्वात्तुकेगु खसा
देया वेजाती नापं इहिपा:या स्वापु तय्मा धाइवले
धात्थे, मनूतसें छंत पटमूर्ख हे यात ।
थ: नं कतं थें, कत नं शत्रुया थें व्यवहार यासां
छम्ह च्योनं चिना थकूगु बाखँ -
ईसपं दय्कूगु बाखँ
मां भाषां हिइकुवले
धात्थे एकतन्त्री शासक तसें छंत मिखाया धू हे यात ।
जय नेपाल धाम्हसित सोतिपाँय् तइगु ई व,
माष्टरला छु विद्यार्थी जुइगु म्हगस तकं म्हंके
मज्यूगु ई व
अयसां भावी पुस्ताया नुगले ज: लुइकेया निंतिं
छु माष्टर जुया ब्यूबले
धात्थे, छंत व ईलं देशद्रोही हे धाल ।
मयल, आ जिं व ई लुमंके मयल
नेवा जातीया प्वीं चिंगु घा: पोले मयल
थौं थन प्रजातन्त्र वगु दु हुँ
जनताया हिं बुला तगु,
यदि छंगु म्हगस आ पुवन धासा
धात्थे, सुभाय् बछाय् जिं प्रजातन्त्र यात ।

(ने.सं. १११२ कौलागा द्वादशी)

गुगु जातिया गुगु भाषा जुया चोन उगुहे भाषं ज्ञान ब्यूसा याकनं ज्ञान थुइका काइ ।

मा. जगत सुन्दर मल्ल

भ्‍ी योम्ह माष्टर साहेव

✱ मधु अव: ✱

थौंया आगं जिमिगु सर्ग
पतिव्रता मांया योम्ह पुता
घो खयानं घोलां पितिंक च्वंम्ह घो
भाकल ज्वी धुंम्ह
तर सुं दानवं थी मफुम्ह वाहाँ
गोलीं खंम्ह शिकार अय्नं पराजित मजुम्ह योद्धा
हा: । वा छकनि थन छ जन्म का वा
गुलि गंगु नुगले छं विया तकल म्वाहिं
उलिहे वल्लात थौंया जिमिगु छाति
ह्वयेगु जक प्रतिवन्ध मखु
चांहे ल्यंथना वान्छोयातगु
ध्व भूमिइ छं पिना तकल व स्वांमा
थौं चुलिजाया मुखू व्येने धुंगुदु
गुकिं कन्हे अल्याख स्वाँ ह्वया
भ्‍ः भ्‍ः धाइ तिनि ।
गुलिसिया मिखाले पोयेका तकल
छँ व पत्ती
वहे छंगु सकरुण मतिनाया प्रतिभा ख:
अले छंहे फ्येना तकगु
जिमिगु ल्हाते च्वंगु व खिप गथी
थौं च:च: फुना च्वनागु दु जिमिसँ
उकिं अजागु हे पल्टन म्हितेगु
स्यना वियावा जिमित
वा: छकनि थन छ जन्म का:वा ।
छ नेपा मांया छ्योंलय् च्वंगु
दथ्वि मथ्वि लागु सिंचु ख,
सिंचुया कोसं म्होसते तिइगु
चाक् माक लागु सिन्ह पता ख:
उकिया घोने तिइगु सगं ख:
अले दकले च्वय् लाइगु मोहनि ख:
उकिं अय् जिमिगु दुनुग:
जिमिगु अनुराग
मथां छ डी.एस.पी. कचहरी त्व: तकावा,
खौमा त्वाले दँ वा:
अले Tiger धाइम्ह धुं धका ब्वनेगु
जिमिगु आसकुति नुगलं राग कायाच्वना
छन्त थन ब्वने धका स:ता च्वना
अय् जिमियोम्ह माष्टर साहेव ।

बाखँ

"मास्साब व जि"

❋ रामकृष्ण श्रेष्ठ, ख्वपः ❋

थौं आकाभाकां हे जि न्ह्यलं चाल । मिखा छकः घडिइ ब्वया चान्हसिया भिंनिता ई । दना झ्यालं पिने छकः थयेक स्वयाः । आमैया चा खिमिलाया राज । सरासु मदु, जःखः खिचा छम्ह नापं हागु सः मवसां यानय् यानय् खिचां उनाच्वंगु सः खःला-मखुला ध्यायें जक ताय् दु, अथेसां क्वस्वयाः हे च्वना । थुबले हे लाक्क ल्हाबाक्क सुं वया जिगु मू लुखा धिनाच्वंगुथें च्वना बाम्ह झ्यालं पितयंका स्वया । खः अन मनू छम्ह दनाच्वंगु दु । जिं तिफ्याय् मफु । मने भतिचा ग्याथें जुयावल । नुगः द्यो थर थर खानावल । सास हःहः पँथें जुल । अथेसां प्वाथंनिसें सासः पिकयाः ग्याः भाय् भतिचा हे मवयेक न्यनाः छ्ववया "अन सुथें, हाइँ ?" जिगु सः ताया छ्र्योँ ल्ह्वनाः थस्वया धाल "जि, जि जगत सुन्दर मल्ल ।"

"जगत सुन्दर मल्ल । सु जगत सुन्दर ? जिं म्हमस्यू । अले थबाय्ति थन छाय्ले ?" जिगु छाःगु सः न्यना वं धाल "सो किजा, जि छंता हे नापालाय्ता वयः च्वडागु । उकिं खापा छकः खँ वा । मःगु खाँ छ नापां च्वङ हे ल्हाय् ।"

"मखु मखु, न्हापलाक्क थः सु खः बांलाक म्हसिकानिं ब्यू, अले जक खापा खना नापं च्वना खँ ल्हाय्गु जुइ । छायधाःसा, चाया ई खुँला, ज्यानमारा ला, जिं गथे सिइकेगु ।"

"क क सो धःगु (?) जि "इसपं दय्कातःगु बाखं" या जगत सुन्दर मल्ल धयां ।"

"य............... । धायें खःला ? आसे आसे छिला जि मबुनिबलय् हे मदय् धुंकल धकाः न्यनाः तयागु । आः हानं थन जिगु न्ह्योने ध्व............... ।"

"खः बाबु, छं धःगु खाँ खः । अथेसां छकः नापलाय्ता वयः च्वडा खाँ छताबता ल्हाय् धकः, उकिं खापा छकःनि खँ वा । जि खड ग्याय्म्वः । जिं छंता मजिइगु छुं हे याये मखु ।"

वयकःया खँ यात छखें खः भाःपा, मेखे सी धुंकूम्ह छु खः गय् खः धयागु ग्याः चिकुं मने थाय् कयाच्वंसां खापा खने मखु धकाः धाये मफु । उकिं खापा खँ वना । खापा खनेसाथं वयकः स्वाराक्क दुहाँ भाया: थःपिसं हे खापा तिनाः चुकु तयाः जित छुं हे मधासें स्वाने गयाः जिगु क्वथाय् भाल । जि अजू चाल । वयकलं ध्व जिगु क्वथा धकाः गथे सिल । जिं वयकः यात मिखा हे लीमकासें स्वया । खः, वयकः धाथें हे माष्टर जगत सुन्दर मल्ल जु खः । छायधाःसा वयकलं फिनातःगु लं जिं किपाय् खनाथें भ्या भचा हे मपाः । अथेसां वयकः .... । जिगु नुगः दुनेया खँ सियाला मस्यू, वयकलं थःगु म्हुतु प्वाः चायेका दिल -

"सो बाबु, छं छुंहे धन्दा काये म्वः । जि सुयातां स्येंके धकः वयाम्हा मखु । छमिता हे भिंके धकः वयागु खः । छं जिगु खाँयाता विश्वास यः ।"

अले जि नं तिजक फ्यतुना । जिं छुं धाय् मफु । वयकलं धयातुं यंकादिल - "जिमिसं अबले अजःगु ब्यबस्थाय् नं भ्या भचा हे मग्यासें मनूतय्के जन-चेतना हया भाषिक जागरण वयेकेया निंतिं संघर्ष याडा । थौं दे या ब्यबस्थाय् हे ह्यूपाः वये धुंकूसां छिमिसं थःगु अधिकारया निंतिं छुं कथंया ज्या यायेमफु । थुकिया खास हुनि छिमिगु ग्या चिकु पहः खः । ग्वः, छु याडा छिमिसं ? भाषा ह्यामि जक जुयां मगाः थुकियात थातं तयेया निंतिं बांलाक तिसां तिइका यंकेमाः अले जक छिमिगु कर्तब्य पूवंगु जुइ मखुसा गुगुं इलय् नं जुइमखु । छनं भाषा ह्यामि धःगु न्येड छंता जूसां ध्वखाँ धाय्ता वया । छिमिगु पहः खड जिमि तःसकं नुगः स्यागु द ।"

वयकःया खँ न्येनाः जिगु म्हुतु नं वाल वाल सन । अले जिनं धया - "माष्टर साबं धयादिगु खँ सकतां पायृछि जू । अथेसां उगु इलय्या मनूत व आःया ई या मनूतय्के बिचाःधाराय् गाकं ह्यूपाः वये नं धुंकल ।"

"बिचाःधाराय् ह्यूपाः वला धायेवं तुं मां भाषां च्वये हे मखु धायागु ला खः ?"

"अथे मखु, न्हापा धार्मिक कचवं मदु, सहिष्णुता दु । अथेहे भाषायात कःघाना राजनीति यानाः वयाच्वंगु, तर थौं कन्हय् राजनीतिया लिधँसा भाषायात यानाः वनिबलय् जि थें ज्यापिं भाषा भाषा जक हालाः जूपिंत लँपु मचाल । अले च्वसा दिकल ।"

"अले अले !"

"अले छु (?) विश्वास व अविश्वास दथुइ थःत यखाना च्वनेमाल । हाःना मदुम्हथें याना ।"

"अय्सां छंगु आमु अन्तर्आत्माय् छु दु ?"

"ध्वला छित जिं कनेमा:गुला मखु, छायधा:सा जिं बिचा: याये सातं ध्व धाइन धका: छिसं स्यू ।"

"अथेसां छंगु म्हुतुं हे छक: ङेने ।"

"थौं कन्हय्या साहित्य न्हापा न्हापाया साहित्यथें शुद्ध मजुल । च्वमिपिसं थ: यत्थें साहित्य श्रृजना याना: वयाच्वन । मेकथं धायेगु ख:सा थ:त्वपन दुगु साहित्यया नाप नापं थ: मय:पिंत महिता मिखां स्वया: वयागु आन्द्रा भुँडी हे पिहाँ वइगु कथंया च्वयेगु याना: हयाच्वन । भाषा साहित्यया त:मिगु नेपा:या छगू जकगु भाय् नेवा: भाय् खयानं साहितियक मिखां मस्वसें साहित्यया नामय् सा छग: हे ब्वये मछिक ल्वापु यायगु पह: वयेक थुकियात श्रृंगार यानाच्वन । छखे थुकथंया साहित्य श्रृजना जुया: च्वनसा थौंया सरकारं म्वाय्क म्वाय्कं मेगु भाषा क्वबिइका थवं थवय् ल्वापु थय्केगु कुत: यानाच्वन । ध्व रिखे बिचा:हे मयासें खालि विरोध जक याना: वयाच्वन । धाथें धायेगु ख:सा सरकारया ध्व कुनीति यात थुइका वनेमा:गु आवश्यक जुयाच्वंगु दु ।"

"ख: ख:, आमुला ख: । आ: ध्वहे खाँयाता ज्वङ व्यापक रुपं वानेमाल क छपुं ।"

"ध्व रिखे जिं बिचा: यानागु दु, अभ्र कुत: यानाहे वने । स्वये गुलित सफल जुये फई ।"

"पाय्छि हे जुइ । छंगु लिउने जि द । छं धन्दा काय्म्व: ।"

"अँ, माष्टर साहेबं सिलला थें (?) ध्वहे ने.सं. १११२ या दक्सिवे लिपाया न्हि कुन्हु छिगु हे त्वालय्, छिगु हे ज्वातां पलिस्था याना उलेज्या याइगु जुयाच्वंगु दु ।"

"वयां सिया । थथे भाषा सेवीतय्गु सन्मान काथं ज्वातां पलिस्था यायेगु बांमलागु ज्या मखु । धाथें हे हने म:गु कथंया ज्या ख: । अथेसां जि छम्हासियागु ज्वातां जक पलिस्था याङा छिमिगु कर्तब्य पू मवां । उकिं मेमेपिनिगु ज्वातां नं तयेगु कुत: याये म: ।"

"छिसं पाय्छि जूगु खँ कनादिल । यदि थुकिं हे गात धका: सुम्क च्वंसा............... । जिं स्वये मे-मेपिनिगु ज्वातां पलिस्था यायेगु कुत: अवश्य जुजुं वनि धयागु आसा याना ।"

ग्वंग:या कुकुल्यां कू स: तायेसाथं मार्साब वाथाक्क दनादिल । अले "का सा न्हिं, जि वाने" धा धां स्वारारारा क्वहाँ भ्काल । खापा खंगु स:नं मव । जि वाताहाँ अथेहे च्वंच्वना, न्हयले धायेला ज्वलय् धायेला, छुं धाये मफु । पिने खिचातय्सं तिबां तिबां उगु स: ताया: जि भ्कसङ्क वन । जित छु जूगु ख: व जिंहे धायेमफु ।

(ने.सं. १११२ कौलागा ५)

जे.एस. मल्लया ईसपं दएकातगु बाखं

❋ केशरलाल ❋

सारांश - यद्यपि नेपालको साहित्य इतिहास धेरै पुरानो छ । तर प्रायः सबै रचनाहरु धर्म संबन्धी नै हुन्थ्ये । जगतसुन्दर मल्लले ईसपका कथाहरु नेपाल भाषामा अनुवाद गरी छपाएर यो परंपरालाई तोडे । साथै हिमाल र भूमध्यसागरको किनारमा अवस्थित दुइ देशहरु वीच साहित्यिक संबन्ध स्थापित गरिदिए । सुकरात जस्ता विद्वान समेतले आफ्नो जीवनको अन्तिम घडीमा मन पराएर पढ्ने गरेका ईसपका कथाहरु अनुवाद गरी छपाएर उनले हामीलाई ठूलो गुण लाइदिए ।

न्हापांनिसें नेपाल भाषाय् साहित्य या थगुहे परम्परा दु । ल्हातं च्वया, सारे याना द्वलंद्व सफूत दयका त:गु दु । नेवा जातिया अतिहे धार्मिक प्रवृति जूगुलिं आपालं याना सफू धर्म सम्बन्धी हे जुल । धर्म नाप सम्बन्ध मदुगु विषय् गथे कविता, म्ये, प्याखं, बाखं या नं सफू मदुगु मखु । तर मेमेगु देशे थें तुं भिं थायनं ल्वापु, आक्रमण व धार्मिक संकुचित भावं बराबर असर जूगु इतिहास दु । अथे जुया यक्को सफूत स्यना वन, मिंनया फुत । अले थ:गुहे अज्ञानता व दोषं याना गुलि सफूत न्हनावन, विदेशे नं थ्यन ।

निस दँ थुखे यागु नेपालया इतिहासे राणा काल ज्वछिहे छुं हे भाषायनं साहित्य या उन्नति जुइगु श्रृजनात्मक ज्याखं जूगु मखु । चयदँ ति न्ह्यो निसें यें देशे देवनागरी आखलं छापेयाय्गु प्रेस दय् धुंकुसां थनया अधिकारी ते सफू छापे जुइगु मयो । अकें सुं साहित्यकार अथवा कविं थ:गु भाव, विचार प्रकट यायेत भचा जक साहस यानां मगा ।

दकले न्हापा छापेजूगु सफू

नेपाल भाषाय् धर्म नाप सम्बन्ध मदुगु नागरी आखया सफू दकले न्हापा नेपाल सम्वत १०३५ साले छापे जुगु जुल । ध्वयां न्हापा धर्म सम्बन्धी सफू प्रज्ञापारमिता व ललित विस्तर नेपाल सम्वत १०२९ व १०३४ साले पं. निष्ठानन्दं छापेयाना दीगु ख: । अतिहे महिसां, मयोसां, थाकुजुसां आतक द्विछि निद्वलं मयाक नेपाल भाषाय् सफू छापे जुई धुंकल ।

नेपाल भाषाय् दकले न्हापा धर्म नाप सम्बन्ध मदुगु छापे जुगु सफू ख: ईसपं दएका तगु बाखं । संसारे नां दंगु ध्व बाखंत अंग्रेजी भाषां नेपाल भाषाय् हयूगु जुल । ध्व बाखं मुना सफूति ६" X ४½" या:गु ६० पृष्ठ दु, उकि न्हापालागु ४ पृष्ठय् भाषा हिलादी म्हे सिया थ:गु खं, ल्यूने लागु ६ पृष्ठय् नागरी आखया स्वर व व्यंजन व संख्या, अले ४७ गु बाखंत । ध्व सफू छापे जुगु यें देशे पशु-पत प्रेसे ख: । प्रकाशक या नां व छापेजुगु सफूया संख्या वियात:गु मदु । द्विछिगु सफू छापेजुगु धापु दु ।

श्रीः

ईसपं दएकातगु बाखं

जे० एस्० मल्ल,

नेपाल.

"पशु-पत प्रेस" मा छापियो.

ने. सं. १०३५

सु. थे. १२५

(दकले न्हापां पिहाँ वगु सफुया ख्वा:)

ध्व वाखंले संसारे न्ह्याथासं स्युगु फ्याका धों व अंगुर यागु बाखं थथे: "छन्हु तानो खुन्हुं छम्ह फ्याका धोलं पलखाले गया चोंगु अंगुर माए छुं अंगुर खन ॥ वं व काएत तीन्हुल तर व तिंन्हुया न्ह्यादएके मफुत, अकिं अले थगु न्ह्यादको बलं तिंन्हुल ॥ तर एनं वं उकित न्ह्यादेके मफुत, न्ह्याको तिंन्हु सानं व क्वे क्वे जक लाओन ॥ अन भिंगु पाके जुगु अंगुर सया चोंगु ख: तर व अंगुर वया निंतिं अन सया चोंगु मखुत, व अंगुर काएत बेला छाए सिति छोए छाए धासा व अंगुर पाउँसे चोंगु जुइ धका थमनं अंगुर न्ह्यादएके मफुगु खना वं धाल ॥

"थमनं काए मफइथें चोंगु वा थत मदइ थें चोंगु व वस्तु इत मनुष्य तसें थपिंत मागु मखु धका धाएयो ॥"

भाषा हिलादीम्ह

ग्रिस देश या ध्व पुलांगु बाखंत नेपाल भाषां हिलादीम्ह श्री जगत सुन्दर मल्ल ख: । वयक खोप देशे १००३ साले जन्म जूगु ख: । वयकया विचार तहं, लिपाया ज्ञान दु । वयकया साहस नं अतिहे दु । वयकया मनुष्य मात्र प्रति छु भाव दु धयागु खं सफूया जिल्लाय् ल्यूने अंग्रेजी शब्द "Humanity" अर्थात् "मानबता" छगुलिं केना च्वंगु दु ।

यें देशे व भारते अंग्रेजी भाषा या शिक्षा कयाली वयकलं उगु समय या अन्धकारं मुक्त जुइगु जूसा सर्व साधारण मनुतनं शिक्षित जुइमाल धका सीका दिल । तर उबले थन देशे छगूहे जक स्कूल दयाच्वन गन राजधानिया त:मि व शक्ती सालीते मचातेत जक, मेपिनिगु लागि मखु । अर्के सयके स्यने धका ईच्छा यापिंत शिक्षा वियत वयक थ:हे गुरु जुया दिल । वयकलं धयादिल "मथां सयकेगु जूसा मां भाषां बों ।"

उबले एसियाय् दकले उन्नतिगु देश जापाने थ: किजा छम्ह, पद्म सुन्दर, नापं बोना वय्क नेपाल सम्वत १०३६ (इस्वि सम्वत १९१५) साले फाया दिल । शिक्षा कायत जापाने त्वता थकुम्ह किजा याकनहे अमेरिका फाल । (वयक दकले न्हापा अमेरिकाय् थ्योंम्ह नेपाली बिद्यार्थि जुल ।) थुलि तधंगु विचार व साहस क्यनादिगुलिं विजुलिया इन्जिनियर जुई धुका फासां पद्म सुन्दर थ:गु देशे लिहां फाय मखं, त:दें तक भारते च्वनादी माल । जगत सुन्दर मल्ल जु यात थ:गु देशे ल्याहां फायालि जूगु यातना ला फन तचो । वयक यात अधिकारी तेसं मभिंगु मिखां स्वयगु गुवले हे त्वतुगु मखुत । थथे जूगुलिं वयक अल्लग जुल, याकचा जुल । तर अत्यन्त साहसीम्ह जुगुलिं वयकलं धैर्य तया सहयाना जिवन हना दिल ।

जगत सुन्दर मल्ल जुं ध्व बाखंत थ: मां भाषाय अर्थेहे छुं खं मदयक हिलादीगु मखु । थ:गुहे भाषांथे याकन व अपुक सयका कायगु मेगु छुं हे भाषा दुगु मखु । ध्व बाखंनं अर्ति कया मनुखं बुद्धिदयका काइला धका मनुष्ये मात्र यागु कमजोरी व बुद्धिमगागु ज्या खँ क्यनाबिगु या लागि ध्व बाखंत कनात:गु, च्वयातगु जुल । गुगुं बाखंला मनुष्यया इतिहास हे मदुनि बले निसें कनावया च्वंगु ख: । बाखं कनि, च्वई पिसंनं सलं सदें निसें ध्व बाखं कना, च्वया छुं भय् वैगु मखं छायधासा थुकिया पात्रं मनुतसें थें यासां, न्ववासां फंङ्ग पशुत जक जुल, मनु मखु । ध्व जोगु बाखंत ५००० दें न्ह्यो निसें पञ्चतन्त्र सफूति फिथाय दु । फिसं थौंकन्हे स्यूगु पञ्चतन्त्र २१०० दें न्ह्यो कास्मिरे दयेकुगु धाई ।

ईसप

सभ्यताया मेगु केन्द्र ग्रिसेनं ध्व जोगु हे बाखंत यक्वो दयाच्वन । गुगुं बाखं सलंस:दें न्ह्यो निसें न्यने दुगु जूसां ईसप यात हे थुकिया श्रय वियात:गु दु । गुगुं क्वा हेनं ईसपं दयकात:गु धाई । ईसप धयाम्ह मनु धाथेंहे दुगुखसा अत्यन्त बुद्धि दुम्ह ख: धायमा । तर विद्वान्तसें ईसपया विषय कया बिबाद याना तगु दु । न्ह्यागुहे जुसां ईसप या नां चलेजुगुहे ख: धायमा ।

गनं ईसप यात लिदिया धैगु देशया जुजु क्रोसस या मन्त्री धासा गनं जुजु लिसर्गस नाप स्वाका त:गु खने दु । दकसिबे प्रचलितगु खँला थनि २५०० दं न्हापा सामोस धायेगु टापुई च्वंम्ह छम्ह च्यो ख: । थ मालिकं मुक्ती व्यूसेंलि ईसप उखें थुखें हिला जुल । ववं लिपा देल्फी धा:गु देशे थेंका वन । तर अनयापिं मनुत ईसप खना तँचाल, छायधासां व अमित करकिया हिचती: सितिकं नै च्वनिपिं धका धाल । ख:गु खँ खाइगुहे जुल । ईसपं देल्फी त्वता वने त्योंबले वयागु सामान प्वले छगू दसी सुचुका विल, अले खुँ धका ज्वना पाखां कुर्का स्याना विल ।

ईसपं दएका तगु बाखं धका दकले न्हापालाक्क २३०० दें न्ह्यो देमेत्रियोस फालेरसं पिकागु ख: । सोक्रेतस (सुकरात) यात मृत्यु दण्ड ब्यूसेंलि वयकलं ईसपया बाखंयात छन्दय् हिइका थ:गु ई छोया च्वन धयात:गु दु ।

अनं १९०० दें न्ह्यो ईसपया बाखंत लातिन भाषाय् फ्रेदियोसं छन्दय् हिइकल । फ्रेदियोसं ध्व बाखंयात सामाजिक व राजनैतिक व्यङ्गात्मक रुप नं बिल ।

जगत सुन्दर मल्ल जुं ईसपं दएकातगु बाखं नेपाल भाषां हिला थ: देशबासी प्रति तधंगु सेवा याना दिल । वयकलं २००० दें मयाक न्ह्यो वने धुंकुगु समययात सतिका दिल । भुमध्यसागरे लाना च्वंगु टापु व हिमाल पर्वते लाना च्वंगु देश यात नाप हयाविल, अनं ग्रिक भाषा व नेपाल भाषा यात स्वाका विया दिल । ध्वहे फंङ्ग पशुया बाखं असंख्य मिजं, मिसा, मचां न्हइपुतातां बोने, कने, न्यने धुंकल, ध्वहे बाखनं शिक्षा काय धुंकल । सुकरात थजाम्ह महान मनुखंला अन्ते ध्वहे ईसपया बाखंत लुमंका वन । ■■■

जगत सुन्दर मल्ल प्रति

✻ सूर्य बहादुर पिवा ✻

माम भाषा थतयनेगु थ:पिनि भिं स्वय्गु ख:,
थ:गु तर थौं मातृभाषा तोतसे हल भी पिसें,
थुलित दु:खया जुइ खँ मेगु छु ? भाल जिमित ध्व छिंकना:,
जगत सुन्दर मल्ल ! छिगु थौं सम्भना यानाच्वना ॥

ब्रम्हु, मल्ल व श्रेष्ठ धा:पिनि थौं ध्व भाय् मयया वल,
ज्यापु-भाय नेपाल भाषा धास्य अमिसं तोतल,
भावनां थुगु भीगु संस्कृति स्याइ धा:गु छिके स्यना,
जगत सुन्दर मल्ल ! छिगु थौं सम्भना यानाच्वना ।

भीगु भाय् नेपाल भाषा ल्हायगु हे तकनं दिना -
वनिगु सम्भव द:बलय् छिं मजिल याके थय् खना:,
अल्य व "ईसपं दयकगू बाखँ" पिकाया छिं दिला,
जगत सुन्दर मल्ल ! छिगु थौं सम्भना यानाच्वना ॥

माम भाषां मस्त फुकसित ब्वंक्य आख: अल्य सका
धा:गु नं थुइ, याकनं सइ, जिमित दिल थुइका थका,
लोममंनि स्यंगु जिमित व माम भाषा हे ज्वना:,
जगत सुन्दर मल्ल ! छिगु थौं सम्भना यानाच्वना ॥

भीगु ल्हाना च्वंगु भाषा शुद्ध गनयां मजुल आ,
मेगु भाषां शब्दकासे भीगु भाय हे सिइन का,
भावनां थुगु कोश च्वत छिं शब्द भी थुलि द:धका
जगत सुन्दर मल्ल ! छिगु थौं सम्भना यानाच्वना ॥

माम भाषा मंत धासा भीगु थन जुइ दुर्दशा,
थुल ध्व जिमिसं आ व नुगलं याय्गु हे जुल शुश्रुसा,
सिद्धि-निष्ठा-योग छिगु लिउ वय्स्व धुन सकलें दना,
जगत सुन्दर मल्ल ! छिगु थौं सम्भना यानाच्वना ॥

यानं तायदुगु म्ये*

✻ दुर्गालाल श्रेष्ठ ✻

बां तक हे नं थ:गु मलुइक
न्याका:, हाका: अन्यालं,
चुइके यनांच्वन गन गन जुइक
जिमित ध्व ईया खुसिबालं !

किन्तु अहो ! थुगु ईया बेगं
छन्त छुतिं हे थीमफु थें,
स:तां च्वन सो आ: नं जिमित
छंगु व यानं ताय्दुगु म्यें !

धन्य जगत् ! अय् युगया गायक,
अय् जिमि राष्ट्रिय कल्प-सिमा !
छंगु वहे म्ये लाय् मफया: ख:
स्यंगु जिपिं, ब्यू जिमित क्षमा !

* मथां आख: सय्केसा मां भाषं ब्वङ दिसँ ।

जगत सुन्दर

✻ नाति बज्र ✻

गुलि गुलि ख्य
हितु हिला
वगु ध्व युगयनं ।
जगत सुन्दर
छन्त
थौं थन
ब्वयत थाय दयानं
छंगु स:

तय् मसया च्वन ।
ध्व प्रजातन्त्र
आनं
(माथन आख ब्वनेत)
छंथाय् तक
वय् ....
मसया च्वन ।

राणा र पञ्चायत दुबैबाट प्रताडित व्यक्तित्व : मा. जगत सुन्दर मल्ल

❋ ओम चरण अमात्य ❋

_सारांश_ – यहूदी तयसं थ:गु भाषा आन्दोलन यात राजनैतिक आन्दोलन नापं जोडे यात, रुसय् वाल्सेभिक क्रान्ति लिपा व चीनय् समाजवादी क्रान्ति लिपा अल्पमत तयूगु भाषा त विकास जुयेगु अवसर दत । मा. जगत सुन्दर मल्लया प्रतिमा स्थापना याय्त तयारी जुइ धुंका न्ह्यथुखुनु खुया यंकुगु संस्मरण तत्कालीन नगर पञ्चायतया उप प्रधानपञ्च व माष्टर जगत सुन्दर मल्ल स्मारक समितिया नायोजु यागु संस्मरण ।

यहूदी जातिको मूल भाषा र आजको यहूदी राज्य इजरायलको राष्ट्रिय भाषा हिब्रु (Hebrew) हो । यो भाषा कुनै बेला विश्वका अति समृद्ध भाषाहरुमध्येको थियो, तैपनि विभिन्न भौगोलिक र राजनैतिक कारणहरुले गर्दा ईशाको बीसौं शताब्दीको पूर्वार्द्धसम्म आइपुग्दा यो एउटा यस्तो नाजुक मोडमा पुग्यो कि कतिपय सुविज्ञ भाषाविद्हरुले समेत यसको भविष्य देख्न छाडे । मान्नु पर्छ यहूदीहरुको बौद्धिक सामर्थ्य र सुझबुझलाई, कि तिनीहरुले आफ्नो भाषागत आन्दोलनलाई आफ्नो बृहत्तर राजनैतिक आन्दोलनकै एउटा अभिन्न अङ्गको रुपमा आत्मसात गरी त्यसलाई सफलताको बिन्दुसम्मै लगिपुऱ्याए । आफ्नो भाषा र संस्कृतिको लडाईमा मात्र तिनीहरुले आफूलाई सीमित राखेका भए सम्भवत: आज न इजरायल रहन्थ्यो, न हिब्रु भाषा नै शेष रहन्थ्यो । तिनीहरुले आफ्नो बृहत्तर राजनैतिक लक्षप्रतिको दृढ आकांक्षा र आफ्नो सामर्थ्यबीचको दूरी नाप्न सकेकै कारणले आज तिनीहरुको भाषा र संस्कृति मात्र जोगिएन, बरु भाषा, साहित्य र संस्कृतिलाई अभिवृद्धि गर्ने एउटा महत्त्वपूर्ण साधन - राज्य - नै पनि प्राप्त गर्न सकेका छन् ।

भाषा र संस्कृतिको लडाईलाई निर्णायक बिन्दुसम्म पुऱ्याउन राजनैतिक आन्दोलनले अहम् भूमिका खेलेको र राजनैतिक शक्ति र आन्दोलनको अभावमा फलेफुलेका भाषाहरु समेत अस्तित्वहीन हुन पुगेका उदाहरणहरु असंख्य छन् । जारकालीन रुसमा रुसी भाषाको असह्य बोझमुनि दबिएर बसेका अन्य अल्पजातीय भाषाहरु सन् १९१७ को महान् अक्टोबर समाजवादी क्रान्तिपछि उन्मुक्त मात्र भएनन्, झन् विकसित भए । त्यस्तै, चीनमा ९४ प्रतिशत हानहरुको हान भाषाले थिचिएका, मिचिएका अन्य ६ प्रतिशतका भाषाहरु पनि नयाँ चीनको उदयसँगै पुनर्जीवित भए । तर यस्ता पनि अनेक भाषाहरुको गिन्ती छ जो हिजोसम्म थिए, आज छैनन् । प्राचीन भारतमा कुनै सम्प्रदाय विशेषको भाषा त्यो सम्प्रदायको राजनैतिक बर्चस्व समाप्त हुने बित्तिकै लोप हुन पुगेका कतिपय उदाहरणहरु हामीबीच विद्यमान छन् । नेपालमै पनि सत्तारुढ वर्गहरुकै भाषा मात्र विकसित हुने एउटा लामै "प्रथा" कायम रहिआएको छ ।

(२०४२ सालमा अनावरण निम्ति तयारी प्रतिमा चोरी हुनु अघि)

यो सही हो कि राजनैतिक सत्ताको प्रभाव भाषा र संस्कृतिमाथि पर्छ । तर यो पनि गलत होइन कि स्वयं राजनैतिक सत्ता र स्थिति पनि कहिलेकाही भाषा र संस्कृतिबाट प्रभावित हुन पुग्छन् । नत्र किन विश्व विजय गर्न निस्केका अलेक्जाण्डर "महान्" ले यवन योद्धाहरुलाई भारतीय युवतीहरुसित बिहा गर्न प्रश्रय दिन्थे ? यदि त्यस्तो नभएको भए सैन्यवादी जापानले दोस्रो विश्वयुद्धअघि कोरियाली "यौन दासहरु" (Comfort girls) लाई गर्नुसम्म उपयोग गरेर पनि कोरियाली भाषासम्म पनि बोल्न नदिनु पर्ने कारण के थियो होला ? अथवा "खाडी युद्ध" कै सेरोफेरोमा मात्र प्रतिबन्धित कुर्दिश भाषाले टर्कीमा मान्यता पाउनु पर्ने आधार के रह्यो होला ?

भाषा आन्दोलनलाई बृहत्तर राजनैतिक आन्दोलनको एउटा अभिन्न हिस्साको रुपमा अगाडि बढाइनु पर्छ भन्ने मान्यता हाम्रा सहमार्गी एवं सहयोगी मित्रहरुको पनि थियो र छ । तर भाषा आन्दोलनलाई संकीर्णताको दायराभन्दा बाहिर निस्कनै नदिने वा त्यसलाई त्यतिमै सीमित राख्ने पक्षमा हामी कहिल्यै रहेनौं । यसकारण नेपाल भाषा (नेवारी) का एक जना महान् हस्ती माष्टर जगत सुन्दर मल्लको प्रतिमा स्थापना गर्ने हाम्रो निर्णयलाई कसैले संकीर्णताको संज्ञा दिन्छ भने त्यो त केवल उसैको अज्ञानता मात्रै ठहरिनेछ । फेरि भानुभक्त र मोतीरामको प्रतिमा कहीं कतै स्थापना गरिंदा संकीर्णताको उच्चारणसम्म पनि हुँदैन, तर जगत सुन्दर मल्लकै प्रकरणमा मात्र त्यस्तो किन ? यसकारणले कि उनले भानुभक्तले भैं सामन्ती प्रथाको गुणगान गरेनन् वा लेखनाथले भैं राजाकै मात्र स्तुति गरेनन् ? कुनै न कुनै कारणले केही व्यक्तिहरुलाई मा. जगत सुन्दर मल्लको प्रतिमा प्रतिस्थापन रुचिकर लागेन र यसै कारणले निर्धारित प्रतिस्थापन दिनको ठीक अघिल्लो रात त्यसको "चोरी" भयो । राज्य स्वयंले चोरी गरेपछि हाम्रो उपरोक्त ठम्याइले त भनै दरो पुष्टि पायो ।

सात बर्षअघिको त्यो दुर्घटनालाई अहिले पुन: जस्ताको तस्तै दोहोऱ्याइ रहनु त सम्भव छैन, तैपनि मलाई अभै सम्भना छ ती दिनहरुको जब हाम्रो मन प्रतिमा प्रतिस्थापनको कुरालाई लिएर सम्भना छ ती दिनहरुको जब हाम्रो मन प्रतिमा प्रतिस्थापनको कुरालाई लिएर अत्यधिक प्रफुल्ल थियो । मनको कुनै कुनामा अज्ञात भय त थियो नै, तैपनि सफलताप्रति हामी अपेक्षाकृतरुपले आशावादी नै थियौं । गोवर्द्धन पूजाको दिनमा भक्तपुरका एकजना सुविख्यात शिक्षाविद् मा. पशुपति भक्त धौभारीको करकमलबाट प्रतिमाको अनावरण हुने तय भइसकेको थियो, यसकारण समयको न्यून अन्तरालमै सबले दौडधूप गरी आ-आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरे । अघिल्लो दिन अर्थात् लक्ष्मीपूजाको दिन स्थितिले लिएको अनपेक्षित मोडदेखि बेखबर हामी सब आ-आफ्नो काममा व्यस्त थियौं, तर बेलुका अन्दाजी ८।९ बजेतिर एकजना हितैषीले आएर खौमा (प्रतिमा प्रतिस्थापना हुने स्थान) मा त्यो पूरा क्षेत्रमै ब्लायक आउट गरेर सादा पोशाकका प्रहरीहरुले प्रहरी घेराको बीच मूर्ति "तोडिरहेको" जानकारी दियो । समाचार पत्यारिलो थिएन, तर शत प्रतिशतै सत्य । कानलाई अपत्यारिलो लाग्दैमा सत्य असत्य ठहरिने त पक्कै पनि होइन । घटनाको पुष्टि हुँदै गयो । त्यतिखेर घर घरमा फोन थिएन । तैपनि तत्काल साथीहरुलाई खबर गर्न प्रयास भयो । कोही भेटिए, कोही भेटिएनन् । जति भेटिए ती सबले घटनास्थलमा गएर हेऱ्यौं । लक्ष्मीपूजाकै दिनमा त्यहाँ अन्धकार र डरलाग्दो स्थिति थियो । तर त्यहाँ प्रहरीहरु थिएनन्, न प्रतिमा नै । वरिपरि जम्मा भएका केही व्यक्तिहरुसँग सामान्य सोधपूछ गरिसकेपछि स्थानीय प्रशासनसँग सम्पर्क गर्ने प्रयास भयो । तर सीडिओ र डीएस्पी दुवै आ-आफ्नो क्वार्टरमा थिएनन्, बाँकी प्रहरीहरुले पनि अनभिज्ञता जाहेर गरे । प्रतिमालाई कसले कहाँ पुऱ्याए, हामीसँग कुनै प्रमाण थिएन । प्रहरीहरुले नै "चोरी" गरेकोमा हामीलाई शंकै थिएन, त्यसमाथि जिल्लाका दुवै प्रमुख पदाधिकारीहरु पनि त एकसाथ आ-आफ्ना क्वार्टरहरुमा थिएनन् । तैपनि हामी एक किसिमले लाचार नै थियौं ।

भोलिपल्ट उज्यालो भएदेखि नै चहलपहलहरु देखिन थाले । सर्वत्र त्यसैको मात्र चर्चा थियो । त्यही बिहान तत्कालीन नगर पञ्चायत अगाडिको मन्दिरको पेटीमा उभिई त्यहाँ उत्सुकतावश भेला हुन आएका नगरवासीहरु र गाउँ गाउँबाट ओर्लिएका नागरिकहरुलाई वस्तुस्थितिको यावत जानकारी दियौं । लगत्तै थरी थरीका प्रतिक्रियाहरु आए - कसैले प्रतिमा कसले, कहाँ र किन लगेको हो, त्यसको सप्रमाण निर्क्योल हुनुपर्ने राय व्यक्त गरे भने कसैले डी.एस.पी. कार्यालय र सी.डी.ओ. कार्यालयलाई घेराउ गर्नुपर्ने विचार प्रस्तुत गरे । केवल थोरैले संयम देखाए । स्थानीय प्रशासनको विरुद्ध उग्र नाराहरु घन्किन थाले र ती नारा लगाउनेहरुले हामीलाई प्रशासनलाई घेर्ने काममा अगाडि मात्र बसिदिन आग्रह गर्न थाले । प्रशासनिक कार्यालयहरुमा ढुङ्गामूढा गर्न खोज्नेहरुको त्यो भीडमा उत्तेजित एवं भावुक जनसमुदायको संलग्नता त देखिने नै भयो, तर हामीलाई सर्वाधिक आश्चर्यको कुरा के थियो भने हामीलाई अगाडि बस्न र सर्वसाधारणहरुलाई प्रशासनिक कार्यालयमा घेराबन्दी गरी ढुङ्गामूढा गर्न कराइ रहनेहरुमा हामीले चिनेका कतिपय सरकारी गुप्तचरहरु थिए । भक्तपुरको जनसम्पर्क कार्यालय (गुप्तचर कार्यालय) का प्रमुख स्वयं पनि त्यो भीडको एउटा कुनामा चनाखो दृष्टिले यताउति आँखा घुमाएर उभिइ रहेको हामीले देख्यौं । हामीलाई स्थितिको गम्भीरता र त्यसले लिन सक्ने मोडको अन्दाजा भयो । त्यतिखेर हामी त्यही भावावेशमा दौडेका भए शायद ०४५

सालमा पञ्चायती सरकारले देखाएको निकृष्टतम "भक्तपुर काण्ड" त्यो भन्दा ३ वर्षअघि नै घटिसक्ने थियो । जनसभा सिद्धिन पाएकै थिएन कि वर्तमान सांसद पद्म रत्न तुलाधरको नेतृत्वमा काठमाडौंबाट आएकाहरुको उत्तेजित जुलुश डी.एस.पी. कार्यालय अगाडिबाट हुँदै नगर पञ्चायतको प्राङ्गणमा आइपुग्यो । जनसभामा सरिक नगरवासीहरुको उत्तेजनामा काठमाडौंबाट आएकाहरुको आवेश पनि थपिंदा त स्थिति प्रायश: सम्हाल्नै गाह्रो भयो । तर काठमाडौंबाट आएका बन्धुहरुलाई सरकारी षडयन्त्रको अन्दाज थिएन, यसकारण त्यतिखेर उहाँहरुको जोशलाई कम पार्न हाम्रा साथीहरुलाई निक्कै कठिन पऱ्यो । नगर पञ्चायतको सभा कक्षमा छलफल हुँदा पनि सय व्यक्तिको सय नै विचार देखिए । आखिर शान्तिपूर्वक र त्यतिकै संयमपूर्वक समस्याको समाधान हुनुपर्ने र यसनिम्ति विभिन्न संघसंस्था र व्यक्तिहरुको सहयोग लिएर नगर पञ्चायतले प्रतिमाको पुनर्प्राप्ति र प्रतिस्थापनको निम्ति भरमग्दूर प्रयास गर्ने टुङ्गो लाग्यो ।

भाइटिकाको भोलिपल्टदेखि नै माराथुन दौड शुरु भयो । प्रारम्भमा हामीले प्रधानमन्त्री लोकेन्द्र बहादुर चन्द र गृह, पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्रीलाई भेट्यौं । क्वार्टर र कार्यालयहरुबीच धेरै धाइसकेपछि बल्लतल्ल प्र.म. लाई भेट्यौं । पहिला हामीलाई नभेट्नु वा भेट्न नचाहनुका कारणहरुको समझ त हामीलाई थियो नै, तर पहिलो भेटमै उहाँको जुन लाचारी हामीले देख्यौं, त्यो देखेर हामी स्तम्भित भयौं । सामान्य नागरिकहरुसित भेट्नु पर्दा नै पसिना छुटेर कायल हुने व्यक्तिलाई प्रधानमन्त्रीको उच्चासनमा देख्नु लाजमर्दो थियो । त्यसबेला उहाँले बोल्नुपर्ने कतिपय कुराहरु अर्थमन्त्री प्रकाशचन्द्र लोहनीले गरिदिनु परेको थियो । हामीलाई अर्थमन्त्रीको अनाधिकार कुरा मन परेको थिएन, तर गर्ने के, प्र.म. स्वयं पनि त बोल्न सक्नु हुन्नथ्यो । पुरातत्व विभाग, दरबार हेरचाह अड्डा, प्रशासन लगायतका निकायहरुसित सल्लाह गरेर यथाशीघ्र छिटो जवाफ दिने मन्त्रीको आश्वासन सुन्दा हाम्रो आशंका विश्वासमा परिणत भयो । प्रतिमा "चोरी" सरकारले नै गराएको कुरालाई त्यो आश्वासनले पुष्टि गरिसकेको थियो ।

त्यसपछि पुरातत्व विभाग, दरबार हेरचाह अड्डा आदिसित सम्पर्क राख्ने क्रम शुरु भयो । पुरातत्व विभागका तत्कालीन उप-महानिर्देशक (हाल महानिर्देशक) डा. साफल्य अमात्यसित छलफल गर्दा उहाँले सिद्धान्त र आदर्शका ठूलठूला कुराको गफ त हाँक्नु भयो, तर ठोस कार्य केही गरिदिनु भएन । पुरातत्वको छाप लगाएर नजराना थुत्न पाइने बिषय हाम्रो थिएन, न नजराना थुतिएकै भए पनि उहाँको वशको कुरो थियो त्यो । तैपनि समस्याको समाधानतिर उहाँ जस्ताले त धेरै थोक गर्न सक्नु हुन्थ्यो, तर त्यस्तो केही पनि भएन । दरबार हेरचाह अड्डाका स्थानीय प्रमुख गौरीमान अमात्यलाई त प्रहरी र प्रशासनको चाकडी गर्दैका बखत कति पटक भेट्यौं, कति उहाँसितको प्रत्येक भेटपछि नै उहाँले प्रशासन वा जनसम्पर्क कार्यालय भ्याउने गरेको हामीले प्रत्यक्ष देख्यौं ।

मलाई अझै याद छ, एकपल्ट गृहको समेत कार्यभार सम्हालेर बसेका पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्री जोगमेहरसित भेट्न हामी पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय पुल्चोकमा पुग्दा हामीलाई देख्ने बित्तिकै कस्तो मुख बिगारेका थिए "विद्वान" मन्त्रीजीले । निजी सचिवालयको प्रतीक्षा कक्षमा केही मिनेट कुर्न आग्रह गरेर भित्र पसेका मन्त्री घण्टौं बित्दा पनि बाहिर प्रकट भएनन् । त्यतिकैमा एकजना उप-सचिवले "ल तपाईहरु यहाँ बसिरहनु भा को छ, मन्त्रीजी त पछाडिको ढोकाबाट निस्किसक्नु भो नि" भनेपछि हामी हत्त न पत्त तल ओर्लियौं । मन्त्रीजी मोटरमा बसिसकेको तापनि गाडी भने गुड्न पाएको थिएन । हामीलाई देखेर उनी ि जिल्लिए । तैपनि एउटा अर्जेण्ट कामको अत्तो थापेर उनी, सुईंकिए । जनताको सामना गर्न नसकी भाग्नु पर्ने मन्त्रीहरुको त्यस्तो लाचार स्थिति देखेर हामीलाई दया लाग्यो र साथै आक्रोश पनि । मन्त्री पद ठग र लुच्चाहरुकालागि ठगी खाने भाँडो मात्र रहेछ निर्दलीय "प्रजातान्त्रिक" पञ्चायतभित्र ।

चुनावपछि नयाँ सरकार गठन भयो र नेपालको इतिहासमा यो शताब्दीकै नीच मानिने मरिचे प्रधानमन्त्रीको पदमा आसीन भयो । नगर सभाको उद्घाटन गर्न आउँदा र त्योभन्दा अगाडि पछाडि पनि हामीले प्रतिमाको निक्कै स्मरण गरायौं । तर त्यसले कमीशनको कुरा गर्न छोडेर हाम्रो कुरा किन टेर्थ्यो र ? प्रतिमालाई ससम्मान प्रतिस्थापन गराउनेतिर पञ्चेहरुले स्वाभाविकरुपले कुनै चासो देखाएनन् ।

चुनावभन्दा २ महिना अगाडि राजा रानीहरुको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रको अनौपचारिक, तर निक्कै **अर्थपूर्ण** भ्रमणको कार्यक्रम भित्र भक्तपुर नगर पञ्चायत पनि परेको थियो । त्यो दिन (२०४२ फाल्गुण २०) राजारानीसँगै अधिराजकुमार ज्ञानेन्द्र, अधिराजकुमारी कोमल, तत्कालीन रा.प. अध्यक्ष मरिचमान, जोगमेहर, अञ्चलाधीश, गृह सचिव, राजाका निजी सचिव नारायण प्रसाद, मन्त्री रुद्रप्रसाद गिरी लगायतका व्यक्तिहरु पनि थिए । कुरै कुराको सिलसिलामा हामीले जगत सुन्दर मल्लको सामान्य परिचय सहित प्रतिमाको कुरा पनि उठायौं । राजाबाट "यो के भएको हैं" "ल यसमा हेरिदिनु" भन्ने राजाज्ञालाई सम्बन्धितहरुले "जो हुकूम सरकार" को प्रत्यूत्तर दिए । तैपनि हामीलाई शंका थियो - राजाको त्यो हुकूमको जवाफमा कुनै गम्भीरता थिए ।

प्रतिमाको प्रश्न राष्ट्रिय पञ्चभेलामा पनि उठेको रहेछ । तर त्यसमा तत्कालीन रा.प. र पनिजाबुसको अध्यक्ष मरिचमानले प्रतिमाको चोरी चोरहरुबाट भएको बताइदिएर स्वयं आफ्नै र आफ्ना सहकर्मीहरुको गालामा थप्पड हानिदिएको रोचक प्रसङ्ग पनि त्यतिखेर चर्चामा थियो । उसको त्यो भनाइ प्र.म. भइसकेपछि नगरसभामा आएको बखत उसैलाई स्मरण गराइदियौं, तर आफ्नो भाषणमा उसले त्यस सम्बन्धमा बोल्ने साहस देखाउन सकेन ।

त्योभन्दा अगाडि पञ्चायतको रजत जयन्तीको अवसरमा एउटा स्तम्भ खडा गर्न हामीलाई सरकारले दवाब दिएको थियो । तर हामीले त्यसलाई मा. जगत सुन्दर मल्लको प्रतिमासित जोडिदियौं । पहिला त्यो प्रतिमा स्थापना होस्, त्यसपछि केही गर्न पर्ने भए गरौंला भन्यौं । तर सरकारले आफ्नो अडान त्यागेन भने हामी पनि आफ्नो अडानबाट टसमस भएनौं । अनेकौं मौखिक आदेश र परिपत्रको वावजूद पनि हामीले रजत जयन्तीलाई ठाडै अस्वीकार गरेपछि नगर पञ्चायत भङ्ग गर्ने संकेत पनिजाबुसका पदाधिकारीहरुले र खासगरी नरेन्द्र बहादुर चन्दले दिएका थिए । हामीलाई न.पं. भङ्ग भएको मञ्जूर छ, तर बिचलन स्वीकार्य छैन भनी जवाफ दियौं । बाँदर घुर्की मात्र देखाए, तर न.पं. भङ्ग गर्ने साहस भने जुटाउन सकेनन् ।

प्रतिमालाई लिएर झडपहरु बारम्बार भए । प्रतिमा स्थापना गर्न स्वीकृति नलिएको कुरा बारम्बार दोहोऱ्याइयो जसबाट चोरी वास्तवमा कसले गरेको रहेछ भन्ने थाहा हुन्थ्यो । हामीले भन्यौं - नगरभित्र कुनै निकायले कुनै काम गर्दा स्वायत्त नगर पञ्चायतसित स्वीकृति लिनु पर्ने हुन्छ, तर स्वायत्तताको भावनाको वर्खिलाप हामीले प्रतिमा स्थापनाको लागि अरुसित किन स्वीकृति लिइरहनु पर्ने ? अरु देशका केही नगरपालिकाहरुको उदाहरण पनि दियौं, त्यसमाथि प्रतिमा प्रतिस्थापना राष्ट्रिय स्तरको योजना पनि त थिएन । हामीलाई लाग्यो - मा. जगत सुन्दर मल्लले जीवित छँदा मात्र नजरवन्दीमा बस्नु परेन, बरु दिवंगत भइसकेपछि पनि थुनिनु पऱ्यो ।

जे होस्, सात बर्षपछि नै सही, कमसेकम प्रतिमा ससम्मान प्रतिस्थापना हुने भयो । शायद हामीले आन्दोलन र अभियानलाई प्रतिमामै मात्र सीमित राखेका भए त्यो कहिल्यै सफल नहुन सक्तथ्यो, तर बृहत्तर राजनैतिक आन्दोलन र राजनैतिक परिवर्तनले त्यसनिम्ति द्वार खोलिदिएको छ । यसकारण यस सत्कार्यमा ती तमाम नागरिकहरुको समेत अप्रत्यक्ष योगदान रहेको छ, जसले बहुदलीय प्रजातान्त्रिक व्यवस्थालाई पुनर्स्थापित गर्न अमूल्य योगदान दिए । ती सबप्रति हार्दिक कृतज्ञता र नगरपालिकाका साथीहरुलाई वधाइ ।

"स्वाँमा क्वखाय्केत स्वयालिं......"

✽ त्रिरत्न शाक्य ✽

सारांश **- जगत सुन्दर मल्लको तस्वीरमा माल्यार्पण गर्न खोज्दा प्रगतिको नाममा स्वाभिमान बेच्नेहरुको मनमा चलेको अन्तर्द्वन्द, राष्ट्रियताको निधि हाम्रो भाषालाई उठाउन आफ्ना सन्तानलाई मातृभाषा सिकाउनु पर्छ भन्नेका छोराछोरीले अंग्रेजी बोलेबाट आहत मन बाँच्नुको सार खानु मात्र होइन भनी सिकाउँदै शान्त्वना लिन्छ ।**

जि । जिया मतलब थ:त्व मिया म्वाना च्वनाम्ह मनू । थ: थमं गपतय् सोतिपाँय् चिना च्वनाम्ह मनू । अले जि नुग: तंका च्वनाम्ह मनू । थ: थमं तिसा वस त्वत्वं जि थौं प्यदुवातय् निर्वस्त्र दना च्वना । कथित प्रगतिया नामय् दक्को स्वाभिमान मिया: म्वाना च्वना । थौं जिके जि हे मदु । जीवनया दापु मदु । स्वलिसे न्हिथं जि चिधिना वना च्वन ।

जिं सर्ज्याङ्ग वा:चा । व्यवहारया ताल्जुई जिगु जीवन तसतं याउंसे च्वं । पलाचा पतिं व्यवहारं जित म्वाय् नका: च्वंगु दु । जित धिनिमिनि याना च्वंगुदु । उकिं थौं जिगु ल्हा थर थर खा: । ल्हाति स्वाँमा दु । जिं जगतया किपाय् स्वाँमा क्वखाय्के मफू । श्रद्धाया ध्व ल्हा:यात जगतया किपा लिक्क तकं यंके मफू । जि ग्या । जगतया किपा खना हे जि ग्या । ग्या ग्यां जि ल्यौं:वया । व थासं सरासर छ्वें लिहाँवया । नुगलय् अन्तरद्वन्दया किसिदम्ब थना जि ल्याहाँ वया । ल्हाति स्वाँमा ज्वनाहे तुं जि ल्याहाँ वया । युद्ध भूमि लितु लिना ह:म्ह सिपाही थें जि ग्या ग्यां ल्याहाँ वया । धात्थें जि ग्या । थौं जि खना हे जि ग्या । ग्यां ग्यां हे स्वाने थाहाँ वया । जित खनेवं भतु पंजलय् दना च्वंम्ह चिधिकम्ह काय् हाला हल -

"डाडी आयो ...... डाडी आयो ।"

जि काय्या ख्वा जिगु न्ह्योने झ्यालिंचा थें खने दइच्वन । जिं वैगु ख्वा तकं तप्यंक स्वय् मफू । चुप चाप क्वथाय् द्वाहाँ वया । क्वथाय् दातिम्ह काय् दु । क्यासेट्य वं जिगु भाषण न्यना च्वन ......

"राष्ट्रियताया निधिकथं दइच्वंगु झीगु भाय् थकायत थ: मस्तयत झीसं झीगु हे भाय् स्यनेमा: .... ।"

"भाय् व जातियात लोमंकेगु थ: मां - अबुयात लोमंकेगु ख: .... ।"

जिगु स:हे जित द्वालुसे च्वन । तं प्याहाँ वल । न्यतालय् चाराक्क दाया । व मख्व । मिखा जायक अबोधताया सुकोमल ख्वबि लल: धायका वं जित स्वालाहाँ स्वया च्वन । जि त ग्यासे वल । थ: काय्या मिखाय् सुतिहिं बावइच्वंगु ख्वबिखनाहे जित ग्यासे वल । मतिनां कसिक्क घय्पुये मा:गु जिगु पितृ स्नेह हि मि चाल । दासताया प्रायश्चिततां जिगु अभिभावकत्व हि मि चाल । जि दोषी ख: । फगत म्वायेगुया नामय् थ: मचाखाचातय् स्वाभिमान मिया च्वनाम्ह जि दोषी ख: । तर जि दोषी ख: धका स्विकार याये मफू । थुइले जिके अबुया दायित्व तना च्वन । स्वाभिमान तना च्वन । फुक्क तना च्वन । जिगु हिनुया हि हे जिगु निंतिं हाकुसे च्वन । जिगु बैं, जिगु छ्वें हे वाज्यां क्वाज्यां सना च्वन ।

"अह । थौंतक केवल जिं दासतायात सर्वे भापिया च्वना ।"

"पंज: दुनेया लागा यात संसार भापिया च्वना ।"

"जि निर्घुणी ख: । कायर ख: ।"

कायरतां जि लागिमागि चाया च्वना । थ: काय्पिनि म्हगस स्यंका च्वना । स्वाभिमान स्यंका च्वना । जिगु न्हायकने थौ जि - जिहे मखु थें च्वन । जिगु ख्वालय् मनूया बां तना च्वन । केवल जि आकृतिया मनूथे च्वन ।

"डाडी भुजा खान आउनु रे .... ।"

हाकनं जि थारा न्हुल । चिधिकम्ह काय्या स:हे जिगु न्ह्यपुइ डायनामाइत जुया चिच्चा दना च्वन ।

जिं वैगु म्हुतु कसिक्क तिना बिया ।

"बाऊ - म्वायेगु केवल नयेत जक मखु ।"

निम्ह माचां जित त्वलहं स्वया च्वन । ख्वाउँया वंगु म्ह उसिहिं क्वाना वथें च्वन । छ्यों फुसे यग्गाना च्वंगु जगतया किपा आकाभाकां फिसिहिं न्हिला हथें च्वन ।

जिं थ: मस्तयत कसिक्क घय पुना ।

"धात्थें ध्व घय्पुनाय् भ्या:हे कृतिमता मदु । भ्या:हे कृतिमता मदु ।"

(६ कउलागा ११११२)

सालमा पञ्चायती सरकारले देखाएको निकृष्टतम "भक्तपुर काण्ड" त्यो भन्दा ३ वर्षअघि नै घटिसक्ने थियो । जनसभा सिद्धिन पाएकै थिएन कि वर्तमान सांसद पद्म रत्न तुलाधरको नेतृत्वमा काठमाडौंबाट आएकाहरुको उत्तेजित जुलुश डी.एस.पी. कार्यालय अगाडिबाट हुँदै नगर पञ्चायतको प्राङ्गणमा आइपुग्यो । जनसभामा सरिक नगरवासीहरुको उत्तेजनामा काठमाडौंबाट आएकाहरुको आवेश पनि थपिंदा त स्थिति प्रायश: सम्हाल्नै गाह्रो भयो । तर काठमाडौंबाट आएका बन्धुहरुलाई सरकारी षडयन्त्रको अन्दाज थिएन, यसकारण त्यतिखेर उहाँहरुको जोशलाई कम पार्न हाम्रा साथीहरुलाई निक्कै कठिन पर्‍यो । नगर पञ्चायतको सभा कक्षमा छलफल हुँदा पनि सय व्यक्तिको सय नै विचार देखिए । आखिर शान्तिपूर्वक र त्यतिकै संयमपूर्वक समस्याको समाधान हुनुपर्ने र यसनिम्ति विभिन्न संघसंस्था र व्यक्तिहरुको सहयोग लिएर नगर पञ्चायतले प्रतिमाको पुनर्प्राप्ति र प्रतिस्थापनको निम्ति भरमग्दूर प्रयास गर्ने टुङ्गो लाग्यो ।

भाइटिकाको भोलिपल्टदेखि नै माराथुन दौड शुरु भयो । प्रारम्भमा हामीले प्रधानमन्त्री लोकेन्द्र बहादुर चन्द र गृह, पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्रीलाई भेट्यौं । क्वार्टर र कार्यालयहरुबीच धेरै धाइसकेपछि बल्लतल्ल प्र.म. लाई भेट्यौं । पहिला हामीलाई नभेट्नु वा भेट्न नचाहनुका कारणहरुको समझ त हामीलाई थियो नै, तर पहिलो भेटमै उहाँको जुन लाचारी हामीले देख्यौं, त्यो देखेर हामी स्तम्भित भयौं । सामान्य नागरिकहरुसित भेट्नु पर्दा नै पसिना छुटेर कायल हुने व्यक्तिलाई प्रधानमन्त्रीको उच्चासनमा देख्नु लाजमर्दो थियो । त्यसबेला उहाँले बोल्नुपर्ने कतिपय कुराहरु अर्थमन्त्री प्रकाशचन्द्र लोहनीले गरिदिनु परेको थियो । हामीलाई अर्थमन्त्रीको अनाधिकार कुरा मन परेको थिएन, तर गर्ने के, प्र.म. स्वयं पनि त बोल्न सक्नु हुन्नथ्यो । पुरातत्व विभाग, दरबार हेरचाह अड्डा, प्रशासन लगायतका निकायहरुसित सल्लाह गरेर यथाशीघ्र छिटो जवाफ दिने मन्त्रीको आश्वासन सुन्दा हाम्रो आशंका विश्वासमा परिणत भयो । प्रतिमा "चोरी" सरकारले नै गराएको कुरालाई त्यो आश्वासनले पुष्टि गरिसकेको थियो ।

त्यसपछि पुरातत्व विभाग, दरबार हेरचाह अड्डा आदिसित सम्पर्क राख्ने क्रम शुरु भयो । पुरातत्व विभागका तत्कालीन उप-महानिर्देशक (हाल महानिर्देशक) डा. साफल्य अमात्यसित छलफल गर्दा उहाँले सिद्धान्त र आदर्शका ठूलठूला कुराको गफ त हाँक्नु भयो, तर ठोस कार्य केही गरिदिनु भएन । पुरातत्वको छाप लगाएर नजराना थुत्न पाइने बिषय हाम्रो थिएन, न नजराना थुतिएकै भए पनि उहाँको वशको कुरो थियो त्यो । तैपनि समस्याको समाधानतिर उहाँ जस्ताले त धेरै थोक गर्न सक्नु हुन्थ्यो, तर त्यस्तो केही पनि भएन । दरबार हेरचाह अड्डाका स्थानीय प्रमुख गौरीमान अमात्यलाई त प्रहरी र प्रशासनको चाकडी गर्दैका बखत कति पटक भेट्टायौं, कति उहाँसितको प्रत्येक भेटपछि नै उहाँले प्रशासन वा जनसम्पर्क कार्यालय भ्याउने गरेको हामीले प्रत्यक्ष देख्यौं ।

मलाई अझै याद छ, एकपल्ट गृहको समेत कार्यभार सम्हालेर बसेका पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्री जोगमेहरसित भेट्न हामी पञ्चायत तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय पुल्चोकमा पुग्दा हामीलाई देख्ने बित्तिकै कस्तो मुख बिगारेका थिए "विद्वान" मन्त्रीजीले । निजी सचिवालयको प्रतीक्षा कक्षमा केही मिनेट कुर्न आग्रह गरेर भित्र पसेका मन्त्री घण्टौं बित्दा पनि बाहिर प्रकट भएनन् । त्यतिकैमा एकजना उप-सचिवले "ल तपाईहरु यहाँ बसिरहनु भा को छ, मन्त्रीजी त पछाडिको ढोकाबाट निस्किसक्नु भो नि" भनेपछि हामी हत्त न पत्त तल ओर्लियौं । मन्त्रीजी मोटरमा बसिसकेको तापनि गाडी भने गुड्न पाएको थिएन । हामीलाई देखेर उनी ि जिल्लिए । तैपनि एउटा अर्जेण्ट कामको अत्तो थापेर उनी, सुईंकिए । जनताको सामना गर्न नसकी भाग्नु पर्ने मन्त्रीहरुको त्यस्तो लाचार स्थिति देखेर हामीलाई दया लाग्यो र साथै आक्रोश पनि । मन्त्री पद ठग र लुच्चाहरुकालागि ठगी खाने भाँडो मात्र रहेछ निर्दलीय "प्रजातान्त्रिक" पञ्चायतभित्र ।

चुनावपछि नयाँ सरकार गठन भयो र नेपालको इतिहासमा यो शताब्दीकै नीच मानिने मरिचे प्रधानमन्त्रीको पदमा आसीन भयो । नगर सभाको उद्घाटन गर्न आउँदा र त्योभन्दा अगाडि पछाडि पनि हामीले प्रतिमाको निक्कै स्मरण गरायौं । तर त्यसले कमीशनको कुरा गर्न छोडेर हाम्रो कुरा किन टेर्थ्यो र ? प्रतिमालाई ससम्मान प्रतिस्थापन गराउनेतिर पञ्चेहरुले स्वाभाविकरुपले कुनै चासो देखाएनन् ।

चुनावभन्दा २ महिना अगाडि राजा रानीहरुको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रको अनौपचारिक, तर निक्कै अर्थपूर्ण भ्रमणको कार्यक्रम भित्र भक्तपुर नगर पञ्चायत पनि परेको थियो । त्यो दिन (२०४२ फाल्गुण २०) राजारानीसँगै अधिराजकुमार ज्ञानेन्द्र, अधिराजकुमारी कोमल, तत्कालीन रा.प. अध्यक्ष मरिचमान, जोगमेहर, अञ्चलाधीश, गृह सचिव, राजाका निजी सचिव नारायण प्रसाद, मन्त्री रुद्रप्रसाद गिरी लगायतका व्यक्तिहरु पनि थिए । कुरै कुराको सिलसिलामा हामीले जगत सुन्दर मल्लको सामान्य परिचय सहित प्रतिमाको कुरा पनि उठायौं । राजाबाट "यो के भएको हैं" "ल यसमा हेरिदिनु" भन्ने राजाज्ञालाई सम्बन्धितहरुले "जो हुकूम सरकार" को प्रत्यूत्तर दिए । तैपनि हामीलाई शंका थियो - राजाको त्यो हुकूमको जवाफमा कुनै गम्भीरता थिए ।

(जनक लक्ष्मी मल्ल)

मार्सबया जीवन संगिनी जनक लक्ष्मी मल्ल

* केशरलाल *

सारांश – माष्टर जगत सुन्दर मल्लका बारेमा नेपाल भाषाको इतिहासप्रति चाख राख्ने जो सुकैलाई थाहा हुन्छ । तर उनको कष्टकर जीवनमा साथ दिने शान्त स्वभावकी र अत्यन्तै धैर्यशील जीवन संगिनी जनकलक्ष्मीका बारे भने थोरैलाई मात्र थाहा होला । रुख विरुवाका जीवनभूमी विछिएका जराहरुजस्तै माष्टर साहेबको जीवनीमा उनी वाहिर नदेखिइने आधार थिइन् ।

गथे प्रकृती सिमाया हा खने मदु भीसं दयकेगु छें यानं जग खने मदु । अथे हेतुं भीगु समाजे मिसाया थाय्नं चायातले लागु हा अथवा जग थें खने मदुगु तर मदय्क मगागु छगू अङ्ग ख: । मिजंनं ज्या याई, कँमे याई, नां काय्कि, मिसा या नां गनं खने दैमखु । थ: मिजं व मचाया सुखय् थ:गु सुख ताय्गु हे भीगु समाजे मिसाया ईच्छा व धर्म जुयाच्वन । थुकि हे थ:गु जीवनया सफलता जुयाच्वन ।

खने दुगु व खने मदुगु या उलिहे ज्या, उलिहे महत्व दु । न्ह्यागु समाजेनं आदर्श या छगू परम्परा दु । तर समय कथं व परम्परानं हिला वनेफु । अकें न्हापायागु खँ कया आ मज्यू, अथेहे तुं आयागु खँ कया न्हापायागु स्वय् मज्यू ।

सच्छि दँ धयाथें न्ह्यो खोप देशे तापा लाक्षी जनक लक्ष्मीया जन्म जुल । उगु समय या थिति कथं नेपाल सम्बत् १०१४ केंका वयक खुदँ दुवले वयकयात खोप देशे हे खौमा क्वाथ त्वालय् जन्म जुम्ह ११ दँ दुम्ह जगत सुन्दर मल्ल नाप मां बौ नं इहिपा याना विल । तर वयक पिसं यें असं त्वाले किसि ध्वाका नाप बालकुमारी द्यो या न्ह्योने कृष्ण देगया नाप च्वंगु थासय् थ:गु छेँ याना दिल । अनहे निम्ह सिया जीवनया अधिकांश ई वितय् जुल ।

जगत सुन्दर साधारण म्ह मनू मखु । नये त्वने, तिये, समाजे ल्वयक विधि व्यवहार धर्म कर्म याना सुख जुल धका च्वनिम्ह वय्क मखया च्वन । समाज, जाति व देशयागु लागि लिपा यागु विचार नं याइम्ह वय्क जुयाच्वन । सुनानं ग्वहाली मयासां थम्हं याकचां फको जिको याइम्ह ।

नेपाल भाषाया माध्यमं अंग्रेजी भाषाया शिक्षाया प्रचार जुइके माल, अले तिनि देशे उन्नती जुई, मनुखं सुखसि धयागु वयकया विचार जुल । अकें असं त्वाया जलाखला व्यापारी, पसल्या, स्कूलया पासापिं व म्हस्यूपिं जागिरदार व खोप देशया थ:थितिपिं, बुं थुवा परिवार नाप विचार व व्यवहार वय्कया भचा पाइगुला जुहे जुल । संलंस दँया परम्परा त्वता छगू न्हुगु लयं जुइगु कुत: वयकलं यानादिल । थ:गु न्हूगु व अलग्ग कथंया सोचाइया कारणं वय्कयात मनूतसें हिस्यात गुम्हेस्यांला वय् तक नं धाल । अकें जनक लक्ष्मीयात थ:थिति व जलाखलापिनिगु साधारण सुख दु:खया अनुभव जुल खै मखु । वयकया सुख नाप छुं भयनं दत ज्वी धका भीसं कल्पना यायेफु ।

उबलेया राणा शासक चन्द्र सम्शेरं नेपाल सम्वत १०२५ या दँय नेपालं निम्ह पेम्ह बिद्यार्थित यूरोप अथवा अमेरिकाय् छोया अध्ययन याकेगु मति तःगु खः तर भारदारतेसं सहमति मयागुलिं मछोत धाई । थम्हं आंत याय मफुगु ज्या योम्ह धका लयतायगु या पलेसा चन्द्र सम्शेरं जगत सुन्दरयात मभिंगु दृष्टीं स्वल, दुःख विगु यात । राज्य सरकारया ध्व महिताया प्रभाव जनक लक्ष्मीया जीवनय् नं मलाइगु खँ हे मदु ।

मनुष्य मात्र या जीवनहे सुख व दुःखया छगु संगम खः । जगत सुन्दर व जनक लक्ष्मीया जीवन नं अथेहेतुं जुल । थथेहे दुःख सुख भोगयाना काय पेम्ह (निम्ह मचावलेहे मन्त) व म्ह्याय पेम्ह या बौ जुया सकसिनं माष्टर साहेब धायका राणा शासन कोचाया निदँ लिपा ७० दँया वयस थेंका वयक नेपाल सम्वत् १०७३ या दँय सधांया लागि थन त्वता फाल ।

थः ६४ दँया वयस दय्का माष्टर साहेब मदयका जनक लक्ष्मी थःगु जीवन हनेमाल । न्ह्याकोहे दुःख जुसां वय्क याके सहयाय्गु सक्ती दुगु जुल । थःगु दुःखयात सुयातं दोष विगु वय्कलं गुवलेंहे याना मदी । सुं खना तँचायगु वय्क मसः न वयकलं सुयातं नुगले स्याक हे धायसः । न्ह्याम्हेसितनं वय्कलं करुणा तया स्वया दी, करपिनि दुःखयात थःतहे जूगु दुःख थें वयकलं ताय्कादी, नुग मछिंका दी । तर थःगु दुःखया खँ म्हुतुं जक पिमकागु मखु, मति नापं गुवलेंहे तया मदी । थःगुहे कर्मया भोग धका सन्तोष जुया च्वनेगु वय्कया वानी । अकें वय्कया न्ह्यावलेंहे ख्वा चकं, मने पाप मदु, दुःखनं मदु ।

अत्यन्त धर्मात्मा जुलसां वय्कया पिने क्यनेगु धर्म मखु । धर्मात्मा धका जुइगु नं वय्कया वानी मदु न करपिंत अर्ति विगुहे वानी दु । चिहिम्ह काय कलकताय् अध्ययन याना च्वंवले अन दंगा जुया भयभित स्थिति जुल । थः मचायात छुं मजुयमाल धका पशुपति द्योयाथाय् सवालाख मत च्याके धका वयकलं भाकल याना दिल । अकें छें या ज्यां लिलायवं वयकलं ईता निला थःगु समय विते यानादिल । छें सुंमदया शान्त वातावरण जुल धायवं झ्याले निभाले च्वना वयकलं रामायण पुइका सुमुक बोना च्वना दी । गुबलें गुबलें १५ दँ दुबले मां बौ नाप काशी, जगन्नाथ, गङ्गा सागर वनागु खँ लुमंका च्वनी ।

शान्त वातावरण योम्ह जुया दँय् निला पेला यँ वालकुमारी त्वता खोप देशे महालक्ष्मी द्योया सतिक छखा छें फाया च्वना दी । खने दयक सरल, शान्त स्वभाव व नायुगु सः, खने मदय्क कथं गुबलें हे मभिंगु मति मतसें सकसित माया याना, सकसिनं माया याका ९१ दँ दयका म्हस्यूको सित मिखाय खोवि तयका नेपाल सम्वत् १०९० या दँय जनक लक्ष्मी नं सदांया लागि तोता फाल । ■■■

माष्टर जगत सुन्दर मल्लया बारे धापु

माष्टर जगत सुन्दर मल्ल म्हस्युपिं मालेगु ज्व:ले जिमिसं निम्ह जक लुइके फत । सायद वयकयात म्हस्युपिं मे मे पिनं दई । जिमिसं लुइका पिं भाजुपिनिगु धापु क्वय् वियागु दु -

जय भक्त लाल मूल (८५ दँ):-

वि.सं. १९७०/७१ पाखे माष्टर जगत सुन्दर मल्लया लिध्वासाय् गणेश बहादुर मूल, बल बहादुर मूल, ललित बहादुर पिसं कीर्ति बहादुर मूलया छेँय् स्कूल खोलेयाना दिल । ध्व स्कूलय् ख्वप:या यक्व मस्त मुना (अथय् १००/१५० विद्यार्थी) मा. जगत सुन्दर मल्लं आख ब्वंका दिल व पुचलय् मिसामस्त नं यक्व दु । वयक नेपाल भाषां (मां भायं) आख ब्वंका दिगु । वयकं आख ब्वनेमा: धैइगु प्रचारया सिलसिलाय् लँय् लँय् च्वंपि मस्तयृत धिवा विया सम्भे वुभे याना तकिइगु । वयकं शिक्षाया प्रचारया निंति थ:गु सम्पत्ति - छेँ, वुँ तक मिया दिल । वयक यात वैं नं धाइगु तर वयकं वैं मखु । राणाकालिनय् शिक्षा प्रचार प्रसार याय् मदु । अय् जुगुलिं पुलिसया, प्रशासनया नजरे बचे जुय्गुया निंति जक वैं पह पिकयाद्य्म्ह ख, वास्तवय् वयक वैं मखु । ध्व स्कूलय् न्हाप व न्हापयाल्यू लापिं नन्द गोपाल कक्षपति व हरि गोपाल कक्षपति ख । ध्व स्कूलय् जिनं छम्ह विद्यार्थी ख ।

थकिं लिपा खौमा क्वाथं त्वालय् मेगु स्कूल खोले यानादिल । थकिं लिपा वैंय्क पिसं (मा. जगत सुन्दर मल्लं) यैं स्कूल खोले याना दिल अले थनया स्कूल त भताभुङ्ग जुल ।

ख्वप: पाखं दकले न्हापा विदेश भ्फागु परिवार ख । शिक्षा प्रचार अभियाने दे त्वता विदेश तक विस्यु भ्फाय् माल । वयक यात विदेश तक पिछ्या लगे याना ज्वन । लिपा वयक काठमाडौं उपत्यका त्वता प्याहाँ वने मदेका विल ।

माष्टर अखण्ड प्रसाद धौवडेल:-

माष्टर जगत सुन्दर मल्ल ख्वप:या निंतिं अंग्रेजी भाषाया द्योतक ख । ख्वप:य अंग्रेजी भाषा ब्वंका प्रचार याना दयुम्ह ख: । वयकं नेपाल भाषा परिमार्जन व परिष्कृत याय् निंतिं ईसपया कथा नेपाल भाषा भाय हिंला प्रचार प्रसार याना दिगु ख: । माष्टर जगत सुन्दर मल्लं आजीवन शिक्षाया प्रचार याना दिल । ख्वपं दकस्या न्हापां विदेशी भ्फागु परिवार मा. जगत सुन्दर मल्लया परिवार ख: ।

आपासिया मेगु भाषा बोनेत मउका मरु गुलिं थअपिनिगु हे भाषे मेमेपिं बुद्धि दुपिं जाति तएगु ज्ञान दुगु सफु दुसा आपासित अनं पुइ, ई नं आपा सितिं वनि मखु ।

- मा. जगत सुन्दर मल्ल

झी सकस्यांम्ह माष्टर साहेव

❋ न्हुछेरत्न शाक्य ❋

सारांश **- समाजमा शिक्षाको प्रकाश चाँडै फैलाउन माष्टर जगत सुन्दर मल्लले आफूले पढाउनुका अतिरिक्त आफूले पढाएकाहरुलाई पनि पठन पाठन गराउन प्रोत्साहित गर्नु भयो । उहाँले पढाउने शैलीमा पनि परंपरावादी घोकन्ते परिपाटीलाई त्यागेर देश विदेशका अनेक उदाहरण दिएर पढाउने पद्धतीको थालनी गर्नु भयो । उहाँ आधुनिक विचारका, सचेत एवं सत्ताको लोभ र डरका सामु नझुक्ने स्वाभिमानी शिक्षक हुनुहुन्थ्यो ।**

जगत सुन्दर मल्ल मार्साब शिष्यतय्जक मार्साब मखु, शिष्यतय्त ब्वंकिपिं शिक्षकतय्नं शिक्षक खः । वय्कलं शिक्षकपिन्त ब्वंका अमि पाखें मेपि मस्त्यत नं ब्वंके विया दिल । शिक्षाया जः याकनं चकंकेत थुकथं वय्कलं शिक्षाया स्थानान्तर प्रणाली छ्यला दिल । जगत सुन्दर मल्लया आखः स्यनिगु तरिका खालि सफू ब्वंकेगु वा घोकन्ते मखुसें आखः ब्वंकूं ब्वंकूं संसारे जुगु थी थी घटना, संसारया परस्थितिया नं ज्ञान विया ध्वाथुइका ब्वंका दिइम्ह खः। नेपालय् आखः स्येनेगुलि थथे न्हूगु तरिका छ्यलादिम्ह सके न्हापंम्ह शिक्षक वय्क हे जुयेमाः ।

माष्टर साहेब छम्ह समाज सुधारक नं खः । थगु परम्परा व पुलांगु थितिकुति यात न्हूकथं छ्यलेत वय्कलं खुब हे हपाः विया दिइगु । अथेहे माष्टर साहेब बैज्ञानिक विचारधारां प्रेरितम्ह अले छु नं चिजयात मिखातिसिना पत्या जुइम्ह पतिं वय्क मखु । छम्ह सचेत नागरिक कथं वय्क खःगु खय् सुयां डर त्रास खना ग्याना लिचिलिम्ह मखु । जगत सुन्दर मल्ल याके थुकथं छम्ह लगनशील कर्मठ व स्वाभिमानी शिक्षकयाके दयमागु स्वावलम्वी गुण त दु ।

शिक्षा विइगु खँय् माष्टर जगत सुन्दर जुया तसकं च्वछाय्वहगु विचाः मस्तय्त शिक्षा इनिगु थःथःगु मातृभाषां हे विइमाः धैगु खः । मातृभाषां शिक्षा विलधासा मस्तय्सं याकनं सय्के फैगु, अर्थया अनर्थ मजुइगु व थुकथं इमिके च्वंगु प्रतिभा ह्वय्त ग्वाहली जुवनिगु खः । थज्यागु प्रगतिशील विचाः झीथाय् आतकं हे नं लागू जुइ मफुगु दुःखया खँ खः । मातृभाषां शिक्षा वियेगु विषयलय् वयक्‌या सफू इसपं दय्कातगु बाखंनय् न्हिथना तःगु खँ थन लुमंके वह जु । उकी च्वैतःगु दु - "गुगु जातिया गुगु भाषा जुया च्वन उगुहे भाषं ज्ञान ब्यूसा याकनं ज्ञान थुइका काइ अकिं सकसिया थुकि भिन्न भाव लुया वइमखु हाकनं मचातएत थअगु भाषा यागु सफू थउ कन्हे मरुगुलि सेनेगु लिपालावन । यूरोपइगु वा मेगु पूर्वइगु भाषा थ जू दकोसिवे मागु ज्ञान हे खः । आपा सिया मेगु भाषा वोनेत मउका मरु गुलिं थः अपिनिगु हे भाषे मेमेपि वृद्धि दुपिं जाति तएगु ज्ञान दुगु सफू दुसा आपा सित अनं पुइ, ई नं आपा सिति वनि मखु ।"

माष्टर साहेब ब्वंकेगुलि मिहिनेती अथेन्तु थःगु मां भाय्‌या सेवा याय् गुलि उलि हे दतचित दुम्ह खः । माष्टर साहेबं नेपाल भाषाया पाठ्य पुस्तक नं पिकया दिल । नेपाल भाषा या अंग्रेजी मानेतया शब्दकोष नं दय्का दिल । डिक्शनरी या दसु थथे खः -

A-Chhi, Chhgu, Chhamha = छि, छगु, छम्ह

A back - Ad. Liune, Linepakhe, Jhasngawanka = ल्यूने, ल्यूने पाखे झस्यं वंक । (Ad. या मतलव Adverb)

माष्टर जगत सुन्दर मल्लजुं "पीटर पार्ली" धागु ग्रीस व रोमया ऐतिहासिक बाखं सफू या भाय् हिला दिगु दु गुकियात उपन्यास धाय बहजु । थुकि जम्मा स्वगू भाग व स्वीप्यंगू अध्याय दु । अले ने.सं. १०३५ इसपं दय्का तःगु बाखं नं थासा आखल पिकया दिल । थुकथं वय्कलं नेपाल भाषाया गद्य साहित्य सेवा याना गद्य धुकु जाय्का दिल । नेपाल भाषाय न्हापंगु अंग्रेजी साहित्यया अनुवाद वय्कयागु हें जुयमाः ।

माष्टर साहेब निरंकुश राणा शासन विरोधी मनु खः । जनतायात शिक्षां वञ्चित याना ब्युँ क्वथाय्सं तथा थःगु सत्ताया आयु ताहाकेत स्वैच्वंपिं राणातय् निंतिं माष्टर साहेब मिखाया धू वरावर जुल । वय्कयात अनेक ह्याच्व, त्रास नं विल । तर वय्क गुगुं किसिमया दवावं न लिचिल, न राणातय् चाकडी वना थः परिवारयात तमी हे यायेत स्वत । वय्कया ध्व स्वाभिमानया न्ह्यने झी सकलें क्वछुलेमः । थन्यागु स्वाभिमानया भावना, व शिक्षाप्रतिया अगाध आस्था व विश्वास झी शिक्षक पासापिंस नं सय्का काय्माः । ■■■

जि ज्वातँ

✻ कृष्ण गोपाल कुसी ✻

जि ज्वातँ
इतिहास कुविया च्वनाम्ह
साम्प्रदायिकताया तक्माकया
डि.एस.पि. खोर पिया च्वनाम्ह

जि वर्तमान
राणा शासन अन्त ज्वीकानं
अघोषित कर्फ्यू दुने
कैदयाका च्वनाम्ह

जि मार्साहिब
न्हुदँ ह:ने मखंका
क:तिं किया खुया यननं
छस: स: ध्वके मफय्का
तंका हानं लुइका च्वनाम्ह

जि आसकुति
न्हुदँ पि पिं आसां थाका च्वनाम्ह
जि ज्वातां
ख्युंगु कोठाय् सुथ पियाच्वनाम्ह

स:या सिनाज्या

✻ सुन्दर मधिकर्मि ✻

हानं ई वइच्वन
छंत हनेगु,
जिमी थ:गु छ्यों ल्हनेगु ।
तर छंगु न्ह्योने छ्यों क्वछुयेगु जक
छंगु हना मखु,
ध्व केबय् छं
गुगु स: पिना थकल
थौं सिमा जुया गुगु धस्वाना च्वन
दबु सफुती जिनं ल: बिया
छँ, क्वथाय् हाँ चाना च्वंगु इलय्
स:या सिनाज्यां
उकियात म्हालासाला यायेगु
जिमि दायित्व ख:,
सामाज्या ला न्ह्याम्हस्यां याये अपु ।

(२०४९ कार्तिक २)

मथां आखः सयेकेसा......

❋ सत्य नारायण प्रजापति ❋

सारांश **– जबसम्म आफ्नो भाषालाई अंगिकार गरी राख्छ तबसम्म जेल खोल्ने साँचो आफ्नै हातमा हुन्छ। मा. जगत सुन्दर मल्ललाई चिनाउने पहिलो व्यक्ति चित्रधर हृदय हुनुहुन्थ्यो। नेपाल भाषाका साहित्यकारहरुले मातृभाषाबाट लेखेको जति उत्कृष्ट अरु भाषामा लेखिएको साहित्य नहुनु मातृभाषाबाट अभिव्यक्ति सशक्त हुने उदाहरणको प्रमाण हो। भक्तपुरमा राजा भुपतिन्द्र मल्लपछि सार्वजनिक रूपमा अनावरण गरिएको प्रतिमा मा. जगत सुन्दर मल्लको हुनेछ।**

उबले सिया खँ। जि न्यागु क्लासय्। सयेके, सिइके साप्यो। ब्वंकिगु कोजिक्क ध्वा मथु। हिइ मिइ चाय् पुसे वैगु। छम्ह निम्ह माष्टर तेय्सं छक निक नेवा भाषं धया बिइगु। इमिसं धागु जुसा जिं बांलाक थुउ। थ:गु भाषं ब्वंकिम्ह माष्टर जित माष्टरथें मच्वं, थ:थें च्वं, मां बौ थें च्वं, धार्थे द्यो थें च्वं। उकिं जि अजाम्ह माष्टर या हनुमान जुय मास्ति वैगु। छन्हु जितनं पशुपति माष्टरं (पशुपति भक्त धौभारी - सं.) नेपाल साहित्य मन्दिरय् ज्वेय् यंकादिल। अन साप्हे न्ह्याइपु। अनया वातावरण धार्थे माकुसे च्वं। छन्हु जिं अन छपा तपागु तस्विर खना। व किपाय् ल्हातेय् तलवार ज्वना त:गु। वसलं स्वयबले जनरल थें च्वं। ख्वा लुमंसे मवल। तलवार ज्वना त:गु तस्विर ब्यय् ज्यामछिं धया अन हनं मेगु तप्पागुहे तस्विर हल। उकि ल्हा तुति खने मरु, बाम्ह जक बांलाक सिइदु। व किपाय् ख्वा स्वयेबले बाज्यति वं। म्होस साप्हे चकं, भतिचा गंसे, सालुसे च्वंगु ग्वाय् व दाहीनं खना तगु खने मरु। ख्वा भतिचा ख्यूउँ, सुकुचा ख्वा, म्ह चसिचा, म्हधिक ठीक्कचा हे। वय्कया बारे अन यक्को सल्हा - बला जुइगु। वय्क मथां आख: सयेकेत थ: किजा नापं अंग्रेज जुया जापानं अमेरिकाय् वनेत स्व वले वय्कयात पन। मौजा का मौजा बुँउ मिया थ: किजापिन्त आख: ब्वंका इन्जिनीयर, डाक्टर याना दिल। वय्कया हालेमाले मचात नपां मिसामचात आख: ब्वं वंगु साप हे सोया च्वनेयो। मां भाषं ब्वना याकनं आख: सयेकेगु वय्कया गुरुमन्त्र। ध्व पह उबलेया समाज व सरकारयात मनिन। थय्जुगुलिं ग्यालिलियो यात थें वय्क यातनं वैंसु दुम्ह माष्टर धका कुंखिना विल। महाकवि देवकोटा यात थें पागलम्ह विद्वान धया विल, आदि आदि।

छन्हु तापालाछी त:धंगु साहित्य सम्मेलन जुल। अन लुकुंथिकुं गा न्यया वपिं निम्ह वुरिचापिं मिस्त ब्वना हल। इपिंमध्ये छम्हेसिया साप: न्ह्योने ला। इमिगु ल्हातं प्रचलित नेपाल भाषाया लिपिं आसमानी भूमि तुयुगु मसिं च्वया त:गु नेपाल साहित्य मन्दिर ख्व्प:, ने.सं. १०७४ (२०११) साल च्वयात:गु साइनवोर्ड या धकिं उलेगु ज्या याकल। अलेहे उद्घाटन याम्ह प्रमुख मयजु पाखें नासं नलास्वाँ या स्वाँमा अन मंचय ब्वया त:गु तस्विरयात कोरवाय्के बिल। स्वाँ किग व ताय् अवीरं पूजा नं यात। नेपा:हे प्रतिनिधि याय्फैंगु त्वादेवाय् मत च्याकेविल। त्वा:हे ध्वइगु कथं ल्हापा थात। उबलेहे ख्वप: देहे गुन्जायमान जुइका माल श्रीयालयू म्ये हाल - "जगत सुन्दर मल्ल छंगु सम्झना याना च्वना......... ।" उखुन्हु निसे सका सिनं सिल उद्घाटन याम्ह माष्टर जगत सुन्दर मल्ल जुया धर्मपत्नी, माष्टर साहेब ख्वपय्त ख:, ख्वपय् यापिं नं कवि लेखक व तधंपिं मनु दुगु जुल। आ थौं लुमंसे वइ व घटना - ख्वख्वं ख्वपय्तेसं काशीवास विज्याम्ह दाफा गुरु जुजु रणजीत मल्लयात विदावारी विइधुंका ख्वपय्तेसं ख्वपय् ख्वपय्तेत दुनुगलं श्रद्धांजलि देछागु न्हापंगु दिन ख:। थ:त थमनं म्हसिकगु दिन ख:। जातीय जाग्रतिया बुसाधन ख:।

नेपाल साहित्य मन्दिरया स्थापना लिपा ख्वपय् नेपाल भाषा ब्वनेगु लहर वल। थ:थ: नापलातकि हे **"जय मां भाय्"** धायगु चलन जुया वल। नेपाल भाषा ब्वंकेत माष्टर पशुपति भक्त धौभारी न्ह्योने झाल। छन्हू क्लासय् वय्कलं फ्रान्सी भाषाया "अन्तिम पाठ"* धैगु बाखं न्हिथना दिल - बाखं या बाखं थथे जुल - जर्मनं फ्रान्स त्याका काल। कन्हेनिसे

* ध्व बाखं - तीर्थराज तुलाधर जुं विश्व बाखं ल्यया पिदना दिइगु "आखे" धैगु सफूलि दु।

सकसिनं जर्मन भाषं हे ब्वने माल धका इस्तिहार जाहेर जुल । थय् जुगुलि फ्रान्सी भाषं ब्वनेगु व अन्तिम पाठ या क्लास उखुन्हु जुया च्वन । लिबाका स्कूलय् थ्यंका वम्ह विद्यार्थी पल्ली बखुंत घू घू हाला च्वंगु वाचाल । वया मनय् लुया वल "अमिसं छु, अय्सा थुमित, ध्व बखुंतयत नं जर्मन भाषां हाले माय्कइगु जुइला ले सा ?" माष्टरं थ:गुहे सुरय् क्लासय् ब्वंका च्वन......" ध्व भाय्यात भीसं थ:गु समाजय् म्वाका तय्मा:, ध्व यात गुबलें हे लोमंके मज्यू, छाय धा:सा मनूत च्यो जुया: थ च्वने मालेमा, तर गुबले तक अमिसं थ:गु भाय्यात कस्सिक घय पुना तइ उबले तक अमिगु ल्हातय् हे झ्यालखाना चाय्केगु ता:चा दुगु थें जुइ ।......"

बाखं कोचाय्का भी माष्टर साहायवं जिमित धै दिल - थय् जुगुलिं भी माष्टर जगत सुन्दरजुं थत कुने यंकुसां, अभ वें धासां न्ह्यावलें धया दिल - "मथां आख: सयेकेसा मांङ भाषां आख: ब्वङ दिसं" । "ईसपं दएकातगु बाखं" थ:गु भाषं भाय् हिइका प्रकाशन याना दिल । अंग्रेजी भाषाया शब्द कोष हे वयकलं मां भाषं अनुवाद याना दिगु दु, तर छुयाय् भाय् हि लेगु ज्या कोमचायकं वय्कया चिकं फूत ।"

ध्व पक्तिया लेखकया मने खँ ल्हात ब्वंकिगु अंग्रेजीं, ब्वनेगु हिन्दीं, मने वाय्केगु थ:गु भाषं अले च्वय्गु धासा नेपालीं ? गथे जाँचय् पास जुइगु, गथे याना सय्केगु ? न्ह्यागु थजुइमा व ई फूत । थौं मातृभाषां थ:मचातय्त जुसां शिक्षा विइता संविधानं मपन । ध्व खँ नेपाली भाषायात भारतीय संविधानय् दुथ्याकुवलें भारतीय नेपालीतय लय्ता वयें जित नं आनन्द जुल । आ भीसं भीगु ज्या जक यासां गात । भीसं याउक्क ध्व ज्या याय्नं फै । थ: मचातयेत थ:गु भाषं ब्वंका याकनं सय्के फै, बुसां निसे ल्वाक बाक याना न्याकुं भाय् स्यना जुइमालि मखुत ।

भानुभक्त आचार्य यात मोतिराम भट्ट जुं प्रकाशय् हया व्यू थें प्राज्ञ मा. जगत सुन्दर मल्ल यात कवि केशरी चित्रधर "हृदय" जुं नेपाल भाषा या प्यंग थां मध्ये छग थां धका विशेषण विया वय्कया जीवनी प्रकाशय् हसेनितिनि वय्कत नेपाल भाषा प्रेमी तय्सं वय्क यात म्हसिकेगु कुत: यात । वय्क ख्वपय्त ख: धका सूर्य वहादुर "पिवा" जुं नेपाल साहित्य मन्दिर मार्फत पिदनानिंतिनि ख्वपय्तेसं वय्क यात म्ह सिके फत । वय्कल थें "पिवा" जुनं ख्वपय् भाषं नुवाय्गु ज्या याननि तिनि नेवा: भाय् ल्हाइपिसं ख्वपय्तेत गिजे याय् मफूत । थुगु पूनितज्याय् वयकपिं निम्ह सित ख्वपय् भाय् ल्हाइपिं मार्फत जिं सुभाय् देछाय् मास्ति व । जिगु मने न्ह्यावलें खँ लुया वैगु सकसिनं थुइकेत नेपाल भाषाया सर्वमान्य व्याकरण तयार मजुतले वहु संख्यकं च्वयफुगु, ब्वनेफुगु, यमि भाय्या शैलीगत नेपाल भाषा या भाय छ्यलगु बाँलाई । ख्वपय्तेसं ख्वपय्तेत च्वयगु पौ, ख्वपय् जक उप्पो इनेमागु विवाह-वर्तवन्ध आदिया ब्वनापौं, ख्वपय् च्वय्गु शिलापत्र आदि ख्वपय् भाषं हे च्वय्गु तसकं लोइ थथे याय्गु हिनता वोध याय् मजिल । हनं सकसिनं ब्वनिगु याना रचना च्वय्वले ख्वपय् चले जुया च्वंगु शब्द नं छ्यले हथाय् जुल । थथे यात धासा नेपाल भाषाया धुकुनं स्यलाना वनि, च्वय्त यमि शब्दनं माला जुय् म्वाली । छकलं धाय् माष्टर जगत सुन्दरया सपना नं पूरा जुइ । थ:गु हिनुलि न्ह्यागु भाषं च्वय् दुसा रवीन्द्र नाथ टैगोरजुं थे ध्व भाषं च्वइपिसंनं नोवेल प्राइज कायाहय् फै ।

जित धाय मास्ति वै च्वनिगु मेगु छगु निगु खँ नं दु । व थथे ख: नेवा:त जुयानं नेपाली भाषाया मुर्धन्य कवि लेखक नं मदुगु मखु । जिं ब्वने नंगु रचनात मध्ये कविवर सिद्धिचरण या "**सिद्धिदास**", केदारमान व्यथित या "**छ्वास**", गोविन्द बहादुर मल्ल "**गोठाले**" या "**जि जुजुमान**", विजय मल्ल या "**ज्यानमाराया काय्**" हृदय चन्द्रसिं प्रधान या "**दया**", केशवलाल कर्माचार्य या "**माहिला संघया आमसभा**" आदि थें अनुभूतिं प्याना प्रतिभा संपन्नगु मेगु नेपाली भाषाया माध्यमं च्वया तगु वय्कपिनिगु साहित्यिक विधा मखना । थय् जुगुलिंहे जुइ कविवर सिद्धिचरणं च्वया तगु "**उर्वशी**" खण्ड काव्य-भाजु दुर्गालाल जुं भाय् हिइकुवले वय्कयात थ:गु सकलीगु काव्य स्व:या अनुवाद काव्य हे भन वांलागु तागु ? मने खँ लुया वया च्वनिगु ख्वपतेय्सं नं ख्वपय् भाषं च्वय् दुसा भतिचासां कवि लेखक उप्पो ब्वलंके फइला, गाकं ख्वपय् शिक्षा प्रचार प्रसार यायत अपुइला ।

सार्वजनिक रुपं जुजु भूपतीन्द्र मल्लया शालिक प्रतिष्टा यागु लिपा न्हापां जन-समूहं ख्वपय् प्राज्ञ माष्टर जगत सुन्दर मल्ल या प्रतिमा अनावरण याइगु सिद्धान्त यात गतिशिलता प्रदान याय फैला ? प्राज्ञ जनं ध्व प्रस्ताव यात वर्गीय भावना, हीन भावना वा वकवास धका पाउँक न्हिला वाँछ्वै ला मखु ? अस्तु ।

२०४९/६/३०
सूर्यमढी, ख्वप:

> वासना यागु खिप लोभिं फेने फइ मखु ।
>
> **- मा. जगत सुन्दर मल्ल**

रविन्द्र ज्यापू

कला कलाकार

रविन्द्र ज्यापू - माष्टर जगत सुन्दर मल्लको प्रतिमाका कलाकार । कलाको प्रशंशा गर्दा कलाकारको पनि स्वत: सम्मान हुन्छ, तर वहाँलाई पनि चिनाउने जमर्को यहाँ गरेका छौं ।

काठमाडौंको स्वयम्भूमा बसोबास गर्दै आउनु भएका रविन्द्र ज्यापूको जन्म वि.सं. २००७ सालमा भएको हो ।

माष्टर जगत सुन्दर मल्लको प्रतिमा बनाउन कलाकार खोज्दै हिंड्दा एक-दुई कलाकारले पारिश्रमिक भन्दा निकै तर्साइ दिएको थियो । तर त्यसको तुलनामा कलाकार रविन्द्र ज्यापूले अरुले भन्दा निकै कम पारिश्रमिकमा प्रतिमा तयार गरि दिनु भयो - प्रतिमा स्थापना गर्नमा ठूलो हौसला र उत्साह प्रदान गर्नु भयो ।

उहाँका अनुसार माष्टर जगत सुन्दर मल्लको आवक्ष (Bust) प्रतिमा ढलौटमा बनाइएको छ र यस प्रतिमा निर्माण गर्न करिब तीन महिना लागेको थियो । उहाँलाई निम्न संक्षिप्त विवरणले पनि चिन्न सजिलो हुनेछ -

कला शिक्षा: - डिप्लोमा इन फाइन आर्ट्स, ललितकला महा विद्यालय, काठमाडौं ।

प्रदर्शनी:
- राष्ट्रिय कला प्रदर्शनी, नाफा
- एशियाली कला प्रदर्शनी, बङ्गलादेश
- एशियाली कला प्रदर्शनी, फुकुओका, जापान

पुरस्कार:
- सर्वोत्तम पुरस्कार, राष्ट्रिय कला प्रदर्शनी, नाफा
- प्रथम पुरस्कार, स्मारक डिजाइन प्रतियोगिता, SATA, काठमाडौं ।

सदस्यता:
- संस्थापक उपाध्यक्ष, युवा-कलाकार समूह (याग)
- सदस्य, नेपाल कलाकार समाज
- सदस्य, सिर्जना कन्टेम्पोररी आर्ट ग्यालरी

संप्रति: - प्रशिक्षक, ललितकला क्याम्पस, काठमाडौं

अन्य: - स्व. श्री ५ महेन्द्र, श्री ५ मुमा बडामहारानी रत्न, महाकवि लक्ष्मी प्रसाद देवकोटा, स्व. गुणराज खनाल आदि महत्त्वपूर्ण व्यक्तित्वहरुका आवक्ष (Bust) तथा पूर्णकद (Life Size) का मूर्तिहरुको निर्माणका अतिरिक्त "त्रिभुवन विश्वविद्यालय रजत जयन्ति स्मारक स्तम्भ" निर्माणका साथै कैयन प्राचीन एवम् पुरातात्विक महत्त्वका कलाकृतिहरुको जिर्णोद्वार र संरक्षण (Conservation) कार्यको सम्पादन ।

हाम्रो एक प्रश्नको जवाफमा उहाँले भन्नुभयो - नेपाली कलाको क्षेत्रमा चित्रकला विधाको तुलनामा मूर्ति विधामा संलग्न कलाकारहरुको संख्या निकै कम छ । यस विधामा संलग्न थोरै मूर्तिकारहरुमध्ये आफू पनि एक हुन पाउँदा गौरव लाग्छ । कला कै माध्यमबाट जीविका चलाउने सम्बन्धमा वर्तमानमा त्यति उत्साहप्रद नभएपनि त्यति साह्रो हतोत्साहित नै हुनुपर्ने अवस्था चाहिं छैन जस्तो लाग्छ । फाटफुट काम पाई नै रहेको छु र सन्तुष्टै छु भन्नु पर्ला । भविष्यप्रति अझ आशावादी छु ।

जिमी बा जगत सुन्दर मल्लया विषयलय् न्यना-खनागु खँ त

* हिरण्यजित मल्ल *
(मार्सबिया दकले चिधिम्ह काय)

सारांश – शिक्षाप्रति जगत सुन्दर मल्लको अगाध आस्था थियो । तत्कालीन राणा शासनको कठोर नीतिबाट बचेर उच्च शिक्षाका लागि भारत, अझ जापानसम्म पुग्नु कम साहस र दूरदर्शिताको कुरा होइन् । स्पष्टतः उहाँ शिक्षाको माध्यमद्वारा समाज र देशमा परिवर्तन ल्याउन चाहनु हुन्थ्यो । सामाजिक कुसंस्कार जातपातप्रति पनि उहाँको विश्वास थिएन । आफ्नो नौलो सोचाईका कारण वरु उहाँ आफ्नै समाजबाट टाढिएर बस्नु पऱ्यो । उहाँको आफ्नै छोराद्वारा तयार पारिएको संस्मरण ।

जन्म मिति व थाय्

वि.सं. १९३९ साल कार्तिक १५ गते रोज ४ कार्तिक मासे कृष्ण पक्षे ॥ पंचमी घटी ५७ वि १३ त तिथौ ॥ पुनर्वसु घटी ० वि २ पर प्रष्टा नक्षत्रे ॥ शुक्ल घटी ९ वि ०४२ पर ब्रम्ह योगे ॥ सौरा दृश्चि काक तोदीन १५ गते वुधवार सरे ॥

ख्वपः खौमा टोल क्वाथ ।

मृत्यु मिति व थाय्

वि.सं. २००९ साल श्रावण १४ गते मंगलबार न्हिनय् २ बजे, यें पशुपति आर्य घाटय् ।

शिक्षा

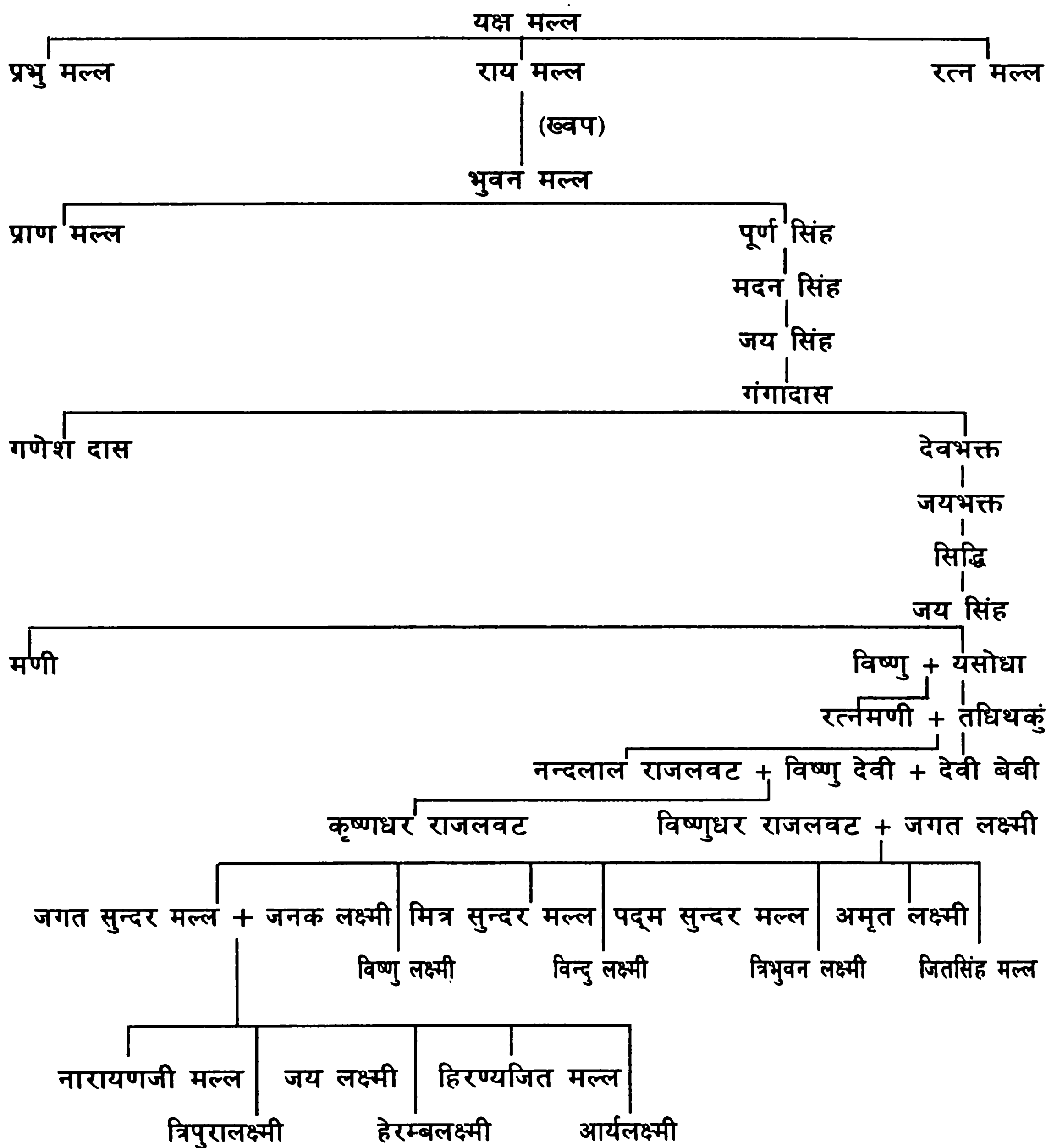
ख्वपय् ब्वनेगु थाय् बांलागु मरुनिगुलिं थःपाजुया सतिम्ह जागिर दुम्ह दाजुकिजा छुम्हसिया मार्फतं प्रधानमन्त्री श्री ३ वीर शंशेरया हुकुम प्रमांगी कया उगु बखते थापाथाली च्वंगु दरबार स्कूलय् भर्ना जुल । ख्वपय्निसें लिहाँ-थिहाँ जुये थाकुगुलिं असन दुछें गल्ली क्वथा छकू बालं कया थमेस्यां हे ज्वरे याना नयेगु, चिप सिलेगु याना च्वन । दरबार स्कूलय् वय्कलं म्याट्रिकतक ब्वना कलकत्ता झाया जाँच बियादिल । लिपा छेँयागु परिस्थितिं मबिया स्कूलय् ब्वनेगु त्वता, थःगु हे छेँय् ब्वनेगु नापं थः केहें, किजापिन्त नं ब्वंकेगु यानादिल । थः जलाखलाया मस्तय्त आखः ब्वंकेत थमं हे स्कूल नं चाय्कादिल ।

इहिपा

जगत सुन्दर मल्लया इहिपा वि.सं. १९५० पाखेर ख्वपय् तापालाछीया भाजु भिमबहादुर प्रधानया कान्छीम्ह म्ह्याय् जनकलक्ष्मी नापं जुल । उब्ले वयकया उमेर ११ खसा जनकलक्ष्मीया छ खः ।

मां बौ व जहान परिवार

मां	-	जगत लक्ष्मी
बौ	-	विष्णुधर प्रधानाङ्ग
किजापिं	-	माष्टर मित्र सुन्दर मल्ल, इन्जिनीयर पद्मसुन्दर मल्ल, व डाक्टर जीतसिंह मल्ल ।
केहेंपिं	-	विष्णुलक्ष्मी, विन्दुलक्ष्मी व अमृतलक्ष्मी
काय्पिं	-	नारायणजी मल्ल, हिरण्यजीत मल्ल माहिलाम्ह काय् निदं दुबले मन्त ।
म्ह्याय्पिं	-	त्रिपुरलक्ष्मी, जयलक्ष्मी, हेरम्बलक्ष्मी, व आर्य लक्ष्मी ।

(यो वंशावली मार्साबको परिवारबाट प्राप्त भए अनुसार दिएका छौं । - सं)

भ्रमण

देशंदुने - पूर्व १ नं., पश्चिम १ नं., मकवानपुर, वीरगञ्ज, जलेश्वर व धनुषा ।

देशंपिने - भारतय् बंगालया कलकत्ता व ढाका, विहारया पटना, मुजफरपुर, दरभंगा, उत्तर प्रदेशया वनारस, लखनऊ, कानपुर, इलाहावाद, ओरिसाया पुरी, कटाक, भुवनेश्वर, हैदरावाद, नागपुर, मैसुर व बंगलोर ।

समुद्रपारी रंगून (वर्मा), सिङ्गापुर, हङ्कङ्ग, शांघाई (चीन), टोकियो (जापान), योकोहामा (जापान), पेकिङ्ग व क्यान्टन (चीन) ।

जापान भ्रमण

सन् १९१५ स कलकत्ताय् आख: ब्वंवंम्ह किजा पद्म सुन्दर मल्लयात ज्वना जापान भ्काईदिल । उब्लेया जाहाज आदिं वंबले टोक्यो थ्येंकेत लच्छी मयाकं बित (अप्रिल २३ य् कलकत्तां रवाना जुया मे २५ तारिखखुनु टोकियो थ्यंगु) । थथे वनेया निंतिं बयकलं कमलपुरया मौजा मियाद्युगु ख: । तर जापानय् निम्हं दाजुकिजापिंत आख: ब्वनेत ध्यवा मगाइगु खना किजायात व अवसरं बञ्चित मयासें थ:जक लिहाँ भ्काल । लिहाँ भ्काबले पेकिङ्ग, क्यान्टन, नान्किङ्ग आदि शहरत नं चाहिला भ्काल । तर भारत थ्येंका सी आई डीतसें ज्वना निलामयाकं झ्यालखानाय् कुनाबिल ।

दरभङ्गा जेलय्

जापानं लिहाँ वैच्वंबलय् जगत सुन्दर मल्लयात बयकया ल्यू ल्यू वैच्वंपिं जामुसतपाखें ज्वना न्यनेकनेया निंतिं दरभङ्गा जेलय् तयाबिल । न्यनेकनेया निंतिं उखेथुखे याब्लय् निला मयाकं बित । थुलि ईया दथ्वी जेलय् छगू दुर्घटना जुल । जगत सुन्दरया नापसं च्वंगु क्वथाया कैदी छम्ह सीत । लिपा पोष्टमार्टम याबलय् मस्यु छु छु खँ पिहांवलथें उकिया तधंक हल्लाखल्ला जुल । वहे इलय् जगत सुन्दरयात नं जेलं मुक्त यात, तर छाय् ज्वंगु, छाय् त्वतुगु धका न्यनेकने याबलय् छुं लिस: बांलाक मव खनि । लिपा जगत सुन्दरयात छु शंका जुचन धासा सके व सीम्ह कैदी विषं सीगु जुयेमा:, व विष नं जगत सुन्दरयात धका नकुगु तर संजोगं उम्ह ला:गु जुयेमा: । ध्व हे शंका वंसानिंसें बय्कलं मेपिसं बिइकेहगु नसा नयगु हे त्वताबिल । न्यायेगु नं पस: हिलाहिला न्यानादिइगु ।

सिद्धान्त व ब्यवहार

जगतसुन्दर मल्ल गुलि सिद्धान्तवादी ख: उलि हे बय्क थ:गु सिद्धान्तप्रति निष्ठावान नं । छगू दसु काये जातभातया । बय्क जातभातया कट्टर विरोधी ख: जापानं लिहाँ बया बय्कयात जातं बन, पुरोहित आदि थाय् वना मा:गु कर्म थातंलाका चोखे यायेत थ:थिति सकस्यां न्वात, तर सुयां हे खँ न्यनामदी । छाय्धासा बय्कयात अन्यागुली विश्वास हे मदु ।

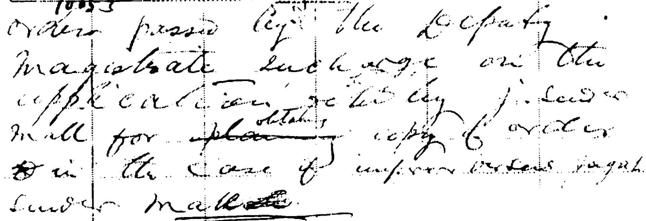
अथे हे थ: केहें किजापिन्त नं उब्लेया प्रचलित नेवा जातदुन्येया सीमायात हाचांगाया इहिपा याका हे त्वतल । थुकिया निंतिं बय्कलं वरु थ: मेपिं दाजुकिजा हे त्वतादिल । नय्गुली नं छेँय् लाभा, प्याज, गोलभेरा, खाखें, खाया ला आदि दुतहया उब्लेया कुसंस्कारयात चुनौती बिया दिल । गुथी नं क्रमश: न्हून्हूगु सुधारत हय्या निंतिं बय्कलं प्रस्तावत तयादिल, तर उल्टा हिबे चबे यानाहगुलिं लिपांनिसें गुथी हे वनेगु त्वतादिल ।

ईसपं दय्कात:गु वाखं

अथे हे स्वीछदँतिं दुबले बय्कया "ईसपं दय्कात:गु बाखं" छापे जुल । तर राणा शासनं ग्याना पसतल्यातसें सफु मियाबि मछ । जनतां ब्वना, न्यना छुं सिइका काई धइगु मनंतुना छापेयागु सफु थथे छेँसं च्वंगु लुमदना बय्कलं थ:मेस्यां हे मी यंकेगु शुरु यात । आपाथें याना घण्टाघर, बागखोर नापं देग: क्वय्, आया रत्नपार्क आदि थासय् अड्डा बन्दजुइगु इलय् च्वना मीगु यानादिल । सुनानं सफू न्यायेत ध्यबा मगा: धासा ब्यूक्व कया नं अथवा सितिं हे जुसां बियाछ्वैगु ।

राजनैतिक दृष्टिकोण

उबले नेपालय् राणातय्गु खानदानी शासन चले जुयाच्वंगु । चाकरी प्रथा ला दगु हे जुल । माष्टर जगतसुन्दर मल्लयात थुपिं छुं हे मयो । थ:गु झ्याक्वय् नं "श्री ३ महाराजत" सुं वंसां सुइतं स्वकेतकं विइगु मखु, झ्यातिना चुकु तयाबिइगु । सँध्याका ई: चाहु भ्काइबलय् अथे च्वय्यापिं सुं वनाच्वंगु दुसा नं थ: विद्यार्थी व मस्तय्त बेवास्ता याके बीगु । लँय् मेमेपिं सकलें जयजयकार याना ल्यू ल्यू वनी तर थपिसं खनाछु व ता:छु तकं याइगु मखु ।

Orders passed by the Deputy Magistrate Incharge on the application filed by J. ... Mall for obtaining copy of order in the case of imprisoned Jagat Sunder Malla

I don't think copy of correspondence can be issued. The man has already been released.

Certified to be a correct copy

Record keeper

Date 22/12/15

Certified that Jagat Sunder was taken under duress on suspicion but as the Police enquiries revealed nothing against him he was discharged under Government orders and directed to proceed to his home in Nepal.

Dy Magte incharge

23/12/15

(दरभङ्गा जेलं तोतुबले व्यूगु पत्र)

वयूकयात यःगु सफूत

थी थी देया इतिहास, युरोपया लडाईंतं, अमेरिकाया स्वतन्त्रताया लडाईं, लेनिन, मार्क्स आदि महापुरुषतयू जीवनि, नापं चाणक्यनीति, हितोपदेश, आदि नं वयूकलं ब्वनादी । वयूकया खुब रुचीतया ब्वनादिगु अखवार स्टेटसम्यान खः । अखवारत ब्वने धुंका उकिया कटिङ्गत नं मुंका तैदिगु । लुमन्तीकथं छ्येंयू आतकं नं वयूकलं ब्वनादिइगु प्लेटोया रिपबलिकन, रुसोया सोसल कन्ट्राक्ट, थमस पेनया राइटस अफ मायून, हेनरी जर्जया प्रोग्रेस एण्ड पभर्टि, रेनेडिस कार्टसया ए डिस्कोर्स अन मेथड्स, एडवर्ड क्यारी हेजया इन्ट्रोडक्सन टू द स्टडी अफ सोसलजी, आदि सफूत ल्यें हे दनी । फूर्सदया ईलयू यासा ज्वरे याइगु सफु, वासया सफु, केक् दयूकिगु सफु आदिनापं ब्वनादिइगु ।

कृतित

प्रकाशित:

१. ईसपं दयूकातगु वाखं (नेपाल भाषा)
२. इङ्गलिस ग्रामर इन पर्वतिया (नेपाली)
३. नेपाली अंग्रेजी फस्ट बुक (नेपाल भाषा)
४. गोर्खाली अंग्रेजी फस्ट बुक (नेपाली)
५. गोर्खाली भाषाको ईसपका सबै कथाहरु (नेपाली)
६. सुगम वोध गणित (नेपाली)

अप्रकाशित:

१. पिटर पार्ली (ग्रीस व रोमया वाखंत) ।
२. अंग्रेजी - नेवाः भाय्यागु शब्दकोश ।
३. नेवाभाय् - अंग्रेजीयागु शब्दकोश ।
४. नेवाभासं स्वस्थानी ब्रतबाखं ।
५. नेवाभाय्यागु डेरिभेटिभ्स् ।

नेपाल सम्वत् ११११३ न्हु दँया लसताय्
सकल अभिभावक व विद्यार्थी वर्गयात

भिन्तुना

नापं

शिक्षा प्रचारक व समाज सुधारक

माष्टर जगत सुन्दर मल्लयात

श्रद्धाञ्जली

भीम आदर्श नि.मा. विद्यालय
सुकुलढोका, भक्तपुर

ने. सं. १११३ न्हु दँया लसताय्

भिन्तुना

नापं

शिक्षा प्रचारक व समाज सुधारक

माष्टर जगत सुन्दर मल्लयात

श्रद्धाञ्जली देछाय् ।

लोमस फर्मास्युटिकल्स प्रा.लि.
काठमाडौं, नेपाल ।

नेपाल सम्वत् १११३ न्हु दँया लसताय्
सकल अभिभावक व विद्यार्थी वर्गयात

भिन्तुना

नापं

शिक्षा प्रचारक व समाज सुधारक

माष्टर जगत सुन्दर मल्लयात

श्रद्धाञ्जली ।

संगम भेटरिनरी कन्सर्न
गोल्मढी, भक्तपुर

नेपाल सम्वत् १११३ न्हु दँया लसताय्
सकल अभिभावक व विद्यार्थी वर्गयात

भिन्तुना

नापं

शिक्षा प्रचारक व समाज सुधारक

माष्टर जगत सुन्दर मल्लयात

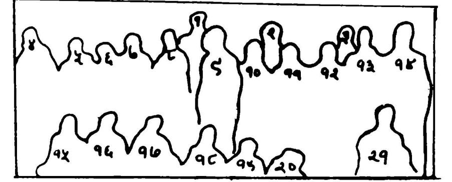
श्रद्धाञ्जली देछाय् ।

किशोर ब्रदर्श
टौमढी, भक्तपुर

अलबमबाट

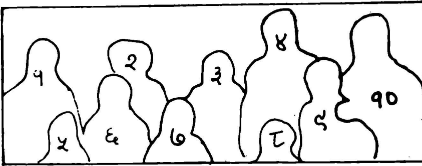

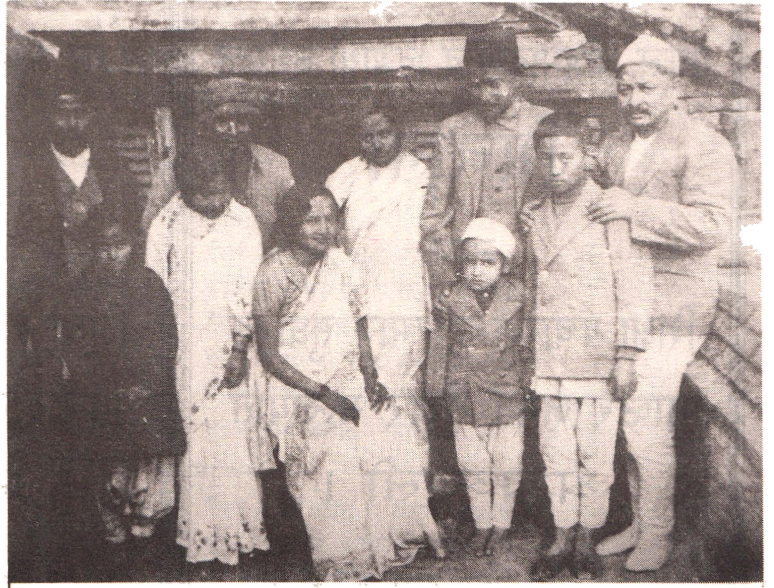
१) मंगलमान श्रेष्ठ (मार्साब या शिष्य २) कुनै गाउँको ब्राम्हण ३) जगत लाल श्रेष्ठ ४) विवेक लक्ष्मी ५) त्रिपुरा लक्ष्मी ६) तेज सिंह मल्ल (बच्चा) ७) विलावती ८) जगत लक्ष्मी (मार्साबया जहान) ९) जगत सुन्दर मल्ल १०) जयलक्ष्मी ११) मिठाई (मार्साबया भेन्चा) १२) कदम केशरी १३) मित्र सुन्दर मल्ल १४) नाती बाजे १५) हेरम्ब लक्ष्मी १६) अन्नपूर्णा मार्साबया भेन्चा) १६) रेवती देवी (मित्र सुन्दरया म्ह्याय्) १८) हिरण्यजीत मल्ल १९) आर्यलक्ष्मी २०) साबित्री(मार्साबया भेन्चा-छय्) २१) पद्म बहादुर मूल ।

अलबमबाट

१) पद्म बहादुर मूल २) जगत सुन्दर मल्ल ३) रेवती देवी ४) मित्र सुन्दर मल्ल ५) आर्यलक्ष्मी ६) हेरम्ब लक्ष्मी ७) जय लक्ष्मी ८) तेज सिंह मल्ल ९) हिरण्यजीत मल्ल १०) दिल बहादुर मूल ।

मार्साबका परिवार
मास्टर जगत सुन्दर मल्लका परिवार मध्ये उपलब्ध तस्बीरहरू :-

१) मास्टर जगत सुन्दर मल्लको तेल चित्र। यो तस्वीर उहाँकै एक शिष्यले तयार गर्नु भएको तर शिष्यको नाम थाहा हुन सकिएन।

२) मार्साबका जेठा छोरा स्व. नारायणजी मल्ल।

३) नारायणजी मल्लकी श्रीमती स्व. गणेश कुमारी मल्ल

४) नारायणजी मल्लकी कान्छी छोरी तेज लक्ष्मी

५) मार्साबका कान्छा छोरा हिरण्यजीत मल्ल, कान्छी बुहारी ज्ञानु, नाति युवन मल्ल र नातिनी कञ्चन।

६) मार्साबकी छोरीहरू (देब्रेबाट दाहिने) कान्छी आर्य लक्ष्मी, साहिंली हेरम्ब लक्ष्मी र माहिली जयलक्ष्मी।

मार्साब जापान भ्नाबले......

[माष्टर जगत सुन्दर मल्ल थ किजा पद्म सुन्दर मल्लयात उच्च शिक्षा कायके निंतिं गुप्त रुपं जापान भ्नागु ख: । वय्‌क पिं यें नं छु तिथि उखेपाखे भ्नाल धैगु सी मदु । वय्‌कपिं कलकत्ता निसें जापानी भन्ते इकाई कावागुची नापं भ्नागु खँ पिहाँ वगु दु ।

मार्साब जापान भ्नाबले वय्‌कलं छगू कापिचाखय् छु दिनय् गन थ्यन, छु याना धइगु सामान्य खँ च्वया दिइगु दु । व कापिचा खय् १० वैशाख १९७२ (सन् १९१५ अप्रिल २२) शुक्रवा: निसें टोक्यो तकया तिथि दु ।

थन वहे कापिचाखय् च्वंगु तिथि बियागु दु - सं.]

- ■ १० वैशाख वृहस्पति – 22nd April 1915
  a letter to Kirti Br., Suba Lal Br., Ditha Budhi Prasad, Mitra, M. Bhagat, Kamal Man, S. Raja Man Sing Joshi.
- ■ ११ वैशाख ७२* - 23rd April 1915, Friday.
  a letter to Mr. Mitra, left cal. & went on board the ship Tora maru.
- ■ १२ - 24th April, Saturday
  on the sea
- ■ १३ - 25th April, Sunday
  on board the sea
- ■ १४ र १५ (दुवै दिनको तारिख र बार मात्र उल्लेख)
- ■ १६ - 28th April, Wednesday
  Rangoon
  Letter to Bhagal, to Mitra, to Bal C.
- ■ १७, १८, १९, २०, २१, २२, २३, २४ (सबै दिनको तारिख र बार मात्र उल्लेख)
- ■ २५ - 7th May, Friday
  letter to Bhagat & Mitra from Singapore.
- ■ २६, २७, २८ (दिनको तारिख र बार मात्र उल्लेख) त्यसपछि गते नलेखी 11, 12, 13 तारिख र बार मात्र उल्लेख गरिएको छ ।
- ■ 14th May - Hongkong & Kowloon
  letter to Mr. Bhagat & Mitra.
- ■ 15th May - Hongkong & Kowloon
- ■ 16th May - left Hongkong & Kowloon
- ■ 17, 18 (तारिख र महिना मात्र उल्लेख)
- ■ 19th May - Shanghai
  a letter to Bh & Mit.
- ■ 20th
- ■ 21st May - left Shanghai
- ■ 22nd May
- ■ 23rd May - Moji & Shimonoseki
- ■ 24th May – Kolee
- ■ 25th May - Tokyo J.

मा. जगत सुन्दर मल्ल व पद्म सुन्दर मल्ल जापान थ्यंगु या दसी ख:- Bibliography of Nepal नांगु सफु । थुकिया च्वमि भाजु जिरो कावाकिता ख: । थ्व सफु जापान-नेपाल सोसाइटी सन् १९८४ पिकागु ख: । थ्व सफुया ४४६ ल्या खय् च्वयातगु या फोटोकपी -

年号	ネパール国内	日本関係史
1913		[illegible]海、高楠順次郎、長谷部隆諦の3名は、2月国王（[illegible]）にお目通りする。
1916		・河口慧海の尽力により J.S. Malla, P.S. Malla の2名、留学生として来日。P.S. Malla はその後米国で電気工学を専攻する。
1919		10月・河口慧海一行、カーバイト輸出先調査に赴いた途次、ネパール国境の町ビラトナガールに入る 2137

थुकि च्वयातगु दु - नदीको मुहान समुद्रमा मिलेजस्तै तिव्ररुपमा भाषान्तरण गरी जे. एस. मल्ल र पी. एस. मल्लको २ जना । छात्रवृत्तिमा आउँछ । पी. एस. मल्लले आफ्नो कार्य परिवर्तन गरी अमेरिकामा इलेक्ट्रिक इन्जिनीयरको उच्चशिक्षा प्राप्त गऱ्यो ।

- अनु: बसन्त

थ्व सफु आशा सफुकुथी दु ।

* १९७२ वि.सं.

मा. जगत सुन्दर मल्लया
शब्दकोश - छपुलु

अंग्रेजीं नेपालभाषा

A - tsi, chi, tsogu, tsomho - छि, च्छि, छगु, छम्ह ।

Aback, Ad. - liune; liunepakhe - लिउने, लिउनेपाखे, Taken aback - Jhasangwonka; tharanhuika - झसंग वंका, थारा न्हुइक ।

Aba-a-Cus, N. - lyaniegu ma - ल्यानिएगु मा ।

Abaft, Ad. - dungaya liunepakhe - डुंगाया लिउने पाखे ।

Abandon, vt. - toti, totatsoi - तोति, तोताछोइ ।

Abandoned, A-totatomho, wanatomho, mobhinmho - तोतातम्ह, वानातम्ह, मभिंम्ह, N. - Abandonment-wanatogu, totatogu - वानातगु, तोतातगु ।

Abase, vt. - Kohyenki, kothethungi - को हयेंकि, कोथे थुनि; ।

N - Abasement - Kothedunga - कोथे डुंगु ।

गोर्खालि भाषाको अंग्रेजी व्याकर्ण।

ENGLISH GRAMMAR

—IN—

PARABATIA.

BY

J. S. MALLA.

किताब् पाइने ठेकाना ।

श्रीमाङ् मान बाहादुर, ज्यहरि ।

मोतिलाच्छि टोल्, जैसिदेवल्,

नेपाल् ।

यो किताब् रजष्टरि भयाकोछ ।

[illegible] किताब् [illegible] मा [illegible] ।

Abash, vt. - itimitikanka, matsaeki - इतिमितिकंकि, मछाएकि, मछालापुकावी N., Abashment - kakakuku - dhagu - काकाकुकु धागु ।

Abate, vt. - kolla ki, hinga bii - कोल्ला कि, हिङ्ग विइ ।

Abatement, N. - kolla kogu, hingu - कोला कगु, हिंगु, nyanone kothedungu chen न्या नने कोथे डुंगु च्यें ।

(थुलि दयकेत १०.२७ - ११.४४ (सुथ) इ कागु जुया च्वन)

नेपाल भाषां अंग्रेजी

aebu, A. and Ad. - आएबु agog

agon, N. - आगन amends of god.

aebuna, Ad. - आएबुना anxiously.

atanhan, A & Ad. - आताहाँ blank, blankly.

ani, N. - आनि honour, respect.

■■■

PREFACE.

The chief aim of this English Grammar in Parabatia has been to remove the difficulties that are generally met with by our Nepalese students in learing English.

Throughout the book methodical arrangement has been kept in view as far as practicable and the most essentials of English Grammar have been given in as brief a compass as possible; hence the unnecessary minute details have been avoided.

No pains have been spared to explain the more important points, such as—'The Articles', 'The Tenses', 'Sequence of Tenses', 'Analysis' and 'the Reported Speeches'. Numerous examples have been expiained and exercises added to help the boys in understanding the rules clearly.

The struggle against errors of the press has not been wholly successful so any suggestion for correction will be thankfully received.

J. S. MALLA.

(पि व्वयधुंकुगु सफूया दुनेया पृष्ठ व भूमिका)

राजलवटबाट - मल्ल

गोरखाका राजा पृथ्वी नारायण शाहले काठमाडौं उपत्यकामा विजय प्राप्त गर्नु अघि यहाँ मल्ल राजाहरुले राज्य गर्दथे । काठमाडौं र पाटन पछि भादगाउँ पनि नेपाल एकीकरणमा समाहित भयो ।

गोरखाका राजा पृथ्वी नारायणको सेनासँग प्रतिरोध गर्नेहरुमध्ये कीर्तिपुरका जनताको चुल्ठो र नाक काटीएको कुरा इतिहासकारहरु भन्छन् । त्यस्तै मल्ल थर पनि राख्न प्रतिवन्ध लागेको थियो । मल्लको सट्टा "राजलवट" "प्रधानाङ्ग" आदि थर दिइएको र प्रचलनमा पनि आएको थियो ।

जानकारहरु भन्दछन् राजलवट त्यागेर फेरि मल्ल थर नै राख्नेमा जगत सुन्दर मल्ल पहिलो व्यक्ति थिए । हामीलाई प्राप्त वंशावलीमा पनि विष्णुधर राजलवटका छोरा जगत सुन्दर मल्ल उल्लेख छ ।

यसरी पुरानै थर कायम गर्नु त्यसबेलाको समयमा कम साहसको कुरा होइन । जगत सुन्दर मल्ल तत्कालीन राज्य व्यवस्थासँग जुझने आँट भएका साहसी पनि थिए भन्ने कुरा यस कार्यबाट पुष्टि हुन्छ ।

पीटर पार्ली

❋ भाय् हिलादिइम्ह मा. जगत सुन्दर मल्ल ❋

[ग्रीसको ऐतिहासिक कथा बर्णन गरिएको यस पुस्तकको अनुवाद नेपाल भाषामा मा. जगत सुन्दर मल्लले गर्नु भएको थियो। यसबारे उल्लेख यत्र तत्र भए पनि कतै प्रकाशित भएको हाम्रो जानकारीमा छैन। तसर्थ यस पुस्तकको अनुवादको दोस्रो अध्याय यहाँ दिइएको छ।

यो अनुवाद पढ्दा हामीलाई हस्तलिपिको स्वस्थानीको जस्तो भाषा, शब्द र व्याकरणले अनुवाद भएको समयको शब्द भण्डार, भाषाशैली र व्याकरण विकासको स्थिति बोध हुन्छ जुन स्वाभाविक छ। त्यस कुरालाई बर्तमानको दृष्टिले हेर्नु उचित हुँदैन। त्यसैले यहाँ मा. जगत सुन्दर मल्ल कै भाषा, शब्द र शैलीमा यहाँ प्रकाशित गरिएको छ। यद्यपि, कतै कहिं त्रुटि भएमा पुरानो पाण्डुलिपिमा हामीले अक्षर चिन्न नसकेको सम्झी मार्साब र पाठकवर्गसंग क्षमा याचना गर्दछौं - सं.]

अध्याय II

ग्रीस यापिं न्हापइपिं कवितेगु वाखनें न्ह्याको हे म्हो तारिफ झीसं यासानं, इनाकस् धाम्हइगु उत्साह यागु ज्या फत्ते जूगु वया वसाई बोना येंकुपिं मुनष्येत ग्रीसे अस्थिर हिसाबं हे बसे जूगु निश्चय याना खनेदु ॥ वं वया ज्युवे हे अनइपिं मनुष्यते देने सासन् चले याथें चों ॥ हाकनं वया हे साखा सन्तानेके तुं राजकाज सोस दैं सिवे आपलं लाना चोंथें चों ॥

थुलिमछिं विते जुया वंगु ताहागु काले ग्रीसे मेपिं वासिंदात नं जंगलि अवस्थाए हे चोनाचोन ॥ क्राइस्ट बुये १५५६ दैं न्ह्यो इजिप्ट्या वासिंदा जुयाचोंम्ह सिक्रप्स् धाम्हसिं एथेन्स सहर वसाले मयातले थो मेपिं वासिंदाते अवस्थाए छुं ताचोनिगु उन्नति मजु ॥

थो सिक्रपस् धाम्ह ग्यान व वृद्धि दुम्ह मनुथें चों ॥ वं थवलिसें थ मुलुकयापिं मनुष्येत भतिचा बसाइ वनिपिं वोना येन ॥ वं झिंनिगु गाँ अथवा देस् देकल, थुकि हे मध्ये एथेन् सहर नं छगु ख ॥ वं ग्रीस यापिं जंगलि मनुष्ये तेत ऐन देका बिल ॥ वं वहे जंगलि मनुष्य ते झिंनिगु जात दएका बिल, अमि थवं थ व्याहावारि चले जुइगु याना बिल ॥

थो कालं लिसें ग्रीसयागु इतिहास वाँलका खथें जुया वल, तर एनं मुख्यगु छुं जुगु ज्या जको न्हापनिसं झिथाय् थेने पावे जुल ॥ सिक्रपया वस्ति असंख्य नं याद् याए लायेक याना सफे जुथें चों छायधासा ग्रीस यागु फुक राज यावे आपा प्रख्यात्गु जुयावल, थो खैं वोनिपिसं लिपा सी ॥ स्पार्टा अर्थात् ध्वइत लासिडिमन् नं धागु देस् १५२० वी.सी. साले लेलेवस् नां जुया चोंम्ह इजिप्सीयन बसाले यात व उकिया जुजु जुल, राजकाज वया हे सं ताने कें तुं तअदं चोना थो देस्या नां लासिडिमन् जुगु कारण थुकि जुम्ह पेम्हम्ह जुजुया नां लासिडिमन् जुगुलिं ख: ॥

करिंथ धागु देस १५२० वी.सी. साले वसाले याथें चों ॥ छुं काल तक ध्व आरगस्या अधिनय् चोन ॥ तर सिसिफस धाम्ह निर्दइम्ह लुटाहाम्ह मनुं करिथं १५१४ वी.सी. साले कया उकिया जुजु जुल ॥

थीवीस् सहर क्याड्मस् धाम्हसिं १५०० वी.सी. साले बसाले यात कवितसें व क्याड्मस् यागु वाखं वयान याना तइतगु न्ह्याएपुगु ख ॥ व फिनिसिया धइगु मुलुकया जुजु एगिनर धाम्ह या काए थें चों ॥ थुगु वखते जुपिटर इत प्रजा तसें द्यो थें माने याना तल ॥ तर वं भिंगु ज्याया दृष्टांत मकें सें तअगु तरहइगु मभिंगु ज्या यागुलिं दोषि ठहरे जुथें चों ॥ वं यागु मेगु तअगुं निच्गु ज्यामध्ये छगु ज्या वं क्याड्मसया केहें यूरोपा धाम्ह हेका यंका वया मां वउनं न्ह्याए मरुथाय यंकल ॥

थ:म्ह्याएम्ह स्या निंतिं दु:ख ताया व बुढाम्ह मनुषं व मवों सिं ल्याहा वे मते धका धया वइत माएकेत थकाएम्ह छोत ॥ वउनं यागु धागु माने जूम्ह व प्याहा वन ॥ ताकालं समुद्रेलं जमिनेलं वना मिहनत याना वं थ केहें माला सोत ॥

तर अंते लुइके फइगु मखना निरास् जुया थ वउ या थासे ल्याहा वने नं ग्याना व ग्रीसे वन ॥ व अन १४१९ वी.सी. साले थेन व मुलुके आख यागु चलन दएके न्हापं हम्ह व हेख ॥ व पाठसाला या गुरु जुया मनुष्यतेत आख च्वेगु वोनेगु सेना चों थें चों ॥ थुगु हिसाबं व छुं काल थ:त थुगु ज्याए लगेयाना काल वितेयाए धुनालि, वं च्वे न्हाप धयाथें थीवीस् सहर वसे यात ॥

ग्रीस इगु नां चलेजूगु आपा मुलुक् इगु उत्पत्ति जुगु च्वे वर्णन् याना थें जुयावन ॥ न्हापं अपिं फुक चिकिचिकि धंगु थें चों तर विस्तारं आपा उन्नति व ज्यालगे जुगु जुया लिपा अमर गु नां व मुलुकं कमाएयात ॥ च्वे धयागु ज्या जुये धुनालि १२६३ बी.सी. साल् तक् छुं आपा फाइदा गु ज्या जुथें मचों ॥ थुगु हे काले एसिया माइनरे चोंगु कल्चिस धयागु थासे कअ वनेगु ज्या यात ॥

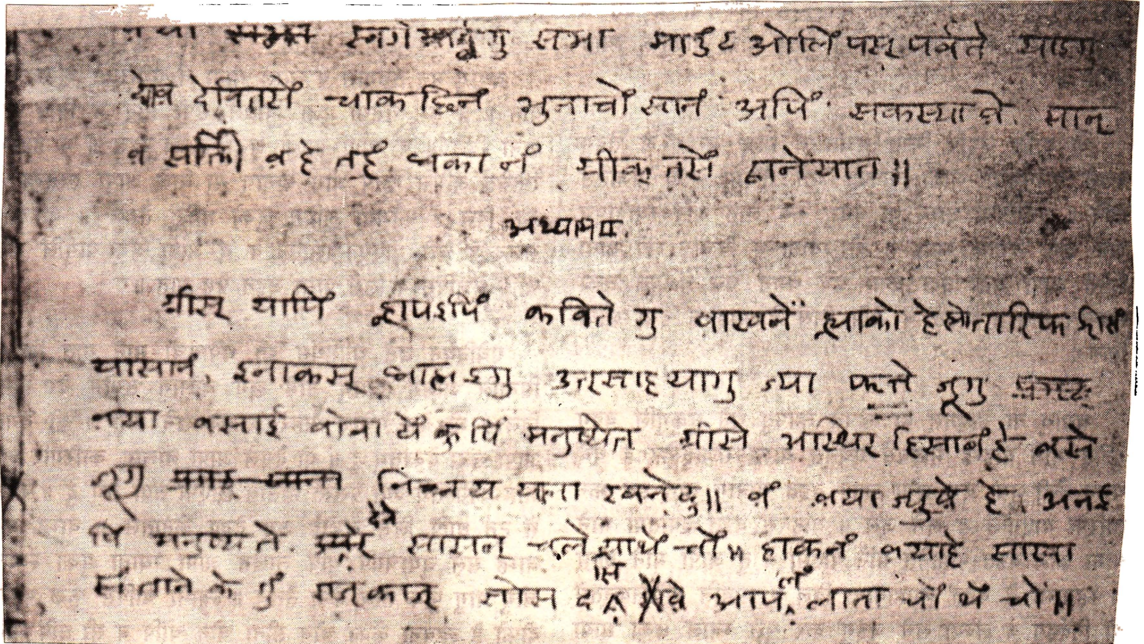
थो उत्साह यागु ज्या यागु खास मतलव छु धका: धयासीके मफु ॥ कवितसें थपिनिगु चाला थेंतु व खें थोगु मछिं दंत्यकथा नं छाएपा विल कि ठिकगु खगु खें लुइके त अपु मजुया वन ॥ थो कअ वनेगु ज्याए जेसन् धाम्ह मनु नाय जुल ॥ ग्रीस भरे थुकिं थपाएचो उत्साह उठेयाना विल कि उगुकाले दुपिं आपा प्रख्यातपिं अनुभव दुपिं लडाकात ध्व चढाइले वनेगुली आपा इच्छा तल ॥

अपिं मध्ये आपा बल दुम्ह हरिक्यूलस् धाम्ह नं दु ॥ सुरा धयागुलिं प्रख्यात जुया चोंम्ह थीसियस् धाम्ह नं दु ॥ वनंलि उत्तितुं नां चले जुपिं मेपिं सुरविर त नं दु ॥ जेसन् इगु जाहाज् छगले हे चोनावंपिं थपिं मनु पीम्हइ सिवे म्हो मजु ॥

थो जाहाज्या नां आरगों ख ॥ अकिं थो उत्साह इगु ज्याइत आरगो ना ठिक् चढाइ धका धाय् ॥ छुं दु:ख सुख भुक्ते याए धुनालि व सुरविरत कलचिसे थेंक वन ॥ अमित अनइम्ह जुजुं सन्मान यान काल ला मकाल ला धइगु सी मदु ॥ तर मिडिया धाम्ह अनया जुजुया म्ह्याएइत जेसनया मायां केन, अकिं वइगु द्वारां थ मनं यानागु जाहाजया सफइ्या मतलब् पूर्ण याए फत ॥

थो चढाइ थउँ कन्हे चिकिधंगु व ज्यालगे मजुथें चों सानं उगु बखते थुकित बहुत् ज्यालगे जुगु ठाने यात ॥ छुं काल लिपा ग्रीस यापिं कवितसें ध्व चढाइ यागु खें इत सिल व मेव देएंकेगुलि खुव खुसी चाया मन लगे याथें चों ॥ थमिसं चोगु दंत्यकथा मध्ये छगु गोलडन् फ्लीस (लुँ यागु तैं) नं ख ॥

[थो दंत्यकथा या हिसाबं फ्रिकसस् व हेल् धापिं थीविस् धेगु थाएया जुजुया काय् व म्ह्या इत सुं वराकलं (oracle) अर्थात यो तेत भोग् चढे याएमाल धका धाल ॥ थो स्याइगु छले याएत अपिं कल्चिसे विस्त्रे वनेगु मति तल, ईटिस् धाम्ह व मुलुकया जुजु अमि कका जुगुलिं ॥ सुं अमित योपिं देवं अमित विसे वनेत लुँ यागु तैं व लुयागु पपु दुम्ह फइ छम्ह छोया हया मदत विल ॥

(मा. जगत सुन्दर मल्लं भाय् हिला दिउगु पीटर पार्लीया पाण्डुलिपि)

अमित स्याएतेंगु बेले व फइसं अपि निम्हसितं थगु म्ह कोबुया फसे वोयेका याकनं यंकल ॥ निसंदेह अमित कल्चिसे आनंद थेंका उत्रेयाना बीगु ख तर वया कैंहेम्ह हेलेन धाम्ह थुजागु गया जुइ गुलि वान्हि परे मजुगुलिं इकुचाया थगु था त्वता क्वें खुसी कुदुवन ॥ थुकिया निंतिं समुद्रया उगु थासयृत हेलेस् पंट धका धाइ ॥ तदा लिपा नं व समुद्रइत थो

नामं हे नां काइ आनं गुवलें गुवलें व समुद्रइत व हे नामं नां काइ ॥

फ्रिकसस् धापा मजुइक कल्चिसे थेंकवन ॥ थत छुं मजुइक अन थेंका ब्यूगुलिं जुपिटर इत व फइ स्याना भोग छ्याल ॥ वं अन थ्यनां आपा मरुवले ईटिस्या म्हयाए व्याहा यात ॥ वया ससु वउ नं बयाके चोंगु लुँ यागु तँ कागु लोभं थ जीचाम्ह स्यात ॥ सुं चोंपिसं थो फिक्स स्यागुलिया इख फेरे याना लुँ यागु तँ लित कया हएया निंतिं वया थपरे जुम्ह जेसन् धाम्ह कल्चिसे वंगु ख धका सोचय् यात ॥ थुगु किसिमयागु छुं स्वांग थुकि दएफु ॥ तंर निसंदेह मुख्यगु मतलव अन लुटए यावनेगु थगु उत्साहया मन् पूर्ण यागुया निंतिं ख: छ्याएधासा उगु वखते थुगु जागु चलन हे ख ॥ थो च्वे चोयागु फस्खेँ दएका तगु दंत्यकथानं याना छमिसं ग्रीस यागु वगुं ततहंगु दंत्यकथा नेनि ॥

कल्चिसं ल्याहा वयालिं एथेन्सया जुजुया का जुया चोंम्ह थीसियसं राज पावे जुल ॥ थो राज पावे जुगुलिं दुनियात आपा खुसिताल छाधासा वं आपा तहंगु नां कमायाए धुंकगुलिं ॥ थीसियस् जुजु ल्याम्होगु वखते क्रीटयाम्ह जुजु माइनस् धाम्ह इत अचाकलि लज्याचापुगु कर एथेनं पुले मागु ख ॥ थो कर पुले मागुलिं न्हेम्ह मिसामचा व न्हेम्ह मिजंमचा दें दसं व जुजुइत छोया बीमा ॥ अपिं अन थेनेव दु:ख ताएपुक च्योत जुइमा ॥

थो दु:खि जुइपिं मिसा मचत व मिंज मचत ले तेइगु वखते एथेन्स्या जाती फुकया मने तचोगु दु:ख प्रजातसें केनि ॥ गुम्हसिया भाग्य थो वनेगु कर्म लात अपिं ग्यानापुगु कर्म खना तचोकं ग्याइ ॥ थो ग्यानापुगु विचार म्हो याना छ्वेत आपा मती धंदा कया थये थमनं थनं व वने धका संकल्प यात ॥ थोइत नं मेपिं लिसं हे माइनस इथा छोया विल ॥

वयागु नां माइनस् या न्हेपने न्हापतु थेने धुंकुगुलिं वइगु गुणेत माने याइम्ह माइनसं एथेन्स् याम्ह राजकुमार हे थथे थमनं कैदी जुया वगु खना न्हाप वइत यानागु मान् इत भ्रन तारिफ याएगुलिं व लगे जुल ॥ माइनसं वइत दयातया माने याना काल वइत पाहानेत माने याएमा थे तुं आपा माने याना थ म्हयाम्ह हे वइत ब्याहायाना विल ॥ आवंलि एथिनियन्तसें थो निर्दइगु व लज्या लगे जुइगु कर पुले म्वाल धका धाया नेंका विल ॥

कवितसें थो मामला यागु मेगु हिसाबं हे बयान याना तया तगु दु ॥ [तर थ्व दंत्यकथा जुसा नं नेनेत मजागु हे ख ॥ अमिगु दंत्यकथा इगु हिसाबं एथेन्सेलं छोपिं कैदी त छम्ह मिनोटूर धाम्ह ग्यानापुम्ह लाखेसं ननं यन ॥ थो लाखे तगु अल्मले जुइ योगु लँ दुगु किल्लाले चोनाचोन, थो किल्लाले द्वाँहा वन धाएव प्याहा वे हे मफइगु हिसाबं देका तगु किल्ला जुया चोन ॥]

क्रीटे थेनेव थीसियेस इत वहे किल्ला दुत छोत ॥ तर माइनसया म्हयाय ए रियाड् निइत वया माया केंगुलिं वइत वं सुका छग्वारा विया छोत ॥ थोहे सुका ग्वारा या चोका वं व किल्लाया लुखाए चित ॥ अंते वं व लाखे नापलाना तचोकं ल्वापु जुइ धुंकालि व लाखेयात स्याना विल ॥ व सुका चो जोना वंगुलिं व किल्लां हाकनं प्याहा वेफत ॥ थुगु हिसाबं वयागु साहस व सक्तिं व मिनोटूर लाखेया शक्ति लं करं छोय मापिं दु:खितेत बचे याना बिया ग्रीसे ल्याहा वल ॥

थीसियस् राजया मालिक जुये तकनं वं थ रैति तेगु अवस्था सुधे याना उन्नति याएगुलि लगे जुल ॥ १२५७ वी.सी. साले एटिकाया भ्रिंनेगुं सहरं छगु राजकाजयागु वन्दोवस्त फरक मयासें देका चले याना विल ॥ थुगु हिसाबं राज यागु लिपा खने दइगु वांलाइगु ज्याइगु जग वं वसालेयात ॥ वं न्हुगु चलन, काइदा हल, न्हुगु ऐन् देका विल, पक्षे मयासें नाइक व ऐन फुकसितं उथें चलेयाना विल ॥

वयागु मन् तहंगुलिं व न्यालं याना वं ऐथेन्स्या वस्ति बढे यात ॥ वं धर्म मतया पूजा विधिले उपो मान् व विधि थपे याना विल ॥ वं न्याए याएगु अडा दएका विल ॥ वं हाकनं रैतितेत अमिसं न्हाप भोग यानागु या सिवे आपा स्वतन्त्र व हक विल ॥ फौजया अधिन् जुको थकेतुं तैतल ॥ व यागु राजकाज चले याएगु चलाकिं व वं आपा जय यागुलिं जख चोपिं जुजुपिसं व लिसें पासा जुइत प्रेम यात ॥

एथेनियन् तसें थीसियस् इत थपायचो माने यात कि व सिनालिं अमिसं वयागु नामे छग बांलागु तगोगु देग दना विल ॥ थो देग एथेन्स सहरे आतले खने दनी ॥ थो देगले आपा खंवा देकातगु दु ॥ थो देगले आपा बांलागु कारिगरि ज्या लोह कमि तेगु ज्यां प्रसस्त हिसाबं छाएपा तया तगु दु ॥ उकि सें दुर्त धापिं लिसें लडाइ जुगु देका केनातल ॥ वाम्ह मनु वाम्ह सल जुयाचोंपिं थपिं लाखेत आपा ग्याना पुका ल्वाना चोंगु यागु फुक तालं केना तैतल ॥ ल्वाना चोंपिसं फुक पाखेरं दोफो हे ल्हवना केका चोन सीना चोन चोंपिं व सी धुपिं गुलि पाइगु ख व वांलाका केना तल ॥

२०४१ को शुभ दीपावलीको

सुखद अवसरमा सुस्वास्थ्य तथा दीर्घायुको

हार्दिक मंगलमय शुभकामना

शुभेच्छुक

हरि प्रसाद पाण्डे

नेपाल आदर्श निर्माण कम्पनी

फोन नं. २-२४३७०, २-१२६२५